

PUONJ MAN E TICH-JOOTE

Ni Jok Madongore E Yie

3



Acknowledgments

The lesson outlines and notes in this booklet are based on New Tribes Mission's method of chronologically teaching scripture and were prepared by Tim McManigle, Director of FBC Missions and Scott McManigle.

Translated by Grace Outreach Mission (URIRI).

CHENRO MAG PUONJ

PUONJ MAN E TICH – JOOTE NI JOMA DONGORE E YIE (Acts FGB Luo)

	Page
Puonjruok mar 1	2
Puonjruok mar 2	10
Puonjruok mar 3	13
Puonjruok mar 4	17
Puonjruok mar 5	24
Puonjruok mar 6	29
Puonjruok mar 7	35
Puonjruok mar 8	40
Puonjruok mar 9	46
Puonjruok mar 10	54
Puonjruok mar 11	61
Puonjruok mar 12	65
Puonjruok mar 13	70
Puonjruok mar 14	74

12/31/2010

PUONJ MAN E TICH – JOOTE NI JOMA DONGORE E YIE

PUONJRUOK –1

A. Weche Motelo:

- ◆ Kapok Ruoth Yesu odok, ne onyiso jopuonjrene mondo orit singo mane Wuoro osingo nigi e Jerusalem (**Luka 24:49**).
- ◆ En singo mane mane Wuoro osingo? Ne en singo mar jahoch, Nyasaye owuon biro mondo odag ei chwo kod mon manose wenegi richogi kendo opuodhgi (**Johana16:7.13**). Misango. Yesu noseloso yoo ni Roho mar Nyasaye mondo okaw thuolo mar dak ei joma oyie, ok mana ni mondo opuonj kendo olok ngimagi kende, to bende gi bed giteko mar bedo joneno mage e piny duto

B. Joote Kod Joma Oyie Norito E Jerusalem:

¹² Bang'e joote ne gidok Jerusalem koa got Zeituni, ma en kama bor madirom kilomita achiel gi Jerusalem. ¹³ Kane gi donjo Jerusalem, ne gidhi e ot manie gorofa malo, kama noyudo gi dakie. Ne gin Petro gi Jakobo, gi Johana, gi Andrea, gi Pilipo kod Thoma wuod Jakobo. ¹⁴ Giduto ne gilamo Nyasaye pile gichuny achiel, kaachiel gi mon moko kaka Maria min Yesu kod owete Yesu. (Tich-joote 1-12-14.)

- ◆ Joma oyie nowinjo Yesu kuom dok nyaka Jerusalem mondo gi rit nyaka Roho maler obiro

C. O ornigi Roho Maler:

¹ kane chieng' Pentekost ochopo, niyudo joma oyie duto ochokore kanyachiel. Tich-Joote 2:1

- ◆ Joote kod joma oyie duto noyudo ochokore Jerusalem chieng' pentekost, kagirito Roho maler kaka nonyisgi ne gichokore e ot man malo moloyo to ne gilemo kendo kendo pako Nyasaye **Tich-Joote1:4**
- ◆ Ng'eni odiechieng' mar Pentekost ne en odiechieng' sawo mar jo-Yahudi, Chik Musa nochikogi mondo gitime e higa ka higa mana kaka sawo mar Pasaka. Sawo mar Pentekost ne itimo bang' ndalo piero abich kose tim sawo mar Pasaka. No rite kaka odiechieng' sabato maler ma ji duto leme kendo mitime misengni e Hekalu.
- ◆ Winj gima notimore chieng'no kanoyudo gichokore kachiel

² Negipo kagiwinjo koko moa e polo mamor ka yamo makudho matek, mikokono nopong'o ot duto mane gibetie³ Eka ne gineno gik machalo gi ligek mach maliel kowuoknigi, kendo opiyo kuom ng'ato kang'ato. **Tich-Joote 2:2-3.**

- ◆ Joma oyie duto nobatise gi Roho Maler. Ok jopuonjre ¹¹ kende, to joma ne nitie kanyo. Yesu nobatise joma noyie gi Roho Maler mana kaka ne osingo.
- ◆ Mano nyiso ni noore koa e polo mondo odag e chuny nyithinde duto. Nobiro mondo odag ei joma oyie nyaka chieng'
- ◆ Par ni esawo mogik, ka Yesu nosingo ni jopuonjrene ni nokwa Wuongi mondo oor jakony mano odag ei nyithinde nyaka chieng. Som **Johana 14:16,17.**
- ◆ Yesu norito singone: kinde duto nyaka otim gima owacho
- ◆ Odiechiengno, Nyasaye nooro Roho Maler mondo odag ei joma oyie duto mondo mi gibed hekalu mar Nyasaye e piny. (**1Jokorintho 6:19**) kaka ji, (ng'ato ka ng'ato) wan hekalu mar Nyasaye, wan e kanisa mar Yesu Kristo (**Tich-Joote 20:28**)
- ◆ Odiochieng Pentekost no ne en odiechieng' mokuongo mar chakruok kanisa Nyasaye kendo chakre chieng'no joma oyie duto e piny mangima nobedo e kanyaklano.
- ◆ Kar dak mar Nyasaye mokuongo e pinyka ne en ang'o? Muma puonjowa ni Nyasaye e kama ler moloyo kama ler duto e hema maler mane Musa ogero kaluwore kod kaka Nyasaye nochike (**Wuok 25:8; Wuok 40:34**). Mondo mi Nyasaye maler dag e kind joketho, nene nyaka olos yor chik kod misengni mag kojolo mageng'o richo mondo kik nenre ni mirimb Nyasaye. Bang'e nodak e hekalu mane Sulman ogerone (**Ruodhi 8:10,11,27**). To kata kamano, nitech ji nohero richo maloyo Nyasaye, ne gidage kendo duong'ne maler nowuok oa e hekalu (**Ezekiel 10:18-19**). To bang'e achien, jolwenj Bablon noketho hekalu (**2 Ruodhi 25:8-9**). Ekinde moromo hekalu manyien noyer kendo duong' mar Nyasaye noduogo e hekalu ka no oro Wuode, Yesu (**Mariko 11:11**). Jogo ne ok okawo Yesu kaka wuod Nyasaye kendo ne gi gure (**Johana 19:6-7**). ka ne Yesu okok e musalaba, "Orumo," Nyasaye noriedo pasia mane opogo kind ji kod Duong' mar Nyasaye e Hekalu koa malo nyaka piny. (**Johana 19:30; Math 27:50-51**), Nyasaye ne dwaro nyiso ni yoo madok ire ose yudore. Machielo, kar dak mare ok nochak obed ei ot, e chuny joge.
- **Odiochieng Pentekost kane Roho Maler obiro mondo odag kod jo Nyasaye, Nyasaye nobiro mondo odag gijoge.** Ma eri emane chakruok mar kanisa mar

Yesu Kristo, koa kanyo kadhi nyime Roho Maler osebedo kadak e chuny nyithinde duto; e saa ma iyie kuom Yesu, odak e iyi

- ◆ Ekindeni ok nyaka warit mondo Roho Maler obi kaka jopuonjre nochik mondo oriti. Odiocieng Pentekost, Roho maler nobiro mondo odag e kanisa mar Yesu Kristo, chakre kanyo kadhi nyime jomanoyie noyudo Roho Maler. E saa ma wageno kuom Kristo, wabedo achiel kuom kanyakla mar jo-Kristo, kendo bende kuom mano wayudo Roho Maler.

⁴ Giduto Roho Maler nopongo'gi mi gichako wuoyo gi dhok mopogore opogore mana kaka Roho nomiyogi teko mar wuoyo.(Tich-joote 2:4)

- ◆ Giduto nopong'gi gi Roho Maler. Maeri nyiso ni Roho Maler nobedo gi teko kuomgi.
- ◆ Maeri ema omiyo Yesu no oro Roho Maler, mondo mi ochik kendo opuonj nyithinde mondo wa bed ginyalo mar bedo joneno mag Yesu Kristo.
- ◆ Koro wan bende Roho Maler odak ei wa, kendo dwaro mondo ochik kendo oti kodwa kaka oneno ni ber mondo wabed joneno kendo watii ne jomamoko (jomoko).
- ◆ Chak isom **Tich-Joote 2:4**, Apoya nono joma oyie duto nochako wuoyo gi dhok mane ok gi ng'eyo. Roho Maler mar Nyasaye nomiyogi gi wuoyo gi dhok mopogore gi dhogi giwegi. E gima netimore ni, ng'ato ne nyalo paro ni gi mer nikech gigoyo koko,to gi duto ne ok gi wuo e saa machalre, to mana kaka Roho Maler nochikogi. Nyasaye ok en Nyasach koko to en ema nochiko gima lich miwuoro mane timore, ok jogo moyie.
- ◆ “Ang’o ma buge ang’wen mag injili nigo kuom Kristo? Tich-Joote to en mar Roho Maler en e chakruok mar bedo Roho Maler kod teko kendo tiyo e ngima joma oyie.”
- ◆ Ka Kristo nochiwo ote maduong’, **Dhiuru...kendo ulok ogendini duto jopuonjre,**”noriwo wachni gi wach, “ **Teko duto man epolo kod piny ose miya.**” Kod wach wach masiro mano,”**To winj uru! An kodu ndalo duto yaka giko piny.**” (**Mathayo 28:18-20**) e singo mar ng’uono makama nomedo loso yor bedo kod joge, Roho Maler, kod wach mar lando weche kanisa (kanyakla mar joma oyie).Kaka nosebet gi jopuonjrene e Jerusalem, amano bende nobiro medo bet kodgi kuonde duto mane gibiro dhiye kochakore Judea kod Samaria kendo ndalo duto nyaka giko piny. Ere kaka singoni ne biro timore? (chopo) Dwoko en ni: E kido mar Roho Maler.To kuom jopuonjrene Yesu mosewachoni: “**Awachonu adier ni ber ka adhi nikech ka ok adhi, to jakony ok nobinu;To ka adhi to anaore iru.**”(Johana **16:17**)

- ◆ Kuom idho mar Yesu e polo, kod lor mar Roho Maler e piny, Kristo nowilo kite mar ringruok mane en go gi jopuonjre e Jerusalem kod kido mar chuny mamiyo obedo gi jopuonjre kuonde duto seche te. Roho Maler nobedo jachung' mare e piny. Mana kaka Yesu kane pod en e piny nobedo jachung' mar Nyasaye Wuoro, kamano bende Roho Maler koro ne biro bedo jachung, mar Nyasaye Wuowi. (Yesu kristo). **2 Jokorintho 13:14.**

⁵To ne nitie Jo-yahudi moko e Jerusalem mane oluoro Nyasaye. Ne gia e pinje duto man e piny ⁶,"Kane giwinjo kokono, ne gichokore gi duto, kendo ng'ato ka ng'ato kuomgi nodhier nono ka giwinjo jogo wacho mana dhoge owuon. ⁷ Ne gihum kendo ne giwuoro ka giwacho niya,"Donge joma wuoyogi duto gin jo-galili? ⁸. Ka kamano to ere gima omiyo ng'ato kang'ato kuomwa winjogi ka giwacho mana dhoge owuon? ⁹ wan ka eri jo-Pasia gi jo-Media kod jo-Elam gi joma oa Mesopotamia gi Judea kod Kapadokia gi Ponto kod Asia, ¹⁰gi Fragia gi Pamfulia gi Misri kod gwenge Libya mokiewo ka achiel gi Kurene ka achiel gi welo moa Rumi; ¹¹,moko kuomwa gin jo-Yahudi to moko jo pinje ma moko ma olokore luwo dini mar jo-Yahudi, to moko bende gin jo-Kurete gi jo Arabu. To ere kaka wawinjo jogo ka wawuoyo kuom timbe madongo mag Nyasaye gi dhowa wawegi? Tich –Joote 2:5-11

- ◆ Ang'o ma omiyo joma oyie gi Roho Maler ne omiyo gi nyalo mar wuoyo e dhok ma opogoregi?
- ◆ To ne nitie jo-Yahudi ma oa e pinje duto mag piny e Jerusalem nikech sawo. Ere kaka jo-Yahudi ma oa e pinje duto mag pinygi ne obet? Higni ma chien mang'eny mokalo, Joge Nyasaye jo-Yahudi, ne odagi winje kendo olokore oluwo Nyiseche maket. Nyasaye ne okumo Jo-Yahudi kuom weyo jo-Asuria kod jo-Bablon makogi kendo terogi e tich msumba. Bang'e achien Nyasaye ne oparogi kendo odwoko moko kuomgi e Israel mondo oger Hekalu, to jo-Yahudi mang'eny ne odong' ka odak ma oke e pinje duto mag piny. Kaka higni ne medo sudo mos mos dhogi ne olal kendo dhok mane gi nyalo wacho kende en mana mag pinje mane gidakie go. To kata kamano, e saa moro amora mane sawo (chokruok) moro nitie e Jerusalem, ne gidok mondo gilem kuno.
- ◆ Yesu ne osenyiso joote, ni ka Roho Maler obiro mondo odag eigi, nomi gibed joneno ni piny kuom thone, ik mare kod chierne.

⁸ To unuyud teko ka Roho Maler obiro kuomu; kendo ununyis ji gik mung'eyo kuoma ka uchako gi Jerusalem nyaka Judea duto, gi Samria kod tung piny gi tung piny. Tich-joote 1:8.

- ◆ Roho Maler ne omiyogi nyalone mondo mi jo-Yahudi ma welo ma obiro owinj Wach Maber (Injili) e dhogi giwegi. Kuom winjo jogi ka wuoyo e dhok ma opogore opogore, ne gi hum ka giwuoro kuom winjo wachni e dhogi giwegi.

D. Jogo owinjo (oyie) Tich-Joote 2:6-13

⁷ Ne gihum, kendo ne giwuoro, ka giwacho niya”Donge joma wuoyogi gin jo-Galili?” Tich –joote 2:7 ¹²Ne gihum giduto, kendo ne gi dhier nono, ka gi penjore niya,”ma en wach ma nade?” Tich-Joote 2:1

- ◆ Paro mane jogi ni godo e wachni ne en bwok kod kiawa (Tamruok yie). Ka luwore kod rwakruokgi ne miyo giparo ni samoro gin jo-Galili Ne ok gi nyal wacho dhogi (dho ogendini ma moko).

¹³moko kuomgi to ne ojarogi ka wacho ni,”Jogi omer!” Tich-joote 2:13.

- ◆ Kane jogo ma oa e pinje ma moko nyalo winjo gima giwacho, to jogo ma oa Jerusalem ne ok nyal winjo, kendo negitieko ka giwacho ni jopuonjregu omer.

E. Petro Olero Tiend Wachni (Tich –Joote 2:14 - 21)

- ◆ Jopuonjre Yesu ne otimo ang’o kane okwong omak Yesu, kendo gin bende ne pok giyudo Roho Maler? Luoro ne omakogi. Petro mane paro ni jachir ne okwer nyadidek ni ok ong’eyo Ruoth kane openje ni ne en kode. Ne ohero Yesu bende ne en ng’at ma oyie to yiene ne pok oyudo teko mar bedo gi chir kuom jodong jo-Yahudi kod joloch mag jorumi.(Askeche) Petro ne okwedo Yesu to Yesu ne ok okwedo Petro. Yesu ne oselemo ne Petro, ne olemo ni mondo yie mar Petro kik bi lalne. Kuom adier, ne obedo gi yie ma otegno, kendo koro Roho Maler ne opong’o Petro, omiyo ne ochung’ e nyingi duto kendo ochako yalo gi chir.

¹⁴To, Petro ne oa malo gi joote apar gachiel mamoko, mi oting’o duonde ka owacho ni ji niya,”Un jo-Judea, un duto modak Jerusalem, an gi wach ma dware nyisou, omiyo chik uru itu uwinja; ¹⁵, jogi ok omer kaka uparono nikech pod en mana saa adek kende mar okinyi. Tich –joote 2:14 –15.

- ◆ Petro ne ochung’ kendo olero tiend gima ne gineno ka timore. Jogi ok omer, to Roho Maler ema chiko ngimagi. Gi pong’ gi Roho Maler mar Nyasaye mana kaka Yesu ne osechiko e buk mar Johana.

F. Petro otieko yalo mare (Tich-Joote 2:22-36)

Joyahudi ne oguro Yesu:

22. Un Jo-Israel, winjuru gima awachonu. Yesu ja-Nazareth ne en ng'at mane Nyasaye onyisou ni oyiego, komiyo otimonu honni gi timbe malich ma iwuoro kod ranyisi,kaka un uwegi ung'eyo, nikech gigo ne otimore e dieru. ²³, Nyasaye ne ong'eyo chon ni ibiro chiwo Yesu e lwetu, kendo kane ose ng'ado wach ni obiro timo kamano, un to ema ne umiyo joma ok Jo-Yahudi ogure e msalaba, mi onege: Tich-jooto 2:22-23

- ◆ Petro ne ochayo jo-Yahudi ahinya kuom guro Yesu, Yesu mane en e Mesia, ne ochango joma tuo, muofni kod rong'onde mana kaka Muma ne osewacho (**Isaya 29:18-19; Isaya 53:4**) Yesu ne ochiero joma otho, kendo ne otimo honni madongo ma iwuoro mondo onyis ni en e jal mane Nyasaye oyiero, to kata kamano e mago duto, pod jo-Yahudi mang'eny ne odage kaka jal mane oor gi Nyasaye

Nyasaye ochiero Yesu ja Nazareth oa kuom joma otho

24. To bang' thone, Nyasaye ne ochiere, ma orese kuom rem mar tho: nikech thone ok nyal tueye. Tich-jooto 2:24.

- ◆ Bang'e Petro ne onyisogi ni Nyasaye osehiero Yesu oa kuom joma otho kata obedo ni onge richo mane Yesu otimo. To ne oyie mondo ochul nengo richowa duto, kuom mano ne oloyo Satan, richo kod tho. Ka dine ok ochulo nengo richowa duto kata chulo richo mage owuon, dine ok ochiere oa kuom joma otho. Ka dine ok oyie tho mar Kristo dikoro pod wan e richowa kendo dwalal mochwere e richowa (**1 Kor 15:14 –17**).

Joma oyie duto ne gin Joneno mag gigi

³²Yesu ni ema Nyasaye osehiero kuom joma otho, kendo wan duto wan joneno. (Tich-jooto 2:32).

- ◆ Petro kod joma oyie kopong' gi Roho Maler, ne otimo neno gi chir kuom chier mar Ruoth mana kaka Yesu ne osewacho nigi ni nobedi: Ka Yesu ne ochier ka oa kuom joma otho, ne nyisore ni ng'ano gini? Ni joma oyie, to ok ni joma ok oyie, mondo mi gibed joneno mar chierne. Koro sani, Roho Maler odak e chuny jogo ma oyie, kuom mano wan bende wanyalo bedo gi chir mar nyiso jomoko gop richogi mane yesu ochulo.

Yesu Ja Nazareth ne oting' malo e bad Nyasaye korachwich

³³. Osehiera ma obet e bat kor achwich mar Nyasaye, kendo oseyudo Roho Maler mane wuoro osingore ni nomiye. To gik ma koro uneno kendo uwinjogi gin mich mogundho ma omiyowa. (Tich –Jooto 2:33)

- ◆ Kendo Petro ne onyisogi, Nyasaye ne okawo Yesu otero e polo kendo oketo e bade kor achwich kaka Ruodh polo gi piny. To nikech Roho Maler ne osebiro kendo omiyo joote kod joma oyie mamoko hono kod nyalo mar wuoyo gi dhok mamoko mani ne en adier chuthoni Yesu obedo e bat kor achwich mar Nyasaye e polo (**Johana 16:7**). Petro ne owachoni,ji duto onego ong'eni Nyasaye ne ochiero Yesu kendo oting'e malo, kendo wan duto onego waket genowa kuome kaka Jawarwa..

Yesu e Kristo nikech en janabi kendo jadolo maduong' mar Nyasaye.

- ◆ Yesu e (**Johana 14:6**), kaka jonabi ne obiro mondo onyiswa wechego mag Nyasaye kendo bende mondo onyiswa kaka Nyasaye chalo (**Johana 1:18; Johana 8:26-28; Johana 12:49-50 2 Kor 4:6**).
- ◆ Bende Yesu e kristo nikech En e jadolo maduong' (**Johibrania 3:1**). Jodolo duto ne biro kendo timo misango kod remb chiaye, (le) mane ok nyal gonyo gi e twech mar richogi, to Yesu ne ochiwo rembe owuon ma onge ketho (maler) mane owarowa mochwere. Jodolo mag Muma machon ne wilore nikech ne githo to Yesu en jadolo ma nyaka chieng nikech ok obi tho (**Jorumi 6:9**). Nikech Yesu en jadolowa maduong', koro wanyalo donjo kama ler molooyo gi chir (**Johibrabia 4:16;Johibrania10:19**)

Bende Yesu en e Kristo nikech en e Ruoth Maduong'

- ◆ Yesu koro obedo e bad Nyasaye kor achwich gi loch kod teko duto (**Math 28:18**). En Ruodh ruodhi kendo jaloch molooyo joloch (**Tim 6:15**)! Osemiye nying molooyo nying duto kendo e nying Yesu no ji duto nogo chonggi piny kendo lep ka lep nyaka noful ni Yesu Kristo E Ruoth mondo Nyasaye Wuoro bende uyud duong' (**Filipi 2:10-11**). Onego wagene e gik moko duto gi mor, nikech En e Jawarwa mogik kare.

G. Gima ne otimore bang' ka Petro osepuonjo (Tich-Joote 2:37-4i)

³⁷.Kane ji owinjo wachno, chunyi ne ochandore,ma gipenjo Petro gi joote ma moko ni,"Jowadwa, ere gima dwatim ?" ³⁸.To Petro ne owacho nigi niya,"Lokreuru,kendo ng'ato ka ng'ato kuomu nyaka batisi enying Yesu Kristo ,mondo richou owenu, eka Nyasaye nomiu Roho Maler ³⁹ singruok mane Nyasaye osetimono,ne otimonu gi nyithindu,kod ji duto man kuma bor, tiende ni ng'ato ka ng'ato ma Ruoth Nyasachwa ne oluongo ire, ⁴⁰,Eka Petro ne omedo weche moko mang'eny, ka osiemo ji,kendo ka ojiwogi mondo giresre kuom kum ma tieng' mane obamno ne biro yudo. (Tich –Joote 2:37-40)

- ◆ Bang' winjo puonj Petro, ji mang'eny ne ofwenyo richogi mar tamruok rwako Yesu.Roho Maler ne onyisogi ni Yesu en wuod Nyasaye Jawar.mani ne otimore

mana kaka Yesu ne osehacho, Roho Maler ne onyis ji ni gin joricho kendo ni Yesu e Jawar mane osingi (**Johana 16:8**)

- ◆ Bende Yesu nowacho, ni Roho Maler nonyis ji ni ka ok gilokore e richogi, to gin bende ne ong'ad nigi bura ka achiel gi Satan.

⁴¹, **kamano joma ne oyie gi wachne ne obatisi ma chieng'no ji alufu adek ne omedore e kanyakla margi. (Tich-jooto 2:41)**.

- ◆ Ji mang'eny mane owinjo puonjne, ne oyie kendo ne gi penjo Petro gima onego gitim, chieng'no, ji mang'eny ne oyie ni gin joricho, ne gi yie. Kuom Yesu, kendo ne obatisgi kaka Petro ne ose wacho nigi. Joma ne oyie, ne obatisi mondo onyis ni giyie kod gima Petro ne osepuonjogi kuom Yesu, Jawar mane osesingi, eri ne nyiso joge mane nitie, ni koro gi yie kuom tho mar Yesu kuom chulo gop richogi!
- ◆ E puonjruok ma luwo ma eri, wabiro puonjore gima ndiko puonjo kuom batiso.

Ranyisi (kido) mar tho, iko, kod chier mar yesu.

- ◆ Tiend batiso gi dho Greek, nyiso ni luto epi kendo keto bedo mang'ich te.
- ◆ Pigno ma ilute ji ma oyie, en ranyisi mar bur mano ketie ringre Yesu kane othonwa e musalaba. Muma nyisowa ni Yesu ne othonwa kendo ne oike nikech wan (**Jorumi 5:8**).
- ◆ Thone kod iko mare nikech wan, ne en ma chal nade? Ne othonwa kamano mana kaka Muma wacho mondo wan bende watho kode, kendo kaka ne oike, wan bende ne oikwa kode. (**Jokolosai 2:12:Jorumi 6:3-5**) Emomiyo ka obatiswa, to mano nyiso jomoko ni wayie ni ne otho kendo ne oike nikech wan mana kaka Muma wacho ni ne watho kendo ne oikwa kode, kendo bende owachoni kane ochiere obedo mangima, ekaka wan bende wabedo gi ngima manyien kuome (**Jorumi 6:4**)

Ka ng'ato ma oyie ochung' kowuok e pi, mane nyiso chierne kod Kristo, kendo be nyiso ni ose chierwa e ngima manyien e Kristo. Ngima makoro an godoni an go mana nikech Kristo(**Jogalatia 2:20**). Ka ne otho to wan bende ne watho kode, to koro ka osechier to wan bende wan gi ngima ma nyaka chieng'. Kaka igolowa e pi, wanyiso ni wayie ni Yesu ne ochier oa kuom joma otho nikech wan.

D. Gima Batiso ok en kod gik ma ok onyal timo

Batiso opogore kod warruokwa

- ◆ Warruok oyiengore mana kuom gima Yesu ne otimonwa, kata obedo ni e ngima Jakristo ma oyie batiso dwarore, ok en gima ochunore ni warruok. Yie kuom Kristo e gima duong' ma dwarore e warruok (**Jo – Efeso 2:8-9 ;Tito 3:5**).Ka onge Roho Maler mar Nyasaye ma kelo lokruok mar chuny, batiso obedo kayiem nono. Bedo ni obatiswa ok mi wayud warruok. Ok omi ng'ato bed nyathi Nyasaye: Ka otim ni ng'at ma ok oyie to ochalo mana ng'at ma oling' e pi kayiem nono.
- ◆ E saa mane wayie etho mar Yesu e musalaba nikech richowa ema ne wadokoe nyithind Nyasaye. To ka wan nyithind Nyasaye to wabiro dhi e polo ka wa tho kata ka ok obatiswa. Ranyisi mar wachni en jakuo mane ogur e musalaba kod Yesu.Yie kuome kende ne omiyo Yesu osingone ni nobed kode e paradiso chieng'no (**Luka 23:43**).

Batiso ok luok richo

- ◆ E wang' Nyasaye, batiso ok luok richowa. Mana remb Yesu kende mane omiwa e musalaba ema nyalo luoko richowa e nyim Nyasaye. Remb Yesu kende ema ne

ochulonwa gowi duto mag richowa kendo mana en no kende ema nyalo luokowa (Jo-Ibrania 9:14).

E. Gima Miyo Batiso Dwarore

Timo dwaro mar Kristo

- ◆ E okang' moro, ne iwinjo tiend wach maber mar hera mar Yesu kuomi kendo ni bende ne ilal ei richoni, ne okwani jawasik Nyasaye
- ◆ kendo ni Yesu ne othoni (**Jorumi 5:6-8**). Ka Roho Maler ne oyawo chunyi mondo iwinji, ne iyie. Yesu osehiko jogo duto ma oyie mondo obatisi. (**Mathayo 28:19**)

Mondo obed kaka ranyisi ne jomoko

- ◆ E batiso, wanyiso joma moko ni ok wagen kuomwa wawegi mondo wayud warruok, to wayie ni tho Yesu, ikne kod chier ne otimore nikech wan. Ka obatis ng'atno ma oseyye oyangore gi tho, ik kod chier mar Yesu. Okawo tho, ik, kod chier mar Yesu kaka mare.

F. Wach mogik

- ◆ Ka koro wase puonjore ni ng'ano ma onengo batisi to ango ma omiyo, e nyim Nyasaye penjri ane penjogi:

... **Ang'o ma koro dimona yudo batiso? (Tich-jooto 8:36)**Roho Maler to oduoko nang'o?

..." (**Tich-jooto 8:37a**)Be inyalo wacho wechegi adier?

..**Ayie ni Yesu Kristo En wuod Nyasaye.**" (**Tich-jooto 8:37b**)

To ji ne wacho wach moa kuom Nyasaye, mana kaka Roho Maler ne telo nigi. 2 Petro 1:20-21.

- ◆ Puonjruok kendo winjo wach Nyasaye kelo ni chunywa ngima. Muma nyisowa ni en chiemo mar chak kendo ring’o ni ng’at moyie **(1 Petro 2:2; Jo-Hibrania 5:12 –14)**. En mana kokadho e Mumbe ema Nyasaye wuoye kodwa kendo wamedo ng’eyo molooyo. Kaka wamedo winjo wachne e kaka wamedo dongo e yie (Yiewa medore). **Jorumi 10:17**
- ◆ Yesu ok lokre, to en achiel, nyoro, tinende kendo nyaka chieng’ (**Jo-Hibrania 13:8**). Ndiko puonjowa ni Nyasaye ok lokre. En osiko kaka nene en kendo ok olok pache kaka wan **(Kwan 23:19; Malaki 3:6)**. Ema omiyo nyaka wagen (wayie) kuom wachne ma ok lokre .Onyiso dwache maber kendo mogik kare ni wan. Chik ma Nyasaye omiyo kanisane ok lokre. Wach ne pod osiko mana kaka ne en e kinde mag joote kod jonabi kane okwong ndike piny. Ng’ato ka ng’ato moyie ni kod ratiro mar ng’eyo, winjo kendo yie wach kendo bang’e opuonj jomoko timo kamano bende.

B. Ne“giketo” chunygi”e lemo kod joma oyie mamoko

⁴¹,kamano joma oyie gi wachne ne obatisi: mi chieng’no ji eluf adek nomedore e kanyakla marggi. ⁴² kendo ne giketo chunygi e lamo kaachiel kod joma oyie (Tich-Joote 2:41 –42)

- ◆ Joma eka oyie nobedo e winjruok achiel kod joma oyie mamoko kendo okawo thuolo margi kaachiel. Ne giromo kaachiel kaka oganda mopogore gi joma ok oyie. To nikech ne gin nyithind Nyasaye kendo nopong’gi gi Roho Maler, ne gin kod achiel mar ng’ato kod ng’ato **(1Johana 1:3)** To nikech wan duto wan nyithind Nyasaye, wan bende osegolwa e piny mondo wadag e winjruok kod ng’ato gi ng’ato. To kata obedo kamano, onego wakaw thuolo mar bedo gi joma ok oyie mar puonjruok kodgi kuom Kristo

C. Ne giketo chunygi kuom ng’ingo mkati (rito sawo mar Ruoth)

⁴¹,kamano joma oyie gi wachne ne obatisi mi chieng’no ji alufu adek nomedore e kanyakla margi. ⁴², kendo ne giketo chunygi kuom chamo sawo mar Ruoth.... (Tich –joote 2:41-42)

- ◆ Kane kanyakla mar jo-Kristo oromo kaachiel, ne giparo ringre Yesu kod rembe mane ochiw nikech richogi **(1 Jokorintho 11:23 – 26)**

◆ Tiend Mkati Kod Divai:

Mkati

- ◆ Ekinde mane Yesu ochame sawo mogik gi jopuonjrene, Yesu nonyisogi kaka onego gi bi gipar tho mare (**Mariko 14:22-23**). Yesu nokawo mkati, nong'ingo, kendo ogwedho momiyu jopuonjrene. Bang'e nowachonigi, ni kose dok e polo togi bende gichokore kaachiel ka gitimo kamano.
- ◆ Waluwo ranyisi mar Yesu kuom rito sawo mar Ruoth. Yesu nokawo mkati kendo ogwedho bang'e opoge jopuonjre duto mane ni kode kanyo. Kendo ne gichiemo kaachiel. Kamano bende, ka wachamo sawo mar Ruoth, wan be wagoyo ni Nyasaye erokamano kendo wan be oparonwa ringre Yesu manochiw makarwa e musalaba.

Divai

- ◆ Bang' ka Yesu nose Miyogi mkati, nokawo kikombe (divai) kendo onyisogi mondo gi madhi ng'ato ka ng'ato (**Mariko 14:23-24**) kane gise madho divai ne gi biro paro remb Yesu manochwer nikech richogi. E yo machal kama, wagoyo erokamano ni Nyasaye nikech kikombe (divai) ma paronwa remb Yesu manochwer nikech richowa.

D. Ne “giketo chunygi “e Lemo

⁴¹, kamano joma oyie gi wachne ne obatisgi, mi chieng'no ji alufu adek nomedore e kanyakla margi ⁴², kendo ne giketo chunygi e lemo (Tich –jooto 2:41 – 42)

- ◆ Anyakla mar jo-Kristo mokwongo e Jerusalem nokawo thuolo mar lamo Nyasaye kaachiel. Kane Yesu pod ni e piny, thuolone mang'eny nomiyo lemo. Yesu nong'eyo ni nodwaro rit kod kony moa kuom Nyasaye e gik moko duto mane owacho kendo timo, ema omiyu noketo thuolone mang'eny e lemo. (**Mariko 1:35**) Kane pok Yesu oyiero jopuonjrene, nokwayo wuongi. (**Luka 6:12,13**) Kapok ogur Yesu nolemo e puoth Gethsemani (**Mariko 14:32-36**). Ka Yesu mane en wuod Nyasaye nolemo, kara wan kaka dhano, anyuola, kendo kaka achiel mar kanyakla mar jo-Kristo, dwa dwar mondo walem marom nadi?

E. Ne “giketo chunygi e Hero ng'ato gi ng'ato

⁴⁴, joma oyie duto ne oriwore e kanyakla, kendo ne giriwo gik moko duto, ma gitiyogo kaachiel. ⁴⁵, ne gibedo ka giloko mwandugi pesa kendo gipogore kaka ng'ato ka ng'ato dwaro (Tich-Joote 2:44 – 45)

- ◆ Ka wawinjo kaka joma oyie mane ni Jerusalem ne pogo gige gi ni ng'ato ka ng'ato, wanyalo paro mayot ni jomoko be nyalo pogowa gige gi (mwandugi) mano nyalo miyo wabed jogombo. Adier chutho Nyasaye dwarowa mondo wakaw ting' mag jowetewa, kuom mano, ok onego wadwar mondo wan ema ji omiwa gik moko.

F. Ne giketo chuny gi E pako Nyasaye

⁴⁶Pile ne gichokore gi chuny achiel e hekalu, kendo ne gidhi e ot ka ot mondo gichamie sap Ruoth. Ne gichiemo kaachiel gi mor ,⁴⁷,ka gipako Nyasaye kendo ka ji mor kodgi. To odiochieng' ka odiochieng', Ruoth ne medo nigi joma owar e kanyaklagi .(Tich-Joote 2 :46 – 47)

- ◆ Kanisa mokwongo bende ne pako Nyasaye kuom weyo nigi richogi, kuom ngimagi manyaka chieng', kendo kuom kawo ting'gi ma pile pile duto.

G. Ne giketo chuny gi e lando wach ni ji

⁴⁷ ka gipako Nyasaye kendo ka ji duto mor kodgi. To diochieng' ka odiochieng' Ruoth ne medo nigi joma owar e kanyaklagi (Tich-Joote 2:47)

- ◆ Odiochieng ka odiochieng' joma oyie kuom Yesu ne medore kaka ne gi medo winjo kuom joma oyie gima Ruoth osetimo kod gik moko duto mosetimo. Ma eri bende e tichwa, mar nyiso jomoko.
- ◆ Roho Maler biro puonjowa gima onego wa wachi (**Luka 12:12**) kendo bende obiro yawo chunywa mondo wang'e kendo wayie. (**Tich –joote 16:14**)

PUONJ MAN E TICH-JOOTE NI JOMA DONGORE E YIE PUONJ MAR - 4

A. Weche Motelo

- ◆ Puonj moluwe dhi bedo e buk mar Tich-Joote mawuoyo kuom Petro kod Johana, jopuonjre ariyo mag Yesu. Roho Maler notiyo gi Petro kod Johana mondo ondik buge moko mag Muma.

B. Ochang puth

1 Chieng' moro, Petro kod Johana ne jo dhi e hekalu saa ochiko mar odhiambo ma en sa lemo (Tich-Joote 3:1).

- ◆ Kata obedo ni Nyasaye noyiecho pasia mane nie Hekalu mondo onyis ni koro misengni maji notimo mag chiayo orumo, Joyahudi pod nosiko dhi e Hekalu. Muma ok nyiswa gima jodolo notimo e wach pasia mane oyiechi; nenore ni ne gilose kendo. Jodong Joyahudi mang'eny ne ok oyie ni Yesu en wuod Nyasaye kata ni Nyasaye nochiere oa kuom joma otho. Ne gisiko ka gi timo misengni mag chiayo e Hekalu.
- ◆ Luka ma bende jandiko mar buk mar Tich-Joote, nyiso hono mane Yesu otimo kotiyo gi Petro kod Johana, kane gi chopo e dhorangach mar Hekalu.

²To dhoranga hekalu mane iluongoni, Dhorangach Malong'o, ne nitie ng'at moro manose bedo puth nyaka a nyuolne. Ne itere e dhorangach kanyo pilepile, mondo okwa pesa kuom joma donjo e Hekalu, ³ kane oneno Petro gi Johana kadonjo e Hekalu, ne okwayogi mondo gimiyegimoro. ⁴Ne ging'iyo wang'e tir, mi Petro owachone ni, "ng'iwa ane ⁵,omiyo nong'iyogi, koparo ni obiro yudo gimoro kuomgi: (Tich-Joote 3:2-5)

- ◆ Iparo ni Petro kod Johana ne biro miyo ng'atno ang'o? Chiemo, Pesa, lewni?

⁶Eka Petro nowacho ne niya, "Aonge gi pesa kata matin, to gima an go ema abiro miyi, e nying Yesu Kristo Ja-Nazareth, chungu iwuothi!" (Tich-Joote 3:6).

- ◆ E nying ng'ano kendo giteko mane mane Petro onyise ng'atni ni ochungi kendo owuothi? Petro nodimbo kawacho, "Yesu Kristo ja -Nazareth "Nodwaro mondo jalno ong'e adier ng'at ma wuoyo kuome. kata obedo ni ji ne ok oyie ni Yesu en Jares (Jawar), to pod ne ging'eyo ni nogure. Iparo ni ang'o manotimore bang'e.

⁶ Eka nomako bad ng'atno makor achwich, mi okonye chung. Gikanyono tiende nga'tno gi obong'ne noyudo teko. Eka nochikore, mochung tir, kendo ochako

wuoth. Bang' mano, nodonjo kodgi e Hekalu, kowuotho kendo kochikore kendo opako Nyasaye. Tich-Joote 3:7,8

C. Ji nohum kendo odhier nono

⁹ Ji duto nonene kowuotho, kendo opako Nyasaye. ¹⁰ To kane gifwenyo ni en e jal mane bet kakwecho othoranga Hekalu miluongo ni dho rangach Malong'ocha negi hum kendo gidhier nono kuom gima notimorene. ¹¹ To kane pod nga'tno otwere kuom Petro gi Johana ji duto noringo odhi irgi e agoch Hekalu miluongoni Agoch Solomon; kawuoro ! Tich-Joote 3:9 11

- ◆ Ji mang'eny, mane ni e Hekalu, noneno ng'atni ka chikore mofwenyo ni en jal mane bet e dhorangach mar Hekalu ka kwecho higa ka higa cha. Hono mane otimore ni, adier, onge ng'at manyalo kwer. Mana joma chunygi tek matamore yie ema ne nyalo dagi wachno.

D. Weche modonjogo ni Petro

¹², kane oneno kamano, nopenjoji niya, "Un jo-Israel, ang'o ma omiyo uwuoro wachni? Koso ere gima omiyo ung'iyowa mana ka gima wan ema wamiyo jali wuotho kuom tekowa kata nikech walamo Nyasaye maber ? ¹³Nyasach Ibrahim gi Isaka kod Jakobo, ma Nyasach kwerewa, osemiyo jatichne Yesu duong'. En Yesu mane undhogo, mi ukwedo enyim Pilato kata obedo ni Pilato ne dwaro gonye kamano ¹⁴ne ukwedo jal maler kendo makare, to ukwayo mondo ogonyu janek; ¹⁵kamano ne unego ng'at mamiyo ji ngima to Nyasaye nochiere kuom joma otho,kendo wan joneno kuom wachno. (Tich- Joote 3:12 – 15)

- ◆ Yesu nosingo ni ka Roho Maler osebiro mi opong'o nyithinde,to gini bed joneno mage.Kane ose chang puth,ji duto mane ni ei Hekalu nochokore moluoro Petro gi Johana,ne giyudo thuolo maber mar puonjoji wach Yesu.Petro nochayo jogo kuom guro Yesu, mane Nyasaye ooro mondo obed Jares.

E. Kaka Petro olero wachno

¹⁶e nying Yesu ma jal muneno kendo ung'eyoni oyie,ema omiye teko.Adier yie moyiego kuom Yesu ema osemiyo odoko mangima mana ka uneno uduto ni. (Tich-Joote 3:16)

- ◆ Petro noketo nigi maler ni ok en tekone ema omiyo puth ochango,to nochango nikech Petro gi Johana noyie (ogeno)kuom teko mar Yesu, mane Nyasaye ochiero kuom joma otho

F. Petro owacho nigi lokre giwe richo

17, eka Petro nodhi nyime kowacho ni, “To koro un jowetena, ang’eyo ni un kaachiel gi jodongu ne utimo ni Yesu kamano ka ok ung’eyo ¹⁹ Mano omiyo lokre uru uduog ir Nyasaye mondo richou oruchi. Tich-Joote 3:17-19

- ◆ Eka Petro nonyisogi ni mondo gilok pachgi kuom Yesu kendo giye kuome kaka jawargi.

G. Osingo Bura

²² Musa nowacho niya, “Ruoth Nyasye ma Nyasachu noyiernu janabi moa kuom jou uwegi, mana kaka noyiera. Nyaka uwinj weche duto mane awachonu ²³, to ng’at ma ok owinjo wach janabino, nogol oko kuom jo Nyasaye mi tiek chuth. ²⁴, kamano bende e kaka jonabi duto, chakre Samwel gi jogo duto mane oluwe nowacho, ka gikoro gik matinde timore e ndalogi (Tich-Joote 3:22 – 24)

- ◆ Petro nowuoyo e weche mag jonabi ni jogo duto mane odagi rwako jawar, nodhi e tho ma nyaka chieng’.

H. Singruok Mar Nyasaye Ni Abraham

²⁵ Un e nyikwa jonabigo, kendo singruok mane Nyasaye otimo gi kwereu oriwo koda ka un bende. Ne osingore kowacho ni Ibrahim niya, “Dhondi duto mag piny nonwang’ gweth kuom nyikwayi ²⁶ Un ema Nyasaye nokwongo oronu jatichne mondo ogwedhu, komiyo ulokoru uduto, uweyo yoreu maricho. Tich –Joote 3:25 ,26.

- ◆ Eka Petro noparonigi, ni tho kod chierne notimore mana kaka Nyasaye nose singo ni Ibrahim, weyo richo kokadho kuom Yesu ne okwongo otime jo-Yahudi eka ni ogendini duto mag piny. Jo-Yahudi e jok manoyudo ng’wononi. Nyasaye nose yiero gi kuom ogendni mondo ofwenyre, ok noyiero gi nikech negi romogi herane kod dwarone; to mana ng’uono mar Nyasaye ema ne omiyo oyierogi (**Rapar mar chik 7:7-8**)

I. Omak Petro Gi Johana

¹ kane pod Petro gi Johana pod wuoyo gi ji, jodolo gi jotend jorit Hekalu kod jo Sudukai nobiro irgi. ² chunyi nokethore ahinya, nikech joote ariyogo ne puonjoji ni Yesu nose chier kuom joma otho, manyiso ni joma otho biro chier. ³, kuom mano negi makogi, migi ketogi e jela nyaka kinyne, nikech piny koro ne yuso (Tich —Joote 4:1-3)

- ◆ Petro nopuonjo wachni e Hekalu ayanga ka ji duto winjo.kata obedo ni Nyasaye ne tiyo kode kaka janeno mare. Jodong dini mag jo-Yahudi mane onego Yesu kane owinjo Petro ka wuoyo chunyi nokethore ahinya. Ne gimako Petro gi Johana magi keto e jela.

J Ji oyie

⁴,To jo mathoth kuom ji mane owinjo wach Petro gi Johana noyie; kendo kar romb chwo duto manyoie koro ne dirom eluf abich. Tich- Joote 4:4.

- ◆ Kata obedo ni Petro kod Johana noket e jela, to pod ne Nyasaye tiyo gi puonj margi mondo onyisgo ji ni gin joricho, kendo ji mang’eny noyie kuom Yesu kaka jawargi.

K. Od ng’ado bura

⁵, Kinyne jotend jo-Yahudi gi jodongo kod jopuonj chik nochokore Jerusalem’ ⁶, gi Anas jadolo maduong’ kod Kaifas gi Johana gi Aleksanda kod owete jadolo maduong’ duto. Tich- Joote 4: 5,6.

- ◆ Magi e joma ne ochul mondo ondhog Yesu. Gin bende ema ne gichuno Pilato mondo ogur Yesu.

⁷ Negiketo Petro kod Johana ochung’ e nyimgi mi gipenjogi niya, teko mane kata nying ng’a manyoro utimogo gima kama? Tich- joote 4:7

L. Duoko mar Petro

⁸,Eka Petro, mane oyudo opong’ gi Roho Maler, nodwokogi niya, “Un jotend oganda kod jodongo winjuru ! ⁹ka upenjowa wach kawuono kuom gima ber mane otim ni ng’ama, tuo, kendo kaka ne ochange, to wadwokou kama: ¹⁰,Un uduto kaachiel gi jo-Israel, nyaka ung’e ni ng’atni ochung’ enyimu ka kangima chutho nikech teko mar nying Yesu Kristo ja –Nazareth, mane un uguro, to Nyasaye nochiere oa kuom joma otho!

¹¹,Yesu ema Muma wuoyo kuome ni “Kidi mane un jogedo udagi, ema koro osedoko kidi motegno moriwo kor ot. Tich – Joote 4:8.11

- ◆ Petro noketo geno mare kuom Roho Maler mane opong’e. Mano ema omiyo Roho Maler noyudo thuolo mar tiyo kode, ka miye weche monego owachi. Ok onego waket geno marwa kuom tekowa kod riekowa e timo dwaro mar Nyasaye. To ka waketo genowa kuom Roho Maler, eka obiro miyo watimo gigo ma Nyasaye dwaro. Paulo nyisowa ni wanyalo timo (chomo tir) gik moko duto kuom Kristo ma miyowa teko.(**Jo-Filipi 4:13**).

- ◆ Petro nochomo jogo mane onego Yesu gi chir nikech Roho Maler mar Nyasaye mane ogeno kuome ema ne wuoyo ka miye weche monego owachi. Ka wapuonjore wach Nyasaye, kendo waketo genowa kuom Roho Maler, wan be, wabiro bedo joneno mage kaluwore gi dwaro mare.
- ◆ Petro wuoyo kuom Yesu kaka kidi mar mise mane gidagi. Kendo ni koro En ema nosedoko maduong'moloyo kendo ni En kende ema nomiye teko duto e piny duto kod polo bende.

¹²En kende ema ji yudo warruok kuome, nimar onge ng'at moro machielo e piny ngima ma Nyasaye osechiwo nyinge ni ji mondo oyudie warruok.. Tich -Joote 4:12.

- ◆ Petro nowacho ni Yesu kende e Jawar mar joricho.

M. Jodong joyahudi ong'ado wach.

- ◆ Be uparo ni jodong Joyahudi mane mon kod Yesu monege, be nowinjo wach Petro gi Johana? Ooyo! Kata obedo ni ne gin gi buok kuom chir mane gin go ne gidagi yie (winjo wach).

¹³, kane jobura oneno chir ma Petro gi Johana ne nigo, to gin mana ji ajiya ma ok osomo, ne giwuoro ahinya. Eka ne gifwenyo ni yande giwuotho gi Yesu. ¹⁴,To onge gima ne ginyalo wacho, nikech ne gineno jal mane osechangi ka ochung' kanyo gi Petro kod Johana. ¹⁵, kuom mano ne giwacho ne Petro gi Johana mondo owuog oko oa e od bura, eka ne gichako pimo wach ka gipenjore ni , “Ere gima wanyalo timo ni jogi nikech Jo-Jerusalem duto ong'eyo ni gisetimo hono maduong' kendo ok wanyal kwer?. ¹⁷To nyaka wabuoggi ka wakwerogi ni ki gichak giwuo kod ng'ato kendo enying Yesu, mondo wachni kik landre kuom ji ¹⁸. Kamano ne giluongogi mi gi kwerogi ni kik gichak gipuonj ji kendo enying Yesu. Tich – Joote 4:13 – 18

N. Dwoko mar Petro kod Johana

- ◆ Ka Yesu pok nodhi, nochikogi ni mondo giwach wachne ne ji duto, to jogi to ne nyisogi ni mondo giling' thi kendo kik gichak giwach ne ng'at moro amora wach Yesu! En ng'a ma onego giwinji? Nyasaye nyisowa e wachne ni mondo wawinj/waluor jotendwa (**Jo-Rumi 13:1-4**) To kata kamano, ka dang' bed ni jotendwa tamowa luoro wach Nyasaye? Ok onego watim gima Nyasaye okwero! mana kaka wabiro neno e duoko margi

¹⁹,To Petro kod Johana ne jodwokogi niya, un ema nyaka unga'd wach uwegi, kata ka en gima kare winjou moloyo winjo Nyasaye, ²⁰ To wan ok wanyal weyo

mak wawuoyo kuom gik ma wan wawegi waseneno, kendo wawinjo. Tich-jooto 4:19-20

O. Ogony Petro gi Johana

²¹, Kane jobura owinjo kamano, nomedo siemogi matek moloyo, to ne giweyogi githi. Ne ok ginyal nwang'o kaka di gikumgi, nikech ji duto ne pako Nyasaye kuom gima ne otimore. ²², ngat mane otim hono kuome mochangono ne ja higni piero ang'uen gi wiye. Tich-Jooto 4:21-22

P. Kanyakla mar joma oyie olemo.

²³, kane ogony, Petro kod johana ne gidok ir owete mamoko mi ginyisogi gima jodolo madongo kod jodongo osewacho. Tich –Jooto 4:23

- ◆ Bang' kane osewagi, ne gidok e kanyakla mar joma oyie mamoko kendo ne gipimo nigi gigo duto. kaka ne girwako wachni ne nyalo mako dhogi; kar ng'ur kata buok, ne gi kawe kod yie maduong'

²⁴, Bang' winjo wachno, giduto ne gilemo kaachiel niya, A Ruoth In ema ni chweyo polo gi piny kod nam kaachiel gi gik moko duto manie igi. ²⁵Bende kuom teko mar Roho Maler nimiyo jatichni Daudi makwarwa owacho ni, Ere gima omiyo joma ok jo-Yahudi otimo mirima? Koso ang'o momiyo ne gichano timo gik mamono? ²⁶ Ruodhi mag piny noikore kendo jotelo nochokore kaachiel mondo opiem gi Ruoth Nyasaye kod Mesia mare. ²⁷Chutho, Herode gi Pontio Pilato nochokore Jerusalem kod ogendini mamoko kaachiel gi jo-Israel, ka gipiem gi Yesu, Jatichni Maler, mane iyiero obed Mesia. ²⁸ Ne gichokore mondo gitim mana gima ne iseiko chon gi tekoni kod dwareni. ²⁹To koro Ruoth, yie iwinj siem magisiemowago, monde imi jatichni oland wachni gi chir duto. ³⁰ Rie badi monde ichang ji kendo imi ranyisi gi honni otimre enying Yesu, Jatichni Maler. Kristo. Tich Jooto 4:24 –30.

- ◆ Bang'kane gise pimo ni kanyakla mar owete gima ne osetimore, ne gilemo kanyakla kagikwayo Nyasaye ni mondo kik gibed maluor ka gitimo nend Yesu ne ji mamoko.
- ◆ Gima duong' monego ing'e en ni lembgi en ni lembgi nobedo e *msingi mar Wach Nyasaye*. Ne ging'eyo gima wach Nyasaye ne wacho kendo ne gilemo koluwore kod wachno. Kamano wan bende nyaka wang'e ndiko ma biro miyo wang'eyo dware mar Nyasaye sama walemo.

Q. Dwoko mar Nyasaye kuom lembgi

- ◆ Bende Nyasaye ne owinjogi?

³¹ **kane gisetieko lemo, ot manoyudo gichokore noyiengni, kendo Roho Maler nopong'o gi duto mi gichako lando wach Nyasaye gi chir. Tich –Joote 4:31**

- ◆ Bende Petro kod Johana notam timo dware mar Nyasaye? Bende ne giweyo nyiso joma moko wach Yesu? Ooyo!

³² **Joma oyie duto ne nigi paro achiel kod chuny achiel. Onge ng'ato kuomgi mane nyalo wacho ni gima engo en mare owuon, to negiriwo gik moko duto mane gingo kaachiel. ³³Joote nomedo lando wach gi teko maduon'g, kanyiso ji ni Ruoth Yesu osechier, kendo gi duto ne giyudo gweth mogundho. Tich-Joote 4:32-34**

- ◆ **Jo-Rumi 8:28 –29** puonjowa ni onge gima nyalo timorenwa ma Nyasaye ok nyal loyo. Kata gigo matek kod malit ma wakaloe Nyasaye chiko mondo mi otim maber ne jogo ma ohere kendo Ogene.

- ◆ Weche adek man kod ohala mane otimore bang' wachni:

1. Hera kod riwruok mar owete ne oyudo teko
2. Ne gipuonjore dak ka giketo geno margi kuom Roho Maler.
3. Ne gipong' gi gweth mar Nyasaye

PUONJ MAN E TICH –JOOTE NI JOMA DONGORE E YIE

PUONJRUOK MAR - 5

A. Weche motelo:

- ◆ Kata obedo ni joma oyie ne kadho elwenje mager mag joma ok oyie, nikech yie mane gin go ne gimedo lando wach kendo joma oyie ne medore e kanyakla. Kaka wasepuonjore chien kata mana e sand malich joma oyie nosiko ka otegno e yie kendo ne gi hero jowetegi molojo. Puonjni eri biro wuoyo kuom chandruok manelich ahinya kendo mane ochando kanyakla mar joma eka oyie molojo gero kod siem mag tho mane wuok kuomjogo mane mon kodgi.
- ◆ Chandruogni ne ok owuok kuom jogo mapok owar ma onge ekanyakla mar joweteni, to nowuok mana kuom jowete ma osejie mowar ei kanyakla achielni. Piem kod nyiego e teko maricho mag ketho ma Satan tiyogo mondo mi onegi kendo oketh lando wach maber ka oketho nying Kanisa e wang' ji. Ka wasiko wagore kendwa wawegi, tich Nyasaye chung' nikech piem kod nyiego kelo koko kod timbe duto ma richo. **Jakobo 3:16**

B. Pogruok

¹Endalogo kane Jopuonjre koro medore mang'eny Jo-Yahudi mong'eyo dho Grik nochako ng'ur gi jowetegi mong'eyo mana dho Hibrania kende, nikech mondgi machuogi otho ne ojwang, mi ok yud pok mapile. Tich – Joote 6:1

- ◆ Ne nitie mond liete mang'eny e kanisa man Jerusalem mane onge gi anyuola maggi ma nyalo ritogi. Kane gin gi anyuola maggi, to kara kanisa ok dokawo ting' mar ritogi. En tich jodong anyuola mondo girit jogegi. **1 Tomotheo 5:8**
- ◆ Ne nitie kidienje ariyo mag jo-Yahudi e kanisa man Jerusalem, Jogo ma jo Palestina kod jogo modak e pinje mokiewo gi Pelestina. Jo-Kristo ma jo Grik nochako fwenyo ni dewo wang' nitie kuom mond lietemoa Jerusalem , ka mond liete moa Grik to ojwang'.
Ne giywagore ni mondo lietegi' ok orit kaka mond liete moa Jerusalem.
- ◆ Ndiko ok sir chich ma gin go. To gima ne nenore ratiro en ni Kanisa ne omedo dongo molojo kendo koro joote ne ok nyal chung/rango/ng'eyo maber gik moko duto mane timore e kanisa te.

C. Tije mag Joote

², kuom mano Joote apar gi ariyo ne oluongo oganda duto mar jopuonjre, mi owacho niggi niya, “Ok owinjore wawe wach Nyasaye mondo wati tich pogo

chiemo. ³Omiyo owetewa, yier uru ji abiriyo kuomu ma ung'eyo ni riek kendo ogen, bende ma opong' gi Roho maler, mondo waket e tijni. ⁴Wanto wabiro keto chunywa kuom lemo, kendo kuom lando Wach Maber." Tich-Joote 6:2-4

- ◆ Ne en tich Joote mondo gi puonj ji choko joma oyie kaachiel kendo nyisogi gima onego gitim.
- ◆ Ng'eni ne en tich mar joote mondo gichiwire ni lemo kod puonjo wach Nyasaye. Kaka gima duong' moluor kaka miyo ji chiemo en, negi ng'eyo ni wach pogo chiemo kik mi giwe wach Nyasaye.
- ◆ Ng'eni joote e jogo mane Yesu oyiero e kinde mag puonjne. Notiegogi kendo bang'e oorogi mondo giter wach ne ni joma moko (gibed joneno mage). E kindeni joote duto nodak Jerusalem kendo bende ne gin kaka Bishobe (Jokwath). ne gi puonjo joma dhi puonjo jomoko wachno. **(2 Timotheo 2:2).**
- ◆ Jogo moyie ne nikod luong machal mar lemo ne ji kendo puonjo jomoko.

D. Tich joma konyo jodongo (Deacons)

³Omiyo owetewa, yieruru ji abirio kuomu mung'eyo ni riek, kendo ogen bende mopong' gi Roho Maler,monde aket e tijni Tich-Joote 6:3.

- ◆ Mana kaka Kanisa dwaro jogo manyalo puonjo ji wach Nyasaye kendo lemo, e kaka samoro Kanisa bende nyalo dwaro jogo machoko kendo miyo jogo mochado pok. Ng'i ane jogo mane joote dwaroe tijni. Ka wang'iyo ng'ato manyalo timo tich moro e Kanisa, nitie weche monego waketi elamo kaka:
 1. Bende en ng'at mose bedo e tijno?
 2. Be tijni oromo kode?
 3. Yiero marwa onego tenre (oluwore) kod gik mane joote ojiwo e wesni.
- ◆ Jogo moyie onego bed gi chuny mar konyo Kanisa. (Tiyo ni Kanisa) Ruodhwa owuon notiyonwa **(Mariko 10:42 –45)**. Kano yie tiyonwa kamano wan bende onego wabed gi chuny mar tiyo ni jowetewa.

E. joma konyo jodongo (Deacons)

⁵Jopuonjre duto nodoko mamor gi wach jooteno, omiyo ne giyiero Stefano, mane ng'at man gi yie motegno kendo mopong' gi Roho Maler. Bende ne giyiero Pilipo gi Prokoro gi Nikanor gi Timon gi Parmena kod Nikolao ja Antokia mane

olokore oluwo kit lemo mar jo-Yahudi ⁶ Ne gikelo jogi enyim Joote, mi joote nolemonigi kendo oyieyo lwetegi kuomgi (Tich –Joote 6:5,6)

- ◆ Bang' ka joma oyie nosejiero, joote nolemo kendo ne gikwayo Ruoth mondo omi jogi rieko e tich manyien mose ketgi, Bang'e ne giyieyo lwetegi kuomgi mondo onyisgi ni gin e joma Kanisa osejiego mondo obed kaka kaka joma konyogi kendo gi biro medo sirogi e tijjino.

F. Kwan jopuonjre omedore:

⁷kamano wach Nyasaye nolandore, kendo kwan jopuonjre nomedore ahinya e Jerusalem; Jodolo mang'eny bende noyie kuom Yesu.Tich – Joote 6:7

- ◆ Kue kod achiel nochako obet e choruokgi kendo waneno kaka olemb injili kod Kanisa nomedo dhi nyime. (**Jo –Kolosai 1:5,6**). Ji mang'eny nobedo gi yie (geno) kuom Kristo nikech neno mar joma oyie (Kanyakla mar Jo-Kristo). Kata mana jodolo mano yie gi chunyi duto kod gur mar Yesu noyie kuome, Nyasaye en Jahera kendo en Nyasaye ma Jang'uono: Oweyo richo kendo odwoko kata mana jogo mane mon kode kendo odonjone e buch tho e lalruok kode.

G. Neno mar Stefano:

**⁸Stefano ne ng'at ma Nyasaye ogwedho ahinya, kendo omiyo teko. Ne timo honni gi ranyisi madongo
Tich-Joote 6:8**

- ◆ Achiel kuom ji abirio mane oyier otine kanyakla mar joma oyie ni luongo ni Stefano. Chutho Stefano noketo geno mare e gik moko duto kuom Ruoth, ema omiyo Roho Maler noyudo thuolo mayot mar tiyo kode, mondo onyis teko Nyasaye ni ji.

H. Odonjne Stefano gi weche miriambo:

⁹ To jomoko mane lemo e od lemo moro miluongo ni od lemo mar Wasumbni Mogony, ne ok oyie kode. Ne gin jo-Yahudi moa kurene gi Aleksandria gi Kilikia kod Asia. Ne gibiro migi goyo mbaka kod Stefano. ¹⁰To Roho Maler nomiyo Stefano rieko mang'eny, omiyo kane oloso, to ne ok ginyal loye. ¹¹Kuom mano, ne gimiyi jomoko asoya mondo owach ni ne giwinjo Stefano kayanyo Musa kod Nyasaye. ¹²,kamano ne giketho chuny ji kodchuny jodongo gi jopuonj chik gi wechego, mi gibiro ir Stefano, gimako kendo gitero e buchgi maduong'. ¹³ Eka ne gikelo jomoko mondo ohangne wach ni, “Jali pile yanyo Hekalu marwa maler, kod chik Musa. ¹⁴,Ne wawinjo kowacho ni Yesu ma ja –Nazarethni biro ketho Hekalu mi lok tim mane Musaomiyiwa mondo walu chakre chon.” ¹⁵Ji duto

mane nie bura nochomo wang' gi tir kuom Stefano, mi gineno ka lela wang'e ka chalo gi lela wang' malaika. (Tich –Joote 6:9-15)

- ◆ Satan koro ne nyalo neno kaka Nyasaye tiyo gi Stefano giteko miwuoro, mondo mi oketh tich ma Nyasaye ne tiyo kuom Stefano, noketho chuny jomoko mondo omonje, kane Stefano pod wuoyo gi jomoko e od lemo ne nyiego omakogi kuom rieko kod teko mane onyisogo ji wachni. Ne gi chulo jomaricho mondo oriamb kuome ka kethe gi ji. Mano notimore, jogo nobwok ahinya gi weche mane odonjne go ebuch jodong lemo.

I. Stefano odwoko weche modonjne go (owuoyo)

- ◆ Jadolo maduong' nopenjo Stefano ka weche modonjne go gin adier. **Tich –Joote 7:1.** Stefano ne odwoko ka oluwo sigand jo-Yahudi. E sigand gi ne gin joma okoyango adiera kendo ne gi kwedo jonabi mage kendo be ne gi nego jok ma Nyasaye ne oore mondo osiemgi. (Okwergi). Kata kuom ranyisi jok mane opong' gi yie miwuoro kaka Josef kod Musa nyithind Israel ne otamore yie kendo winjo wach Nyasaye e kinde duto.
- Ne owuoyo kaka Nyasaye ne oyiero Ibrahim, Isaka kod Jakobo. Ne owacho kaka Josef (kata obedo ni owetene ne ouse kendo okwede) Nyasaye ne ni kode kendo ne omiyo obedo Ruodh Misiri. Josef mane owetene okwedo, ema ne Nyasaye otiyogo mondo ores ngimagi e ndalo kech maduong'. Eka tieng' manyien mag jo-Israel nobiro mane ni e twech e piny Misiri. Musa notemo mondo okony jo-Israel, to ne gikwede (gidage) kendo ne oringo oa Misiri. To kata kamano, Nyasaye ne ni kod Musa omiyo ne oore mondo odog Misiri owar joge e twech mar misumba e piny Misiri. Kata bang' ka oseresgi e tich misumba gi hono miwuoro ne pod gisiko ka gi kwedo Nyasaye kendo ne pod gidwaro dok e piny Misiri. To ka ne gise chopo e piny mane osingi ma gidak, ne gikwedo chik Nyasaye kendo ma gilamo Nyiseche ma nono (maket) nyadi mang'eny Nyasaye ne ooro jonabi mondo okwergi, to ne gidagi winjo wach Nyasaye mane owacho nigi gi dho Jonabi.
- ◆ Mogik Stefano ne otieko wuoyo ka owacho ni joma nodonjone chalre mana gi jo-Yahudi mane onge gi yie kendo ne odagi winjo Nyasaye. Eka ne owacho mana kaka kweregi ne okwedo kendo onego jonabi mang'eny mag Nyasaye, kamano bende e kaka jogi mane owuoyonegi ne okwedo kendo onego Wuod Nyasaye hie!

J. Tho Stefano

⁵⁴ Kane jobura owinjo weche Stefanogo , igi nong'adore mi gi kayo lakgi ka mirima ohewogi kode . ⁵⁵To Stefano, mane oyudo opong' gi Roho Maler,ne nochomo wang'e e polo, moneno duong' maler maler mar, oneno Nyasaye kod Yesu ko ochung' e bad kor achwich mar Nyasaye. ⁵⁶ Nowacho niya, “Neuru

aneno ka polo oyawore, kendo ka Wuod Dhano ochung' e bad Nyasaye korachwich.”⁵⁷.Eka ne gikok matek ka gidino itgi gi lwetegi, mi gimuumore kuome rat.⁵⁸Ne gigole oko e dala,ma gigoye gi kite,to joma ne ohangone wach kande ne oweyo lepgi ne Wuowi moro ma nyinge Saulo.⁵⁹kamano ne gi goyo Stefano gi kite, ka ento olamo Ruoth ,kowacho ni, “Ruoth Yesu, yie ikaw chunya.”⁶⁰.Eka nogoyo chonge piny ma ok ok matek niya, “Ruoth we ni jogi richogi.” To kane osehacho kamano chunye ne ochot. (Tich – Joote 7:54 –60).

- ◆ Weche mag Stefano ne gin weche man gi adier motegno ma onge miriambo mano ne omiyo igi owang' kode. E seche mane gi chiele gi kite, ne giketo lepgi e tiend wuowi moro ma nyinge Saulo mane oyie gi nek Stefano. Puonjruokwa ma biro wabiro puonjore kuom jalni.
- ◆ Ka pok Stefano otho, noneno Yesu ka ochung' e bad Nyasaye korachwich. Yesu nong'eyo ni idhi neg Stefano, kendo norito ni ka oseweyo ringruok to obiro dhi dak kode epolo. Ka watho, samoro ok wanyal neno Yesu ka ochung' ebad Nyasaye kora achwich nikech pok walonyore e ringruok, to wang'eyo ni oherowa duto mana kaka nohero Stefano. Orito romonwa e polo mana kaka noromoni Stefano.
- ◆ Neye hera kod weyo richo mane Stefano nigo kuom jogo mane nege. Kata e saa mane otho nolemo mondo kik Nyasaye ket kethono e wigi. Ka ok ong'eyo, Stefano ne lemo ni ng'at mane dhi bedo jaote maduong' ahinya;ng' at mane iluongo ni Saulo mane bang'e achien biro bedo jaote Paulo.

PUONJ MAN E TICH-JOOTE NI JOMA DONGORE E YIE

PUONJ MAR - 6

A. Saulo mane sando Jo-Kristo

¹ Chieng' onogo, kanyakla mar jo-Kristo man Jerusalem nochako yudo sand malit. **Giduto nokegi kuonde duto epinje mag Judea gi Samaria, mak mana joote kende ema ne odong' Jerusalem.** ²Jomoko `moluoro Nyasaye noyiko Stefano kendo oyuage malit. ³Ekindeno Saulo nochako ketho kanyakla mar jo-Kristo, kodhi e ot ka ot, kendo oywayo chuo gi mon oko, otero e jela. (Tich –Joote 8:1 – 3)

- ◆ Tich Joote 8 chakore gi sigand ja –Yahudi matin mane nyinge iluongo ni Saulo. Saulo e ng'at mane rito koda jogo mane ochielo Stefano kod kite. Saulo ne ok oyie ni Yesu e Jares mane osingi kendo bende ne ok oyie gi jo-Kristo ma wachoni Nyasaye ne ochiero Yesu oa kuom joma otho. Saulo ne ong'eyo ni jo-Kristo ne wuondo mana ji. Ne ong'eyo ni Yesu ne ketore aketa kar Jares, kendo ne oyanyoji ka ne owacho ni En E Wuod Nyasaye.
- ◆ Yesu ne onyiso jolupne ni ndalo biro ma, “ng'at ma negou nopar ni otiyo ni Nyasaye.” (**Johana 16:2.**) Saulo ne paro ni otimo dwaro mar Nyasaye, kuom bedo ni ne opedho kendo orwako jogo mane lando wachni ni Yesu E Mesia e twech. Ne oparo ni ne en tichne mondo mi okum kendo nego jolup Yesu ja –Nazareth.

B. Tij joma oyie manoke

⁴**Joma oyie mane osekego nodhi kuonde duto kalando Wach Maber. (Tich –Joote 8:4).**

- ◆ Kane Saulo ochako monjo Jo-Kristo Jerusalem, joma oyie mang'eny noringo oa Jerusalem ka dhi dak kuonde ma moko. Kamoro amora mane jowetegi odhiye ne gi lando wach Yesu mana kaka ne osechikogi.

⁵**Kamano Filipino, ma en achiel kuomgi, nodhi e dala mar Samaria molando wach Mesia kuno. Tich –Joote 8:5.**

- ◆ Achiel kuom jogo mane owuok Jerusalem ne en ng'at mane iluongo ni Filipino. Ne en achiel kuom ji abirio mane oyier mondo obed jotich e kind owete ei kanyakla mar jowete ma oseylie.
- ◆ Kane Yesu pok odok ir Wuoro, ne onyiso jootene ni ka Roho Maler biro biro, to gin gibed jonend wachne ei Jerusalem, Judea, Samaria kod kuonde mamoko e piny. Filipino nowinjo chikne kendo ne otero Wach Maber Samaria.

- ◆ Parni jo-Samaria ne gin nyikwa jodak mane okendore gi jo-Israel mane odak malo (North) tok kane jo-Asuria nose loyogi. Jo-samaria bang'e nogero kar lamo ma margi kar dhi Jerusalem. Nikech magi, Jo-Yahudi ne ok orwako Jo-Yahudi ma Jo-Samaria nikech ne ok gikwangi ka jo-Yahudi hie.
- ◆ Kata obedo ni ne gisechayore kendo ne gi onge kod geno kuomgi giwegi kuom higni mathoth (Jo-Yahudi yie kod Jo_Yahudi ma Jo-Samaria,). Filipino ne owinjo ote mane Yesu omiyogi motero nigi Wach Maber, kendo koro gin bende ne gi nyalo bedo nyithind Nyasaye. Nikech yalo mar Filipino, Jo-Samaria mang'eny noyie mi owargi.

⁶Kane jo –Samaria owinjo wach Filipino, kendo gineno honni mane otimo, ne gi chiko itgi ni wechene gi chuny achiel. Jochiende maricho nowuok ka ywak matek kuom ji mang'eny, kendo jo athany kod pudhe bende ne ochango, ⁸mi mor maduong' nobet e dalano. (Tich – Joote 8:6-8)

- ◆ Jo- Samaria nonwang'o mor maduong nikech ne giyie gi wach mane Filipino owacho nigi kuom Yesu.
- ◆ Kata ei sand kod siem mag twech kod nek duto jo moyie nosiko kogeno kendo oyie kuom ote mane Yesu omiyogi. Kendo kuom mano nomiyo kanyakla mar joma oyie omedore kuonde duto mane gi dhiye kendo kum mano nomiyo jowasikgi oketo chunygi kuom thirogi kamoro amora mane oyudgie.

C. Lokruok mar Saulo

¹Endalogo Saulo ne pod siemo jopuonjre mag Ruoth, kodwaro negogi. Ne odhi ir jadlo maduong', ²mokwaye mondo ondik barua ne jodong ut lemo man Damaski, mamiye teko mar mako chuo gi mon ma oyudi koluwo yor Ruoth, oter Jerusalem kotue. Tich- Joote 9:1,2.

- ◆ Kinde no Saulo ne omedo sando jolup Yesu man jerusalem.Kane Saulo ofwenyo ni joma oyie mang'eny ne osewuok Jerusalem kendo ne gi ke kuonde moko ka gilando wach Yesu, ne olawogi kendo omakogi ma otweyogi kendo ka oduogo gi Jerusalem mondo oket gi echwat kendo etwech.
- ◆ To mano doko ng'at ma rach! Bende iparo ni yot mondo mi ng'at ma chal kama obed ja-Kristo? E kind ji duto mane yudo warruok ka iyalo nigi gi jogo mane oseyye, onge ng'at mane nyalo paro ni Nyasaye ne nyalo waro ng'at mane rach kaka

Saulo. En e ng'at mogik kende mane kanyakla mar Kristo ok gen ni inyalo war kokadho kuom Wach Maber mane giyalo ne ji.

³Kane koro ochiegni chopo Damaski, nopo ka ler moa e polo ong'ang'ni molwore. ⁴Ne opodho piny, mi owinjo ka dwol moro wachone niya, "Saulo, Saulo isanda nang'o?" ⁵Eka Saulo nopenjo ni, "In ng'a, Ruoth?" dwolno nodwoke ni, "Ane Yesu ma isando ⁶To a malo, idhi Damaski, kuma idhi wachonie gima onego itim." ⁷Joma ne nie wuoth gi Saulo nochung' ka dhogi omoko, ka giwinjo dwol, to ok gine ng'ato! ⁸Saulo noa malo, motemo yawo wang'e, to ne ok onyal neno omiyo ne gitaye mana gi lwete, mi gitere Damaski. ⁹Kuom ndalo adek ne ok onyal neno, kendo ne ok ochiem kata omadh gimoro. Tich –Joote 9:3-9.

- ◆ Ok onego waluor lando Wach Maber ne jogo ma ok wuo maber kuom wach Nyasaye. ka giyie to Nyasaye nyalo loko chunyi, mana kaka noloko chuny Saulo. Luka nowacho ni Saulo noneno Yesu, ma lenda wang'e ne rieny moloyo wang' chieng' marieny godiochieng', kendo nogoyo Saulo muofu ma oloko ngimane.
- ◆ Parie lich mane Saulo nigo kane ofwenyo ni ng'at mosando en Ruoth Nyasach Israel. Noparo ni omoro Nyasaye kuom sando jomoyie, to koro eka nofwenyo ni osetimo marach. Chuny Saulo nose chandore ahinya kane osando kanyakla mar joma oyie, to Yesu nokone ni notamore winjo lit mane nie chunye no. Koro Saulo nong'eyo adiera kendo ne ok onyal tamore gima nose neno kendo owinjo. Adier chutho Yesu nochier oa kuom joma otho. Adier, ne en Wuod Nyasaye kendo en e Jawar manosing chon.
 - ◆ Saulo mane ogo muofu koro ne itayo ka nyathi matin ka itero Damaski.

D. Oor Anania odhi ir Saulo

¹⁰To japuonjre moro ne ni Damaski, ma nyinge Anania. Ruoth nofwenyorene, moluonge ni, "Anania!" Nodwoke ni, "An ka Ruoth." ¹¹Eka Ruoth nowachone ni, "A malo idhi e yo miluongoni Yo Matir, idwar ja Tarso moro ma nyinge Saulo, e od Judas. Olemo, ¹²kendo oseyudo fweny monenoe ng'at ma nyinge Anania kayieyo lwete kuome mondo ochak onen."¹³Anania nodwoke ni, "Ruoth, ji mathoth osenyisa wach ng'atni, kendo kaka notimo timbe malich mang'eny ni jogi man Jerusalem. ¹⁴Bende osebiro Damaski gi teko moyudo kuom jodolo madongo mondo omak ji duto moyudo ka luongo nyingi." Tich –joote 9:10-14.

- ◆ Saulo koro ne ni Damaski ka onindo e otanda. Ne ok onyal chiemo kata madho gimoro kuom ndalo adek. Ne en ng'at molokore ma ok chal gi jal mane sando jomoyie Jerusalem cha.
- ◆ Anania ne oparore ka pok odhi ire, donge kata in bende dine iparori? Anania ne ok ong'eyo ni Saulo ne oseneno Yesu e wang' yo mane dhi Damaski, ne ong'eyo

mana Saulo mane pogo ji kod joutegi ka keyo kendo nego jogo mane ogeno kuom Yesu.

¹⁵To Ruoth nowacho niya, “Dhi adhiya, nikech en ema asechiere obed jatichna mondo omi ogendni ma ok jo-yahudi, kaachiel gi ruodhi kod Jo-Israel, ongeya.

¹⁶An awuon abiro nyise masiche duto ma obiro yudo nikech an.” Tich-Joote 9:15,16

- ◆ Samoro amorama Nyasaye nyisowa mondo watim gima tek kata ma ok nyalre, otimonwa ng’uonone seche duto kata teko moa kuome mamiyo watimo go gino. Ng’uono mare bironwa mana ka wawinje kendo wayie kuom wach mare (Muma Maler). Anania nowinjo weche mane Ruoth jiwego ni mondo kik oluor nikech osechero Saulo gir tich mogen mar Ruoth.

¹⁷Kuom mano, Anania nodhi modonjo e odno. Noketo lwete kuom Saulo, mowachone ni, “Owadwa Saulo, Ruoth Yesu mane ofwenyoreni e yo kibiro ka, oseora iri mondo ichak inen, kendo ipong’ gi Roho Maler.” ¹⁸Gikanyono gik moko machalo gi kagahla nolwar oa e wenge Saulo, mi oneno. Noa malo, mi obatise, ¹⁹kendo kane osechiero, tekone noduogo. Tich –Joote 9:17-19

- ◆ Samoro wanyalo chalo gi Anania ka waluor timo gima Nyasaye dwaro ni mondo watim; to waket mana genowa kuom Nyasaye, ok onyal nyisowa mondo watim gima ok nyal kelonwa ber kata kelone kanyakla mar jowete ber. Buk mar Tich- Joote modong’ iwuoyoe mana kuom Paulo (Saulo) kod kaka Ruoth notiyo kode e pinje modhuro mondo onyis ji wach Yesu.

E. Puonj Saulo e Damaski

²⁰Nochako lando wach e ut lemo ni Yesu en Wuod Nyasaye. ²¹Ji duto mane owinje nodhier nono, mopenjore ni, “Donge ma e jal mane sando joma lamo Yesu Jerusalem cha? Koso donge nobiroka mana ni mondo omakgi otergi ni jodolo madongo?” ²²To Saulo nomedo yudo teko moloyo, kendo weche mane onyisogo ni Yesu e Mesia nodhiero jo-Yahudi modak Damaski nono, omiyo ne ok ginyal dwoke. Tich-Joote 9:20-22

- ◆ Paulo nochako romo kod jomoyie man Damaski, kendo noyalo ni jogo mane en go ekinde mane ochayo wach Yesu.
- ◆ Saulo nong’eyo Muma machon maber, nopuonjogo ebwo jopuonj molony mag jo-Yahudi, to kata en bende ne en chik. Saulo ne paroni jo_Yahudi mane ni Damaski weche go duto mane okor motelo e Muma Machon. Nolero kaka Yesu nosechopo

weche go duto.notimo ma mondo oyang nigi ratiro nie ndiko margi Maler (Muma Maler)Yesu e Jawar (Jares) manosingi.

F. Saulo Otony

²³ Bang'e achien, ne gipimo wach mondo ginege, ²⁴ to Saulo nowinjo gima ne gichano timone. Ne girito dhorangeye odiechieng' gotieno, ²⁵ to chieng' moro gotieno, jopuonjre nokete e osera, mi olore piny gie otuch e kor ohinga. Tich – Joote 9:23-25.

- ◆ Nyaka bed ni Satan ne oneno malit kendo iye nowang' kod lokruok mar Paulo, nikech nowito jalweny maratego ekedo kod joma ler. Nojiwo chuny jogo mondo oneg Saulo. Mier madongo ne ichielo gi ohinga, kendo jomoko nogedo ewi ohinga. Nenore ni Saulo nolor gie otuchi mar achiel kuom joma noyie mane ogedo ewi ohinga.

G. Saulo odok Jerusalem

²⁶Saulo nodhi Jerusalem motemo riwore gi jopuonjre,to ne gitang' kode, nikech ne ok ginyal yie ni en japuonjre adier. ²⁷Bang'e Barnaba nobiro mokawe motere ir joote. Nonyisogi kaka Saulo noseneno Ruoth Yesu e yo kendo kaka Ruoth nosewuoyo kode. Bende kaka Saulo nosewuoyo gi chir Damaski e nying Yesu. Bang' mano Saulo nobet kodgi Jerusalem, kendo nowuotho kodgi kuonde duto, kolando Wach Maber gi chir e nying Ruoth.

Tich –Joote 9:26 –28.

- ◆ Saulo nowuok Damaski kendo nodok Jerusalem. Kane owuok Jerusalem ne en nyathi Satan to kane oduogo ne en nyathi Nyasaye. Nowuok kane en jawasik Yesu kod kanisa to odwogo ka en jatich Yesu kendo achiel kuom owete mag joma oyie.
- ◆ Saulo ne ok oyudo rwak maber gi kanisa man Jerusalem.Ne giluur kendo ne obedo nigi matek mondo mi giyie ni ng'at mane kite rach ka Saulo bende ne nyalo bedo Ja-Kristo.ne giparo ni ne en mana yo mar wuondo jo-Kristo mondo ondhog gi.
- ◆ Nyasaye ne otiyogi jal mane owalo ma nyinge ne Barnaba mondo odogni Saulo. Barnaba, matiende ni “Wuod hoch. E yo mane nenore ne engi omiye mich mar Roho Maler mar timo osiep kendo jiwo joma oyie mamoko. Wabiro winjo mang'eny kuom Barnaba bang'e.

H. Saulo owuok odhi Tarso.

²⁹Nowuoyo gi jo-Yahudi manoluwo tim jo-Grik. kendo nogoyo kodgi mbaka, to ne gitemo mondo ginege. ³⁰kane owete ofwenyo wachno ne gikowo Saulo Kaiseria, mi gi ore Tarso. Tich-Joote 9:29 –30.

- ◆ Magi bende e jogo mane ochielo Stefano gi kite, koro ne gi chano mar nego Saulo kendo. Mokwongo Saulo niyie gi tho mar Stefano. To koro nopuonjo gigo ma Stefano nopuonj. joma oyie okonyo Saulo motony kendo.

I. Kinde mar kue kod medruok mar kanyakla mar Jo-Kristo

³¹Kamano kanyakla mar jo-Kristo manie piny Judea duto gi Galili kod Samaria noyudo kue. Roho Maler nokonyogi, mi gidoko motegno, kendo gi medore, ka giluro Nyasaye. Tich – Joote 9:31

- ◆ Saulo mano telo e wach mar sando kanyakla mar joma oyie, koro ne en jatich mogen mar Yesu, E kindeni, joma oyie ne ipuonjo Wach Maber, winjo margi kuom Nyasaye nomedore kendo yie margi bende nomedo jiwore. Ji mang'eny noyie kuom Yesu kaka Jawargi kendo no batisgi mi orwakgi e kanyakla mar joma oyie.

PUONJ MAN E TICH – JOOTE NI JOMA DONGORE E YIE

PUONJ MAR –7

A . Weche Motelo

- ◆ Kata obedo ni ne gin oganda mane Nyasaye oyiero, jo-Yahudi noketore e rang'iny ma malo ma gikwanore ka gima giloyo ogendni moko. Ne gikwanore ka gima gin thuolo kuom Nyasaye moloyo jok ma moko. Kaluwore gi mako chike mag tero nyangu kod sawni mane gitimo e Hekalu. Ne gin kod sunga kuom luwo tim kweregi kendo ka pachgi wuondogi ni Nyasaye oyie kodgi. Kadhi nyaka chop kinde mar tho Stefano kendo bang' kinde matin kose tho, Joote nose yalo ni jo-Yahudi mamoko Joma ok jo-Yahudi mane oselokore oluwo kit lemo mar Jo-Juda kata jo- Samaria mane ong'eyo mana Musa kod chike apar. Kata obedo ni Yesu nosenyisogi mondo giter Wach Maber e piny duto ne ok ging'eyo ni injili en mar jomamoko bende mane ok rit Chik Musa. Ng'ato ang'ata ma ok neter nyangu kendo ok rit chik, jo-Yahudi: ne ok gi yiego.
- ◆ Jo-Yahudi manowar, ne ok ofwenyo ni kuom tho kod chier mar Yesu, tero nyangu kod chik koro ne onge gi tich nikech tho Yesu notieko dwaro duto mag Nyasaye kendo jogo duto mogeno kuome Nyasaye oyie rwako, Koro Nyasaye ok dwar ni joma oyie ichako itero nyangu. Jogo morwako Yesu kaka Jawar, iweyo nigi richogi, kendo Roho Maler biro mondo odag e igi kata nose tergi nyangu kata podi. Joote to ne pod ok ong'eyo wachni eri, Ema omiyo ne nyaka Nyasaye puonjgi.

B. Kornelio

¹Ne nitie ng'ato moro Kaiseria ma nyinge Kornelio. Ne en jatend oganda lweny miluongo ni, oganda Italia, ²kendo ne en ng'at modimbore, kendo moluoro Nyasaye gi joode duto. Notimo timbe ng'uono mang'eny, kokonyo jo-Yahudi modhier, kendo ne olamo Nyasaye pile. Tich –Joote 10:1-2

- ◆ Kornelio ne en jatend jolwenj jo-Rumi manochung' ni jolweny mia achiel. Kornelio noyie kendo nolamo Nyasaye, to ne ok otere nyangu. E kindeni, ogendni ma ok oter nyangu mang'eny ne lamo nyiseche maket, to kata kamano nenitie jomoko bende mane chal kaka Kornelio manoyie kuom Nyasaye mangima (Achiel). Ogendni ma ok ter nyangu gi eri noyie kod puonj mane giyudo kuom jo-Yahudi e ut lemo, to ne ok gi yie mondo otergi nyangu eka gibed jo-Yahudi.

C. Gik ma Nyasaye onyiso Kornelio mondo otim

- ◆ Be iparo singruok Nyasaye kod Ibrahim Kuom wach ogendni duto mag piny? Koro ne en saa mon do singruogni ochopi. Nyasaye ne dwaro mondo Wach Maber mar jawar oyal ni joma ok jo-Yahudi. **Tich –Joote 10:3-6**

³Chieng' moro kar saa ochiko mar odhiambo, nopo ka Malaika may Nyasaye obirone malong'o ofweny, mi oluonge ni," Kornelio!" ⁴Ne orango Malaika mi openje koluor ni, "En ang'o, Ruoth?" Malaika nodwoke ni," Lemoni gi timbeni mag ng'uono osechopo malo e nyim Nyasaye, kendo Nyasaye osepari. ⁵To Koro or wach Jopa, iluong ng'at moro ma nyinge Simon ma bende iluongoni Petro. ⁶En wendo janyong' piende moro ma nyinge bende Simon ma ode ni edho nam. **Tich –Joote 10:3-6**

- ◆ Petro nodak gi Simon ma janyong piende. Janyong piende ne nyongo piende le kendo oikogi mar loso lewni kod tije mamoko. Jo-Yahudi ma nyongo piende nyadi mang'eny ne ikwano kaka jogo man chien e yore mag yuto e ngima ma pile bende ne ok gin joma idewo ei oganda kata bedni ne gichiwore e tij lamo. Bedo ni ne gisiko machiegni kod le motho ne chunogi ni gidak oko mar taon. Nenore ni Nyasaye ne osechako iko chuny Petro mondo orwak jogo ma ok jo-Yahudi e tim kata e yie mondo gibed jogo mane dhi winjo Wach maber. Ne en gima tek ahinya ne Petro mondo mi obolre kendo obed wendo e od jal moyie mane janyong piende kata obedo ni ne odongo ei chike motegno mag jo-Yahudi.

D. Kornelio ooro Joote Jopa

⁷ Kane Malaika mane wuoyo kode osea, noluongo jotich ode ariyo gi askari moro modimbore, mane achiel kuom joma rite. ⁸ eka nonyisogi weche duto mi oorogi Jopa. **Tich –Joote 10:7-8**

- ◆ Kornelio nowinjo Ruoth mapiyo. Ne en gi dwaro mar winjo Wach Maber omiyo ne ok oketho thuolo kuom oro jotichne ariyo mondo odhi oluong Petro Jopa.

E. Kaka Ruoth ne oiko Petro

- ◆ Ruoth noiko Kornelio, to koro ne nyaka oik Petro bende mondo mi obed gi chuny mayot kuom dhi e od ng'at ma ok oter nyangu ka gi chiemo kode ko puonje Wach Maber. Ma eri ne ok en kit jo-Yahudi kuom timo gima chalo kama.

⁹Kinyne kane joote go nie e yo chiegni chopo Jopa, Petro ne oidho e tat ot kar saa auchiel mondo olem, ¹⁰nodenyo kendo nodwaro chiemo, to kane pod iloso chiemo ayula wang' notere, ¹¹mi oneno ka polo oyawore, kendo ka gimoro machal gi nanga maduong' iloro piny gi kondene angw'en. ¹²To ei gino ne nitie kit gik moko duto mangima, kaka jamni gi le kod gik mamol gi winy. ¹³Dwol moro

nowacho niya, " Petro a malo mondo ineg achiel kuom gigo, icham!", ¹⁴to Petro nokwer ni "Ngang', Ruoth! Nyaka nene pok achamo gima ok ler kata ma kwero.". ¹⁵Eka dwol nochako owuoyo kode mar ariyo ni, "Gimoro amora ma Nyasaye owacho ni ler, in kik iwach ni ok ler". ¹⁶Mano notimore didek, eka nodwok gino e polo mana gisano. Tich – Joote 10:9-16.

- ◆ Petro ne ok dwar chamo le mane Nyasaye osekelone e fweny nikech Nyasaye nosechiko jo-Yahudi le monego gicham kod le monego kik gicham. Kuom le moko mane obirone e fweny, jo –Yahudi ne nyalo chamo to nikech ne giriwore gi ma ok cham Petro nodagi chamogi.
- ◆ Nopuonj Petro chamo le mana morit kendo oneg e yo makare kaka Chik Muma Machon dwaro. **(Tim –jo-Lawi 11)** Nopuonjgi mondo kik gicham chiemo ma kwero kata "ma ok ler" kaluwore gi ndiko mar Muma Maler.Par ane chamo le ma adier chutho ok owinjore chamo.Kuom ranyisi, e kit jomoko gi timbegi chamo gigo ma wa pidho kendo wadakgo ikwano ka gima rach kendo ma chik odagi. (Pekni kod guogi) gima kamano. Ma eri e gima nomiyo Petro odagi ka Nyasaye nonyise mondo oneg le moro ocham.
- ◆ Ang'o mane Nyasaye temo puonjo Petro?
 1. Ni koro chike Nyasaye mag chiemo ne koro oseketi nikech tho Kristo e musalaba.
 2. Mana kaka le go duto koro ne okwan ka gik maler e ewang' Nyasaye kendo bedo ni ne gin kanyakla no ne nyisoni jo-Yahudi kod joma ok jo-yahudi ma ogeno kuom Kristo ikwanogi duto ni giler e kanyakla mar jo-Kristo
 3. Nyasaye noseluoko/pwodho jogo moyie duto. Kik Petro kata ja –Yahudi moro amora moyie koro chak luong wadgi ni ok ler kata kwane ka ng'ato moro man chien e weche mag chuny.

F. Petro odhi e dala Kornelio

¹⁷ Kane Petro pod hum nono, koparo tiend fweny mose nenono joote mane Kornelio ooro nochopo e dhorangach, bang' penjo kuma Petro odakie. ¹⁸ Ne gilungo ka gi penjo ni," Bende wendo moro nika, ma nyinge Simon Petro?" ¹⁹ To paro Petro noyudo ni kuom fweny manose nenocha, to Roho Maler ne onyise, Ji adek moko dwari, ²⁰ omiyo lor piny idhi mak iriwo gi kiawa, nikech an ema ase orogi." ²¹ Kuom mano Petro nolor piny ,mi owacho ni jogo niya, "An e ng'at ma udwaro. Ere wach ma un go?" ²²Ne gidwoke ni, "Jaduong' lweny moro ma nyinge Kornelio ema oorowa. En ng'at makare moluoro Nyasaye, kendo ma jo-Yahudi duto ogeno. To achiel kuom Malaika mag Nyasaye nonyise mondo oluongi idhi ire ode, owinj

ane wachni” ²³ Omiyo Petro norwakogi e ot, mi gi nindo kanyo otienono. Tich – Joote 10:17-23.

- ◆ Petro ne ok winj tiend gik ma Nyasaye timo e sano, to kata kamano nogeno kuom Nyasaye omiyo nodhi ka Kornelio.

G. Petro ka en e dala Kornelio

²⁴Chieng’ moluowo mano, ne gichopo Kaiseria kuma ne Kornelio,kaachiel gi wedene kod osiepene mane oseluongo ritogie. ²⁵kane Petro ochopo, Kornelio noromone, mi ogoyo chonge piny e tiende kamiye duong,’ ²⁶To Petro nochunge,kawachone ni, “Chungi nikech an to an mana dhano” Tich –Joote 10:24 –26

- ◆ Kornelio nochoko joode kod osiepene duto mondo owinj Wach Maber ma Petro ne biro kelo nigi.
- ◆ Kuom kia mar Kornelio nomiyo opotho piny kendo olame, to Petro ne ok nyal yie ni ng’ato mondo olame. Nikech Nyasaye kende ema owinjore Lamo.

H. Wach ma Petro no yalo (opuonjo)

³⁴Eka Petro nochako wuoyo kowacho ni, “Koro asefwenyo adier ni Nyasaye timo ni ji duto mana machalre. ³⁵Oyie gi ng’ato ang’ata moluore, kendo matimo gik makare, bed ni oa e ganda mane! ³⁶Ne ooro Wachne ni jo-Israel, kokelo nigi Wach Maner mar kue kuom Yesu Kristo, ma en Ruodh ji duto. ³⁷Ung’eyo gima duong’ mane otimore e piny Israel duto, chakre Galili, bang’ wach batiso mane Johana olando. ³⁸Ung’eyo kaka Nyasaye noyiero Yesu ja-Nazareth,komiye Roho Maler,kendo omiye teko. Ne odhi kuonde duto, kotimo timbe mabeyo, kendo ochango ji duto mane Satan sando,nikech Nyasaye ne ni kode. ³⁹Wan ne waneno gik moko duto mane otimo e piny jo-Yahudi kod Jerusale kendo wawuoyo ni ji kuomgi. Jo-Yahudi nonege kogure emusalaba, ⁴⁰to Nyasaye nochiere oa kuom jomotho chieng’ mar adek, momiyo ofwenyorenwa. ⁴¹Ji duto ne ok onene, to mak mana wan mane Nyasaye oyiero. Wan ne wachiemo kendo wametho kode kane osechier oa kuom joma otho. ⁴²ne Omiyowa chik mondo mi waland wachne ne ji.ka wahulo nien ema Nyasaye oseyiero jang’ad bura mar joma ngima gi jomotho. ⁴³Jonabi duto nowuoyo kuome, kawacho ni ng’ato ka ng’ato moyie kuome nowene richone nikech en. ” Tich –Joote 10:34 – 43

- ◆ Petro noyalo ni Kornelio kod joode gi osiepene wach man kuom Yesu. Ne ok olemo mondo olokgi gi bed jodini nolero nigi ratiro ngima, tho kod chier mar Ruoth Yesu Kristo. To ka ne pod owuoyo, Roho Maler notimo gima iwuoro, Noyawo chunje mondo oyie.

I. Joma ok jo-Yahudi mane okwongo lokore

⁴⁴Kane Petro pod wuoyo, Roho Maler nolor kuom ji duto mane oyudo winjo wachne. ⁴⁵jo-Yahudi moyie kuom Kristo mane osebiro gi petro koa Jopa ne owuoro ahinye ka gi neno ni Nyasaye omiyo joma ok jo-Yahudi Roho Maler, ⁴⁶nikech ne giwinjo kagiwuoyo gi thok mayoreyore, ka gipako duong' mar Nyasaye. Eka Petro nowacho niya, ⁴⁷“jogi oseyudo Roho Maler mana kaka ne wayudo! Bende ng'ato nyalo tamogi mondo kik batisgi e pi adier?” ⁴⁸Eka nogolo chik mondo obatisgi e nying Yesu Kristo. Bang'e ne gi kwaye mondo omend bet kodgi kuom ndalo moko. Tich – Joote 10:44-48

- ◆ Apoya nono Kornelio kod ji duto mane ni kanyo nong'eyo ni Nyasaye en ng'at Maler To gin to gin joricho. Bende ne ging'eyo ni Nyasaye nosingo ni noor Jawar ma waro joricho, Kane Petro pod wuoyo, Roho Maler nomiyo joma ok jo-Yahudi ong'eyo ni Yesu e Jares manosingi mane biro warogi e richogi.
- ◆ To joma nobiro gi Petro e od Kornelio nohum nono, ka Kornelio gi joode oyie weche mane Petro owacho, kendo ogeno kuom Yesu kaka Jawargi kata kapok Petro otieko wuoyo!.
- ◆ Ka jogi noyie kuom Yesu, Roho Maler nopong'ogi kendo nomiyo gi wuoyo e dhok mane pok ging'eyo, mana kaka chieng' Pentekost. Nyasaye nomiyo gi wuoyo e dhogi giwegi mondo mi Petro kod jo-Yahudi mane nitie kik bed gi kiawa ni pok opong'gi gi Roho maler, emomiyo mano nyisowa ni Nyasaye oyie kodgi mana machal kod kaka noyie gi jo-Yahudi. Nitiere mana komoro machielo achiel kende e Muma ama ji nowuoye e dhok mopogore, kendo mano kane jomoko maler e Muma machon (Jopuonjre Johana Jabatiso) noyie kuom Yesu e **Tich –Joote 19.**

PUONJ MAN E TICH – JOOTE NI JOMA DONGORE E YIE

PUONJRUOK MAR - 8

A. Weche Motelo

- ◆ E puonjruok mogik ne waneno ka Roho maler puonjo Petro ni Nyasaye oyie rwako joma ok jo-Yahudi mana ka giyie ni yesu Kristo notho nigi. Roho Maler nose yango ni Petro kod joma ne nitie ni lokruok bedo e oganda mar jo-Juda ok mi ng'ato bed ja-Kristo. Jo-Kristo ma jo-Yahudi ne nigi sunga mikech anyuola (hosi) margi kendo ne ok gi nyal yie ni Nyasaye osemiyo joma ok jo-Yahudi resruok ma ok odewo ni nyaka gikwong gilokre gi bed e dini mar jo-Yahudi Bende samoro ne giparo ni Petro ose ketho chik.adier chutho ne gin e winjruok ni ne ber kopenjo jodongo man Jerusalem kapok otimo gima notimo mar yalo wach maber ni joma ok jo_Yahudi!
- ◆ Petro neni gi chuny moyie puonjore. Noyie mondo Roho mar Nyasaye opuonje kata obedo ni puonjni nopogore gi puonj manose yudo kane pod en wuoyi matin e oganda mar jo-Yahudi.

B. Joma ni Jerusalem odagi dhi mar Petro kuom joma ok Jo-Yahudi

¹Jooto kod ji duto mane nie piny Judea nowinjo ni joma ok jo-Yahudi bende ose yie wach Nyasaye. ²Kane Petro odhi Jerusalem, joma noramo ni joma ok jo-Yahudi nyaka ter nyangu nokwere, kawachone ni, ³“Donge ne ilimo joma ok ter nyangu mi ichiemo kodgi bende?” (Tich-jooto 11:1-3).

- ◆ Gima nomiyo Petro odhi e od Kornelio ne en mana fweny mane oneno. Nyasaye nonyise ni ose yie rwako joma ok jo-Yahudi, Petro be koro nyaka yie rwakogi. To kata kamano, jooto kod kanyakla mar joma oyie duto man Jerusalem ne ok oneno fwenyno. Ema omiyo ne ok gi nyal winjo gima omiyo Petro ne nyalo dhi e od ng'at ma ok ja-Yahudi kendo chiemo kodgi.
- ◆ Ne nitie oganda moro mag jo-Yahudi e kanyakla mar joma oyie mane okwero Petro kuom wachni (**wes 2**) jo-Yahudi mano lokore obedo jo-Kristo kendo ne giyie kuom rito chike apar kod tero nyangu. Jomoko kuom jo-Yahudi gi eri nokelo ni kanyakla mar joma oyie chandruok bang'e achien.

C. Petro onyiso gima omiyo kod kaka oyie rwakogi

⁴ To Petro nonyisogi gik mane otimore duto achiel ka chiel, kowacho niya, Tich – jooto 11:4

- ◆ Petro noromo kod jodong kanyakla mag Kristo mondo oler nigi gima omiyo ne otimo kamano.

¹⁵To kane achako wuoyo Roho Maler nolor kuomgi mana kaka nolor kuomwa chieng' mane ohango biroe. Eka ne aparo gima ne Ruoth osehacho niya, "Johana nobatiso ji gi pi; to un nobatisu gi Roho Maler: ¹⁷koro ka Nyasaye nomiyo jogo mana mich mane omiyowa kane wayie kuom Ruoth Yesu Kristo, to an ne an ng'a ma dine atam Nyasaye timo gima odwaro?"Tich-Joote 11:15-17

- ◆ Eka nonyisogi wach fweny mane oneno kod gima notimore e od Kornelio.Ne oparo nigi (nonyisogi) weche mag Ruoth owuon kendo bende ni Nyasaye en Nyasaye omiyo en fuwo mino kode wach.

¹⁸Kane gisewinjogi duto ni Nyasaye ose yie rwako joma ok jo-Yahudi, ka ok odewo ne gin joma ok ter nyangu, gin bende ne gi yie rwakogi. Tich-Joote 11:18

D. Tich ma Joma oyie moke otiyo

- ◆ Luka koro chako nyisowa mang'eny kuom tich jogo manoke e kinde mane ochielie Stefano gi kite.

¹⁹Ji duto mane oseke nikech sand mane wuok bang' nek Stefano nodhi Fainike gi Saipras kod dala mar Antokia man e piny Kilikia,to ne githoro lando wach mana ni jo-Yahudi kende ²⁰To kata kamano jomoko kuomgi ne gin joma oa Saipras gi kurene. Gin to kane gichopo Antokia, to ne gi lando wach ni joma ok jo –Yahudi bende,ka gi nyisogi Wach Maber mar Yesu Kristo.(Tich – joote 11:19-20)

- ◆ Ka jo-Kristo ma jo-Yahudi noke,ne gilando Wach Maber mana ni jo-Yahudi mano yier kende.To ng'eni pinje duto mane jo-Rumi oloyo ne iwachoe mana dho Greek.Jo-Yahudi mane wacho dho jo-Greekgi ne ochako nyiso joma ok jo-Yahudi wach mar Jawar (Jares) kendo joma ok jo-Yahudi mang'eny ne chal gi Kornelio mane oyie kuom Yesu. Ne ging'eyo ni Nyasaye nose singo mar oro Jawar

²¹ Teko Ruoth Nyasaye neni kodgi omiyo ji mathoth noyie, molokore ir Ruoth.Tich-joote 11:21

E. Barnaba e kanyakla mar jo-Kristo man Antokia.

²² Wachno nochopo ne kanyakla mar jo-Kristo man jerusalem, omiyo ne gioro Barnab mondo odhi Antokia. ²³ kane ochopo kuno, mi oneno kaka Nyasaye ogwedhoji, ne odoko mamor, mi ojiwogi duto, mondo giket chunygi kuom Ruoth kendo gi padre kuome. ²⁴ Barnaba ne ng'at maber man giyie motegno, kendo

mopong’gi Roho Maler, Ji mang’eny nolokore,moyie kuom Ruoth (Tich –jooto 11:22-24).

- ◆ Ma eri e oganda mokwongo maduong’ mar jok ma ok jo-Yahudi mano lokore oyie kuom Yesu. Kanyakla mar jo-Kristo mane obedo gi bwok ne ooro Barnaba mondo odhi orang kendo one ka wach mane gi winjo ne en adier. Ma eri ne en mana Barnab chande mane obedo osiep Paulo bang’ kane osedok Jerusalem. Ne en ng’at mane omi luor e kanyakla mar jo-Kristo mane ni Jerusalem.
- ◆ Bende ne gioro Barnaba mondo ong’e adier ni kanyakla mar jo-Kristo manyienni be ne luwo puonj mag Yesu. E ndalogi; pod en gima kare mondo kanyakla mar jo-Kristo mondo oyie kendo oluw puonj mar jooto. Teing’ moro amora manyien mar joma oyie onego tim kamano, (kaw ting’no ero) ok mana puonjruok adiera mar wach Nyasaye kende, to tere ni joma moko bende ka onge wach mogolie kata momedie.En gima kare mondo kik wakaw wachni matin

F. Saulo ka en e kanyakla mar jo-Ktisto mar man Antonia

²⁵Bang’e Barnaba nobiro Tarso mondo odwar Saulo, ²⁶to kane osenwang’e nokele Antokia kuom higa ngima ji ariyogo nochokore gi jo- Kristo man kuno ka gi puonjo ji mathoth. Antokia kuro ema ne okwong luongoe jopuonjre ni jo – Kristo.(Tich-jooto 11:25-26).

- ◆ E seche mane Barnaba puonjo ei Antokia,ne oparo Saulo,kendo noparo ni de ber ka okonye puonjo kanyo.
- ◆ Tiend wach mar, “jo-Kristo” nyisoni joge Kristo kata jolup Kristo, mane ji neno ka okawo kit Kristo omiyo ne gi chakogi ni “jo-Kristo”.En luor maduong’ mondo oluongi ni ja-Kristo

G. Oneg Jacobo kendo oter Petro e jela (od tuech)

¹E ndalogo, Ruoth Herode nochako sando jo-Kristo moko.² ne ogolo chik mi oneg Jakobo ma owadgi Johana gi ligangla. (Tich –jooto 12:1,2).

- ◆ Bang’ kane osewar Paulo, kanyakla mar jo-Kristo nobet gi kwe bang’ kinde matin, **(Tich- jooto 9:31)** to bang’e kwe norumo.
- ◆ Ruoth Herodeni, ne en nyakwar Ruoth Herode mane dwaro nego Yesu kane pod otin.Jakobo e jaote mar Yesu mokwong nego. ka Yesu neni e piny,nosiemo Jakobo kod jooto mamoko ni jomoko kuomgi ibiro negi kuom bedo joneno mage. **(Luka 11:49)**

Jodong jo-Yahudi ne mor ni Herodeni ose nego Jakobo. Ne gin gi ich wang' nikech jo-Yahudi mang'eny ne medo yie kuom Yesu. To gima lich,gima nomiyo chunyi olokore mobedo gi ichwang' en nikech jo-Yahudi ne loko joma ok jo-Yahudi, ni Nyasach Abraham, Isaka,kod Jakobo biro yie rwakogi e yor yie kuom Kristo kende

³Kane oneno ni wachno ber ni jo-Yahudi ; nomako Petro bende.(mano notimore e ndalo sap makati ma ok oketie thowi). ⁴Kane osemak Petro kamano, ne otere e jela, mi okete elwet askeche apar gauchiel, ka askeche ang'wen rite e arita ka arita. Herode nose chano mondo oyale enyim ji bang' Pasaka.Tich joote 12:3;4.

◆ Nikech Herode ne dawro mondo jodong jo-Yahudi opake, nooro ji mondo odhi omak Petro kendo okele. En gima iwuoro kwa somo giko mar ngima Herode e **Tich – joote 12:21 –23.**

⁵ kuom mano Petro ne mana nie jela to kanyakla mar jo-Kristo nolamone Nyasaye ahinya. Tich –joote 12:5.

◆ Joma oyie notimo mana gima ginyalo timo; Ne gilemo. Ne gisiko ka giketore e lamo ka gikwayo Nyasaye mondo ores Petro. Kata obedo ni kor ot ne oger gi kite madongo (korgi lach) kod dho udi mag chumbe ne ok ginyal tamo teko mar Nyasaye. Joma oyie nong'eyo ni giwach awacha mar dhano, Petro ne ok nyal wuok. Ne ging'eyo ni jogo motwe ne itweyo koriw gi jok maritogi e nyororo to ok mano kende to noket jorit moko e dhorangach mondo ong'i kik jogo motwe pondi. Be Nyasaye ne nyalo reso Petro? Ngima Petro koro neni ekind Akuru gi Asumbi.(kama rach) Onge ng'ato mane nyalo tony e chik mar Sirikal mar jo-Rumi, to koso kata gin bende? E **Mathayo 19:26** Yesu nowacho, “Gi dhano to ma eri ok nyalre; to kuom Nyasaye to gik moko duto nyalore.” Kendo jopuonjre nong'eyo ma omiyo ne giketore e lemo ni Petro ma ok giwe

H. Ruoth noreso Petro

◆ Onge gima Nyasaye ok nyal timo. Nyasaye manoreso Israel e piny Misiri, notelo nigi nyaka Nam Makwar, nopidhogi gi mana, kendo nomiyogi pi mowuok e lwanda mondo gi modhi kuom higni piero ang'wen (40), ne onyalo reso Petro e jela mar Jo-Rumi.

⁶Otieno mane kiny onego Herode golie Petro oko niji, Petro noyudo nindo e kind jorit ariyo. Ne otweye gi nyoroche ariyo, kendo askeche bende ne rito jela. ⁷To Malaika mar Ruoth notucho mochung' bute, kendo ler nopong'o od tuech eka malaika noyuko Petro mochiewe, kawacho ne niya,”A malo piyo Gikanyono nyororo nogonyore elwet Petro. ⁸Malaika nowachone ni, “Twe okandani, kendo rwak wuocheni,” kane Petro osetimo kamano, Malaika nowachone kendo ni, “Rwak lawi, mondo iluw bang'a” ⁹Petro noluwe, mi owuok

oko e jela, to ne ok ong'eyo ni gima Malaika timono ne en adier, nikech nogalo ni oneno mana fweny. ¹⁰Ne gikadho kar rit mokwongo kod mar ariyo, eka ne gichopo e dhoranga nyinyo (chuma) miwuokgo oko e jela. Dhorangano noyawore nigi mana kende, mi gi wuok oko. Ne gilwo yo moro mi giwuotho kuom kinde moromo, eka malaikano nolal nono moweyo Petro. ¹¹Bang' mano, Petro nofwenyo gima ose timorene, nowachoni, "Koro ang'eyo ni en adier! Ruoth Nyasaye ose oro malaikane moresa kagola e teko Herode, kendo kuom gik moko duto mane jo-Yahudi dwaro timona." (Tich-Joote 12:6:11)

- ◆ Ang'o momiyi Nyasaye no oro Malaikane mondo ores mana Petro to ok Stefano gi Jakobo? Di bed ni Nyasaye no hero Petro moloyo jok moko? Ooyo, Nyasaye ok ohero nyithinde moko moloyo moko, herogi duto machal gi hera mogundho. Noherowa ahinya mi nomiyo othonwa e Musalaba moloyo ka Entie nyakachieng' to wan waonge.
- ◆ To ka Nyasaye oherowa duto machal to mar ang'o noreso mana Petro kende ma ok oreso Stefano kod Jakobo? koso ma notimore mana nikech kanyakla nolamo mana ne Petro kende to ok ne Stefano kod Jakobo? Ooyo, an kod adier ni kanyakla nolamo ne Jakobo bende. Ka jomoko kuomwa tuo to walamo nigi samoro gichango to seche moko bende Nyasaye ok changgi. Ka obedo nadi to Nyasaye tiyo kaka oneno ni ber ekit ngimawa wanyalo bedo kod adier kod herane gi riekone kuomwa, omiyo, gimoro amora moneno ni owinjore kodwa mano ema ber kodwa. **(Jo-Rumi 8:28,35)** ok wanyal nyiso Nyasaye gima onego otim. En e ruodhwa kendo nyaka watim dwarone, Kwa ng'eyo ni Nyasaye oherowa kendo pile otimo gik makare ni nyithinde.
- ◆ Nyasaye ne nyalo weyo Herode mondo oneg Jakobo nikech tije e pinyka noserumo. Koma chielo be, no nyalo golo Petro samoro nikech ne pok otieko tichne ka. Kuom gima ne timore machalo ka gima wilruok mar paro (confusion) Nyasaye winjo lemowa kendo oluongowa mondo wakwaye gigo maok nyalre kuom dhano **(Jeremia 33:3)**. Dwarone en ni nyithinde oriwre kode e pinyka kendo achiel kuom yore magego en kokalo e lemo. Lemo koluwore gi dwaro mar Nyasaye en puonjruok miyudo kuom budho e lemo. Kaka wachako ng'eye kokadho ewachne, wabiro ng'eyo dwaro mare e ngimawa mang'eny moloyo kendo wabiro medo lemo e winjruok achiel kode. **(Johana 16:24)**

I. Lamo mar kanyakla mar Jo-Kristo.

¹²Kane oneno kamano, ne odhi e od Maria min Johana ma bende iluongo ni Mariko, kamane ji mang'eny ochokore kalemo. ¹³Ne odwong'o dho ot maoko, mi nyako moro ma jatich manyinge ne Roda obiro yawore. ¹⁴To kane ochamo dwond Petro, nodoko mamor ahinya, mi oringo odok ei ot kapok oyawo dho ot. ¹⁵To ne gidwoke ni, "Neko omaki!" En to noramo ni en adier. Eka ne giwachone ni

kara mano mana Malaikane.”¹⁶Ekindeno duto Petro ne pod duong’o adwong’a dhoot. Omiyo ne giyawone mi dhogi omoko ka gineno ni en Petro adier!¹⁷noting’o nigi lwete mondo giling’, eka nonyisogi kaka Ruoth Nyasaye osegole ejela. Bang’e nowacho nigi ni mondo ginyis Jakobo kod owete mamoko wachno, eka nowuok modhi kamoro machielo. Tich –jooto 12:12-17).

- ◆ Petro nowachoni joma oyie mondo onyis Jakobo kod jodong kanyakla mar jo-Kristo man Jerusalem kaka Ruoth oserese.
- ◆ Jal ma iluongoni Jakobo ni eri ok en Jakobo mane Herode onegocha to ne en Wuod Maria kod joseph kuom mano ne en omin mare (owadgi Yesu). Bang’ ka Petro ose a Jerusalem odhi kuonde mamoko, Jakobo ema nobedo jaduong’ motelo ni kanyakla mar jo-Kristo man Jerusalem.
- ◆ Roho Maler notelo ni Jakobo kuom ndiko achiel kuom buge mag Muma,ma wabiro puonjore bang’e achien,

PUONJ MAN E TICH JOOTE NI JOMA DONGORE E YIE

PUONJRUOK MAR -9

A. Wach Motelo:

- ◆ Kapok Yesu odok e polo, ne Osingo ni joote ni Roho Maler biro biro, eka bang'e gibiro bedo joneno mage e Jerusalem, Judea, Samaria kendo nyaka tung piny duto. Kuom mano waseneno kaka Roho Maler notiyo gi joma oyie e Jerusalem, Judea kod Samaria. Koro, wabiro somo kaka Roho Maler notiyo gi Saulo gi osiepeno kuom lando injili nyaka e pinje mokiewo gi Israel.

¹Kuom kanyakla mar jo-Kristo man Antokia man e piny Kilikia ne nitie johul wach kod jopuonj. Ne gin Barnaba gi Simion miluongo ni Rateng', gi Lukio ja Kurene, gi Manaen mane opidh kaachiel gi ruoth Herode, kod Saulo. Tich -joote 13:1

- ◆ Sigana nieri chakore e Antokia kama Saulo gi Barnaba kod joma moko ne puonjokanyakla mar jo-Kristo manyien. Jomoko kuom jok mane puonjo Antokia ne gin johul wach to jomoko bende ne gin jopuonj. Johulogi, ne gin jopuonj ma galagala, ne giyudo puonj magi gi koa kuom Nyasaye moriere kokalo kuom Roho Maler to ok kuom Puonj mag dhano e buge misomo. Ne nitie chwo gi mon mane Roho Maler nyalo miyo puonj ma Ruoth ne dwaro mondo nyithinde ong'e.
- ◆ Ji ne nyalo mana bedo johul wach (jonabi) mana ka Ruoth ema oyierogi. Moko kuom gik mane Roho Maler miyo johul wach (jonabi) ng'eyo ne gin ote ni jomoko achiel achiel ma ng'enyne ng'atno ne yudo fweny ma kende kuom gima biro timore. (Kuum ranyisi, jahulo ma nyinge Agabus man e **Tich-Joote 21:10,11** nowacho motelo ni Paulo ibiro mako chieng' moro kod jodong jo-Yahudi man Jerusalem kendo kete e lwet jo-Rumi). Roho Maler bende ne tiyo gi johul wach mondo okwergi e richogi.
- ◆ Ka jonabi nowuoyo kuom ote mar Nyasaye ne kanyakla mar jo-Kristo, Roho Maler ne telo nigi kuom wacho mana gima Nyasaye dwaro. Mondo oyiere kaka janabi ne en luong ma malo ahinya. Ndiko maber en: **Rapar mar chik 18:18-20.**
- ◆ Gik ma Nyasaye nofwenyo ni joote kod jonabi ni kanyakla mar jo-Kristo duto mondo ong'e koro ose ndiki e Muma Manyien kaka ote mar Nyasaye niwan. Gigo duto ma Nyasaye dwaro mondo wang'e kaka nyithinde nie Muma.
- ◆ To ere kara gima ne omiyo nyaka jopuonj wach nyaka ne bedeie kanyakla mar jo-Kristo? Ne gipuonjo ji ndiko man e Muma Machon kod puonj moko mag Muma Manyien ma Ruoth nomiyo joote kod jonabi.

- ◆ Nyasaye ok puonjwa gik manyien nikech oonge kod gik manyien ma onego opuonj nyithinde. Gigo duto ma odwaro mondo nyithinde ong'e osendiki e Muma. Ma ok nyis ni Nyasaye ok wuo kodwa ndalogi, nikech kaka wasomo wachne, to mano bende e kaka owuoyo kodwa. Roho maler kawo wach mondiki kendo oketo e gik matimorenwa kata kaka chal marwa en. En ema otelonwa mondo wagen kendo watim gima owacho kokalo e Wachne. Nyasaye ok nyal kwedo wachne. Gimoro amora ma owacho e chunyi nyaka sir gi weche motegno mowuok kuom much Nyasaye kod puonjne. Ma ema omiyo puonjruok Muma e yo matut owinjore chutho ni jogo madongore e yie. Mondo mi kik jopuonj mag miriambo yud thuolo mar wuondogi, owinjore ng'atno moyie kik ol.gi somo kendo nono tiend ndiko mondo mi wang'e ka bende gigo ma ipuonjo gin adier (**Tich – Joote 17:11**). E wach mantie **I Johana 4:1**, Johana siemowa mondo kik wabed jogo ma iwuondo mayot, mondo “watem roho go” mondo wane ka gin mag Nyasaye.
- ◆ Gima ipuonjo e kanisa ndaloni e gima Nyasaye nose wacho malong'o ei wachne kendo kokalo e wachne. Nyasaye dwaro mondo jogo duto moyie kaka wan bende opuonjre wachne mondo mi gin bende gibed jopuonj kaka jok mane ni Antokia. Nyaka Ng'ato ka ng'ato ma oyie bed gi tich motiyo ekind owete mondo mi dongruok kod bidhruok obedi e e kayakla mar jo-Kristo
- ◆ Ji osemi tich mar rito kanyakla mar jo-Kristo kendo puonjo kanyakla mar jo-Kristo duto. Kendo Nyasaye osemiyo mon bende luong ma kende mondo opuonj mon matindo kod nyithindo.(**Tito 2:3-5**). Wes malombo somo en **1Tim 2:12**

B. Barnaba gi paulo noluongi e tich lendo.

²To kane oyudo gilamo Ruoth kendo gitweyo chiemo, Roho Maler nowacho nigi niya, Walnauru Barnaba gi Saulo oti tich ma ase luongogi mondo giti. ³Eka ne gimedo lamo kendo gitweyo chiemo, bang'e ne giyieyo lwetgi kuom Barnaba gi Saulo, mi giweyogi gidhi. ⁴ Kane Roho Maler ose oro Barnaba gi Saulo kamano, ne gidhi Seleukia, kama ne gidhi idhoe yie mi gikwang' gidhi Saipras.Tich-Joote 13:2-4

- ◆ Kane pod Kanyakla mar jo-Kristo man Antokia lamo Nyasaye,Roho Maler nowuoyo ma onyisogi mondo gi or Barnaba kod Saulo mondo oyal injili ni jok ma ne pok oyal nigi.
- ◆ Omiyo kanyakla mr jo-Kristo ne ochokore kaachiel kendo jodongo noketo lwetgi kuom Barnaba gi Saulo mondo onyis ni kanyakla duto osesiro mondo gidhi gipuonj jomoko kuom/wach Yesu.Kuom timo kamano ,ne giwacho ni gibiro lamo nigi kendo

chung' kod gi e tijno mane ose migi. Tijno mane Roho Maler oseluongogi mondo gitim ne ok en mana tijgi kendgi, to ne en bende tij kanyakla mar jo-Kristo mane ni Antokia. Saulo gi Barnaba ne gin mana jochung' mar kanyakla mar jo-Kristo mangima.

- ◆ Roho Maler pod luongo joma oyie mondo otine e yorni. Kata bed ni jal moyie oluongi mondo odhi kata kik odhi, ng'ato ka ng'ato nikod gima onego otim e ote mar kanisa. Jogo modhi pod gin fuond ringre kanisa man kanyo mar joma oyie kendo ka giketore e lemo kod jip mar kanyakla mar jo-Kristo. Jogo modong' chien nigi ting' mar lemo nigi kendo siro jogo ma oor. **(Mathayo 9:37,38)**

C. Barnaba gi Saulo olando wach maber Saipras

⁴Kane Roho Maler oseoro Saulo gi Barnaba kamano, ne gidhi Seleukia, kuma ne giidhie yie mi gikwang' gidhi Saipras. ka ne gichopo ⁵Salamis, ne gilando Wach Nyasaye e ut lemo mag jo-Yahudi; ka Johana konyogi. Tich-joote 13:4,5

- ◆ Kane gikwang' ka gia Antokia, Saulo kod Barnaba nogowo e chula mar Saipras, ma bende ema ne Dalagi Barnaba.
- ◆ E dala mar salamis ewi Saipras, ne gipuongjo e sinagoke. Kata obedo ni Saulo kod Barnaba ne oor mondo oter Wach Maber ne jogo ma ok jo-Yahudi, thothne ne gidonjo e sinagoke kendo gikuongo gi yalo ni jogo ma jo-Yahudi mokuongo eka gidhi ir jok mamoko. Ne gitimo ma nikech Nyasaye bende nokuongo oluongo jogene mogeno jo-Yahudi, kochiwo nigi singo mar jagony.
- ◆ Ut lemo ne gin kuonde mabeyo mag puonjo nikech jo-Yahudi mane nitie ut lemogo go nong'eyo Muma Machon kod singo mag Nyasaye kuom oro Jares. To kata kamano gima ne ok ging'eyo ni Yesu ja-Nazareth, mane jodonggi oguro En ema ne en Mesia adier ma Nyasaye nose singo e Muma Machon duto ni ne biro biro. Jo-Yahudigi man e Saipras samoro ne gise winjo ni ng'at ma iluongo ni Yesu ne osegur e wi musalaba. To kata obedo kamano ne pok giwinjo ni osechier oa kuom joma otho, kendo koro ne obedo e bad Nyasaye korachwich kendo chutho E e Jawar mane Nyasaye osesingo ni obiro oro. Barnaba gi Saulo nonyiso chier mar Yesu. Par ni Saulo nose neno Yesu e yo kadhi Damaski bang' ka ose chier oa kuom joma otho.
- ◆ Yo ma Barnaba gi Saulo ne lendogo ne en mar donjo e ut lemo man e dala (Taon) kendo lemo gi jo-Yahudi man kanyo. Bang' somo Weche moa e chik Musa ne inyalo luongogi mondo gi wuo gi joma lemo. **(Tich –Joote 13:15)**. Eka ne giwuoyo gi jo-Yahudi e wach Yesu ni ne en ng'a kod kaka ne okelo warruok ni jogo duto mane biro yie. Ne gi biro paro ni jego weche mane okor kuom biro mar Jares. Bang'e ne gibiro nyisogi kaka Yesu ne ochopo weche mokorgi.

- ◆ Ne ok mana jo-Yahudi kende ema ne biro bet e chokruoge man e ute lemo. Joma ok jo-Yahudi kaka Kornelio bende no biro. Joma ok jo-Yahudi gi eri ne gihero kendo bende ne gilamo Nyasaye. Ne ging'eyo puonj man e Muma Machon kod weche mokor kuom biro mar Jares kendo be ne giyie kode. Ng'eny jogi ne ok oyie mondo otergo nyangu eka gibed jo-Yahudi, to ne giyie gi puonj man e Muma Macho. Kuom ji duto mane owinjo Saulo gi Barnaba e od lemo, joma ok jo-Yahudi ema ne orwakogi molojo.
- ◆ JohanaMariko mane odhi gi Saulo kod Barnaba mondo okonygi, ne ok en Johana jaote to ne en wat Barnaba.
- ◆ Mogik, Barnaba, Saulo kod Mariko nowuok Salamis ka gidhi Pafos. Kane gichopo Pafos, Luka, Mane ondiko Tich-joote, ne koro ok luong Saulo kod nyinge mar jo-Yahudi, to koro noloke enying mar jo-Rumi "Paulo"

¹³Ka koro Paulo kod jok mane engo ne joa Pafos, ne gikwang' nyaka Perga e piny Pamfulio, to Johana noweyogi kuno modok Jerusalem. (Tich-Joote 13:13).

- ◆ Kane gichopo Perga, wuowi matin Johana Mariko noweyogi mi odhi dala Jerusalem. Ok onyiswa gima omiyo ne owuok moweyogi, to kata kamano bang'e achien wayudo ni ne ok omor kendo ne oonge gi chuny mar kawo Johana Mariko e wuodhgi machielo kata obedo ni Barnaba ne kwayone mondo gi dhi kode. (**Tich-Joote 15:36 –38**) Bang'e achien Paulo nolokore kuom wach Mariko kendo nokwayo ni olime kama notweye korito buche Rumi.(2Tim 4:11)

D. Barnaba gi Paulo kagin Antokia e piny Pisidia

¹⁴Eka ne gia Perga, mi gidhi Antokia e piny Pisidia, kendo ne gidhi e od lemo mar jo-Yahudi chieng' sabato mi gi bet piny. (Tich-Joote13:14).

- ◆ Ne giwuok Perga kendo ne gidhi dala maduong' man malo mar Perga, ma bende ne iluongo ni Antokia.

¹⁵ Kane ose som weche moko mane oa e chik Musa, kod mag jonabi, jodong od lemo nokowo nigi wach ni, "owetewa, ka un giwach moro ma dujiwgo ji, to wachuru."Eka Paulo nochung' moting'o bade, kendo ochako wuoyo niya:Un jowetewa ma jo-Israel, kod jo moko duto moluoro Nyasaye, winjauru.Tich-joote 13:15-16

- ◆ E Antokia, gidhi mokwongo kendo e od lemo. Kaka mokwongo Paulo nopuonjo kogolo e Muma Machon koparoni jogo singo Nyasaye kuom oro Jares. Eka

nowacho nigi ni Nyasaye nochopo singo mare kuom oro Yesu ma ja-Nazareth kaka Jares. To ni jo-Yahudi kod jodonggi ne ok orwako Yesu kaka Jares to ne gi gure kendo ne gi ike. To kata kamano, nochier bang' ndalo adek (3), Nyasaye nochiere oa kuom joma otho. Koro kuome, ji duto moyie kuom Yesu inyaloweyo nigi richogi kendo ma Nyasaye yie rwakogi. **Tich –Joote 13:32,33,38-39.**

³² To wan ka eri mondo mi walandnu Wach Maber, ni kuom chenro Yesu, ³³ Nyasaye osetimonwa gima ne osingore ni kwerewa, mana kaka Muma wacho e Zaburi mar ariyo ni, In e wuoda, tinendeni ase doko wuoru. **Tich –joote 13:32-33.**

³⁸ kuom mano owetena unyalo neno uduto ni kuom Yesu ema ilandonue wach mar weyo richo. ³⁹Bende nyaka ung'e ni ng'ato ka ng'ato moyie kuome to iwene richone duto mane chik Musa otweyo. **Tich-Joote 13:38-39.**

◆ Paulo nonyisogi ni ok norwakgi kuom rito chik. Nang'o? Nikech onge ngat manyalo rite. Mana kuom yie e tho kod chier mar Yesu, jogo moyie duto iweyo nigi richogi, imiyogi kido/chwech manyien kendo gibedo kare e nyim Nyasaye chutho.

⁴² Kane Paulo gi Barnaba jowuok e od lemo, ji nokwayogi mondo gi duog chieng' sabato mabiro, gi med puonjogi wechego. ⁴³Bang' chokruokno, jo-yahudi mang'eny kod jomoko mathoth moluoro Nyasaye mane ose lokore luwo kit lemo mar jo-Yahudi, nodhi gi Paulo gi Barnaba. Ji ariyogo nopuonjogi, ka jiwogi mondo gisik mana kuom ng'uono mar Nyasaye. ⁴⁴Chieng' sabato maluwo mano, chiegni ji duto mane dalano nobiro mondo owinj wach Ruoth. ⁴⁵To kane jo-Yahudi oneno oganda maduong'nonyiego nomakogi ahinya, mi gidagi weche Paulo ka gikwere kendo giyanye. ⁴⁶To Paulo gi Barnaba ne jomedo wuoyo gi chir molojo, ka giwacho ni, un ema owinjore kuong landnu wach Nyasaye. To kaka use dage, kendo ok une ni uwinjoru gi ngima ma nyaka chieng', koro wabirp weyou mondo wadhi ir ogendni ma ok jo-Yahudi. ⁴⁷nikech Nyasaye ose miyowa chik niya, "Aseketi ibed ler mar ogendni, mondo ibed yor warruok ni piny ngima." **Tich –Joote 13:42-47**

◆ Kapok Yesu no or e piny nong'eyo ni jo-Israel moko ne ok bi rwake. To Nyasaye nosechano ni Wach Maber nyaka ne chop ne jogo ma ok jo-Yahudi eka gin bende owe nigi richogi. Nosingo ni Abraham ni kokalo kuome nyaka bi gwedh ogendni duto man e piny,ok mana jo-Yahudi kende (**Chakruok 12:3**).**wes 43** nyisowa ni jomoko nomed jiwo mondo gimed sik mana ei ng'uono mar Nyasaye.

⁴⁹Wach Ruoth Nyasaye nolandore kuonde duto e gweng'no. ⁵⁰To jo-Yahudi noketho chuny jodong dalano, kod chuny mond joma dongo ma ok jo-Yahudi mane oluoro Nyasaye. Kamano ne gimio ji osando Paulo gi Barnaba, mi gi riembogi gia gweng'gi. ⁵¹To jootejo noteng'o nigi buch tiendgi, mi owuok odhi Ikonja. ⁵²Jopuonjre mane ni Antokia to nodong' kopong' gi mor kod Roho Maler. **Tich-Joote 13:49-52.**

- ◆ Gima lit, jo-Yahudi mang'eny notamore yie kuom Yesu kaka Jawar. Ne giparo ni bet ni gin jo-Yahudi kendo kuom temo mondo gi rit chik ne nyalo keto gi kare e nyim Nyasaye. To kata kamano, joma ok jo-Yahudi mang'eny noneno richogi kod rem margi kuom bedo maonge Kristo. Ne gi ng'eyo ni geno margi kende en yie kuom Yesu kaka jawar margi
- ◆ Paulo gi Barnaba ne ok obuok kuom tamruok jo-Yahudi winjo Wach Maber. Ne giwinjo maber e wuodhgi mar Roho ma onge gima noketogie gi achuna kata obedo ni negin gi chuny malit kuom bedo ni jo-Yahudi chunysi ne tek ok oyie Wach Maber, ne ok giweyo mano omiyogi chuny malit kata mana gik mane timorenegi ne ok oloko wuodhgi kod Nyasaye. Adier a mar Nyasaye emane teko mar kit ngimagi kod dwarogi. Ne giyie kendo geno kuom Nyasaye e chandruok kendo "ne giteng'o buch tiendgi" eka negi dhi nyime gi chenro mar Nyasaye nikech ngimagi.

E. Barnaba gi Paulo ka gin Ikonja, Lustra gi Derbe

¹Gima kamano ema bende notimore Ikonja. Paulo gi Barnaba ne jodhi e od lemo mar jo-Yahudi, molando wach gi teko, mi jo-Yahudi oyie. ²To jo-Yahudi mane otamore yie noketho chuny joma ok jo-Yahudi mi omiyo gi mon gi jopuonjre. ³Paulo gi Barnaba nobet kuno kuom ndalo mathoth, ka giwuoyo gi chir kuom Ruoth, kendo Ruoth nomiyogi teko mar timo honni kod ranyisi, konyisogi ni wach mane giwacho kuom ng'uono en adier. ⁴To jodalano nopogore: moko nodok ni jo-Yahudi, to moko ni jooto. ⁵Bang'e joma ok jo-Yahudi kaachiel gi jo-Yahudi kod jodong dala, nopimo wach mondo omonj jooto, kendo ogogi gi kite. ⁶To jooto nofwenyo gima timore, omiyo ne giringo gidhi Lustra gi Derbe, miech Lukaonia'kod gweng' mokiewo kodgi,⁷ Kuondego bende ne gilandoe Wach Maber. ⁸Ng'at moro nodak Lustra ma tiendene omoko. Ne osebet puth chakre nyuolne, kendo ne ok onyal wuotho. ⁹Ne ochiko ite, mowinjo weche Paulo. To kane Paulo orange mi oneno ka en gi yie ma dimi change, ¹⁰nowacho ne matek ni, "Chung tir gi tiendeni!" eka ng'atno nochikore malo, mi ochako owuotho. ¹¹Kane oganda oneno gima Paulo otimo, ne gikok gi dho Lukonia niya, "nyiseche ose kawo kit ji, mi olor irwa e pinyka!". ¹²Eka ne gichako Barnaba ni Zeu, to Paulo ne gichako ni Herma, nikech en ema ne olando wach molojo. ¹³Jadolo mar Nyasaye moro miluongoni Zeu, mane hekalune ni enyim dalano, nokelo ruedhi moketo nigi maua e dhorangach. En kaachiel gi joma nochokore ne gi dwaro timo ni jootego misango. Tich-Jooto 14:1-13

- ◆ Onge kuma owachie jo-Yahudi kendo jogo madakie nelamo nyiseche maket. Ne pok opuonjgi wach Nyasaye achiel kende mangima mar jo-Yahudi
- ◆ To Paulo nowuoyo gi chir kotimo neno kuom wach ng'uonone. Kane gineno honni mane Paulo osetimo, ne giparo ni ariyo kuom nyiseche gi ma gilamo pileka ema

oselor piny mondo olimgi. Omiyo achiel kuom jodonggi ne ogolo ruedhi mondo otim nigi misango.

14To kane Barnaba gi Paulo owinjo gima ne gidwaro timo, ne giyiecho lepgi, mi giringo e kind ji .

- ◆ Mokwongo Paulo gi Barnaba ne ok ong'eyo gima timore to e sama ne gifwenyoe gima dhi nyime, ne giyiecho lepgi mondo onyis ni wachno rach nigi kendo ok gi mor kod gima timoreni.
- ◆ Paulo kod Barnaba noyiecho lepgi mi oringo e kindgi ka gikok.

15 ka gikok ni, “Yawa, ang’o ma omiyo utimo kamano? Wan mana ji kaka un, to gima watimo en mana landonu Wach Maber,mondo uwe timbe manonogi, ulokre ir Nyasaye mangima, mane ochweyo polo gi piny kod nam,kaachielkod gik moko duto manie igi. **16**Ekinde machon, Nyasaye noyie ni ogendni duto mondo oluw yoregi giwegi. **17**To kata kamano timbe mabeyo mane osebedo kotimo ema nyisou kite kaka ochal. nikech okelonu koth moa e polo. Kendo omiyo chambu chiek e kinde mowinjore. Kamano omiyou chiemo, kendo opong’o chunyu gi mor.”**18**To kata obedo ni Paulo nose wuoyo kodgi kamano, to ne pod gidwaro mana timo nigi misango. Tich-Joote 14:15-18

F. Barnaba gi Paulo odok Lustra, Ikonja gi Antokia ei Pisidia

21Mi olando Wach Maber kuno, kendo oloko jopuonjre mang’eny. Bang’e ne gidok Lustra gi Ikonja kod Antokia. **22**egi tego chuny jopuonjre ka gi jiwogi mondo gisik giyie motegno,ka giwacho nigi niya, “Nyaka wane masiche mang’eny, eka wadonj e piny Ruodh Nyasaye”.Tich –Joote 14:21-22.

- ◆ Eka bang’e ne gidok Lustra, Ikonja gi Antokia ei Pisidia mondo gi puonj joma oyie manyien matut e wach Nyasaye kod ngimagi manyien kaka jo-Kristo.Ne gijiwo kanyakla mar joma oyie manyien mondo osiki ei yie kendo ne ginyisogi mondo gi ikre ni chandruok kod sand oritogi kaka gima biro timore nigi nikech bedo nyathi Nyasaye (1 Petro 2:21)

23 Ne giketo jodongo ni kanyakla duto mag jo-Kristo, kendo kane gise lemo, kendo gi tweyo chiemo, ne giketogi e lwet Ruoth mane koro giseyie kuome .Tich –Joote 14:23.

- ◆ Paulo gi Barnaba noyiero (kwanyo) ji mondo obed jodongo motelo ni kanaykla mar jo-Kristo, moro kamoro kuom mago mane gise wacho. Jogi nochung’ ni tich puonjo kendo rito kanyakla mar jo-Kristo, mana kaka joote notimo e Jerusalem e kaka Paulo gi Barnaba notimo e Antokia.

- ◆ Tich mar bedo jaduong' motelo en tich maduong'.Jodong kanisa nyaka bed jogo moseman, moseikore kendo Roho Maler ema chikogi. Ng'at ma eka oyie maok opong' gi Roho Maler nyalo ketho kanyakla mar joma oyie ahinya. Omiyo Nyasaye wacho maler ahinya ni mana jogo mose tegno e yie kendo ose nyago olemb Roho ema onego yier kuonde machalo kamagi monde ochung'ni tijego.Epuonjruokwa ma nyime gik ma idwaro kuom jodong kanyakla yie isom kilemo.**Tito 1:5-9 kod Timotheo 3:1-7**

G. Barnaba gi Paulo odok dala (Antokia)

²⁴Bang' mano ne giwuotho e piny Pisidia kagi lando Wach Maber mi gichopo Pamfilia .²⁵Eka ne gilando Wach e dala mar Perga, bang'e ne gidhi Atalia, ²⁶kendo kane gia kuno, tone gikwang' mi gidok Antokia e piny Kilikia, kuma ne oseketgie e lwet Nyasaye mondo oritgi gi ng'wonone, giti tich mane koro gisetieko. ²⁷kane gichopo Antokia, ne gichoko jo-Kristo duto man kuno kaachiel, mi ginyisogi gik moko duto mane Nyasaye osemiyo gitimo, kendo kaka noseyawo yo ni joma ok jo-Yahudi mondo odok joma oyie kuom Kristo. ²⁸Bang'e ne gidak kuno aming'a gi jopuonjre.Tch-jooto 14:24-28

- ◆ Paulo kod Barnaba nodok e kanisa man Antokia mane oorogi mondo mi gidwok niggi wach gima Roho Maler osetimo kokadho kuomgi.
- ◆ Kaka Roho Maler tiyo kodwa mondo wapuonjre kod jomoko wach ote mar ng'uonone miwuoro, bende wanyalo puonjore gi kanyakla mar joma oyie duto gima Ruoth timo kaka kama ber ma jip mar ji duto wuokie.

PUONJ MAN E TICH-JOOTE NI JOMA DONGORE E YIE

PUONJRUOK MAR- 10

A. Paul kod Barnaba ochano mondo gidog gilim jok mane giloko

³⁵Paulo gi Barnabane jobet Antokia kuom ndalo moko, mi iriwre gi jomoko mang'eny kuom puonjo kendo lando Wach Maber mar Ruoth. ³⁶Bang'ndalo moko Paulo nowachoni Barnaba ni, "wadog mondo wane owetewa e mier duto mane walandoe Wach Ruoth, mondo wane ane kaka gibet. Tich-Joote 15:35,36

◆ Bang' kinde matin ka gisedok dala, Paulo gi Barnaba nochako ochano kendo mondo gidog gilim kanyakla mag jo-Kristogo mane gisechako e wuodhgi mokwongo. Ne gidwaro limogi mondo gimed miyogi puonj kod rit. Mana kaka miyo ok nyal weyo nyathi mayom mondo oritre kende, omiyo joma eka oyie be nyaka riti. Tich mar rito jogo ma eka oyie en tich maduong' ahinya ni kanisa. Tijni eri jok mawinjo pek mare ahinya gin jotend kanyakla mar jo-Kristo.

◆ Tich jodong kanyakla mar jo-Kristo duong'kendo nitie gik mang'eny monego tim. Jodong kanyakla puonjo kendo riwo wigi kaachiel gi joma moko kamedogi paro kendo gilimo owete mamoko e utegi..Gibedo ranyisi mar Nyasaye marango chunje rombe. **Jo-Hibrania 13:7&17**

◆ Mana kaka kanyakla mar jo-Kristo wuotho e aluora margi gi Wach Maber, kendo ji nwang'o warruok, obiro bedo ting' marwa kaka achiel kuom kanyakla mar ringruok mar Kristo mondo wachiw puonj matut kod tiegruok maber moro amora ma jogo ma eka oyie nyalo dwaro.

³⁷ **Barnaba ne dwaro kawo Johana, ma bende iluongoni Mariko, mon do gidhigo,³⁸ to Paulo ne oparo ni ok ber dhi kode, nikech noyudo oseweyogi Pamfilia, modok kapok gitieko tijgi. Tich-Joote 15:37, 38.**

◆ Johana Mariko mane odhi gi Paulo gi Barnaba e wuodhgi mokwongo to oringo oweyogi kendo odok dala, koro ne obedo wach makelo yuaruok. Paulo ne ok dwar mondo gidhi kode, to kata kamano Barnaba to ne chuno ni gikawe....

³⁹**Wachno nomiyo gidwokore matek gi Barnaba, mi gipogore. Barnaba nokawo Mariko, mi okwang' odhi Saipras. Tich-Joote 15:39**

◆ Barnaba ne ok nyal weyo Mariko. Barnaba ne ong'ere e kanyakla mar owete kuom yie kaka, "Wuod hoch"ne en kod mich mar Roho Maler kuom kawo jogo mojawang' kata ma onge gi osiepegi kendo kelogi ire ka odwokogi eyo. Ka aknisa ne okwongo romo gi Paulo ne gichich kode kendo be ne ok girwake nyaka kane gise neno

osiepgi gi Barnaba kendo owuoyogi kanyakla mar joma oyie ni Paulo en owadgi chutho ei Ruoth. Ka ok odewo dhawo mane nie kindgi Nyasaye notiyo gi Mariko mondo obed gweth maduong' ni Paulo bang'e e ngima mare .2**Timotheo 4:11**

B. Paulo odok e kanise man Siria, Kilikia gi Galatia.

⁴⁰ Paulo noyiero Sila, kendo ka owete nose kwayo nigi Nyasaye mondo ogwedhgi nowuok. Tich-Joote 15:40.

- ◆ Sila ,achiel kuom jotelo e Kanisa man Jerusalem nobedo jawuodh Paulo.Ma eri ochung' ni chenro maber ahinya ma Yesu nopuonjo jolupne. Kane ooro jopuonjre oko mondo odhi oyal kendo ochang ji e nyinge,ne oorogi ji ariyo ariyo .(**Mariko 6:7**) .Bedo kod ng'at ma unyalo tiyo godo en mich moa kuom Ruoth Nyasaye.

⁴¹ Nowuotho e piny Siria gi piny Kilikia duto, kolando Wach Maber kendo otego kanyakla duto mag jo-Kristo. Tich-Joote: 15:41.

- ◆ Chutho Muma ok owachonwa kaka Kanise ma Kilikia kod Siria nochakore to nenore ni Paulo ema nochakogi e kinde ma eka noyudo lokruok ka owuok Jerusalem mondo odog dala.

¹ Paulo nodhi mochopo Derbe , mochweyo nyaka Lustra, kuma nenitie japuonjre moro manyinge Timotheo, wuod dhako ma bende ne japuonjre ma nyar jo-Yahudi. Wuon Timotheo to ne ja-Grik² owete duto man Lustra gi Ikonja ne wuoyo maber kuom Timotheo.

³Paulo ne dwaro kawe mondo odhi kode omiyo notere nyangu, nikech jo-Yahudi duto mane odak e gweng'no nong'eyo ni wuon Timotheo en ja-Grik.Tich-Joote 16:1-3.

- ◆ Ang'o ma nomiyo Paulo noneno ni ber koter Timotheo nyangu? Koso nikech Paulo noparo ni en gima kare mondo mi Nyasaye yie rwak Timotheo? Ooyo, ne en kamano mondo ne mi jo-Yahudi yie rwake kendo yiene donjo e od lemo kendo konyo Paulo e puonjne kanyo. Ka Timotheo dine ok oter nyangu to kare jo –Yahudi dine ok yie rwake kata puonj mar Paulo.
- ◆ Kaka jo-Kristo, nitiere gik mang'eny ma watimo kata ma waweyo timo nikech Nyasaye biro yie rwakowa, to watimo kamano mondo mi kik wachwany jomoko.

⁴ Kane giwuotho e mier,ne gimiyo jopuonjre chike mane joote kod jodongo man Jerusalem oketo, ka gijiwogi mondo gimak chikego. ⁵ Kamano kanyakla mag jo-Kristo nomedo bedo gi yie motegno, kendo kwan joma oyie nomedore ameda pile.Tich-joote 16:4-5

- ◆ Bang' ka Paulo gi Sila kod Timotheo nosewuok Derbe gi Lustra, ne gidhi kuonde moko mondo gilim kanise man e gweng'no.

C. Luong mar Paulo kod wuodhe mar dhi Makedonia.

⁶Ne giwuotho e piny Frugia gi piny Galatia, ka gilando Wach Maber, nikech Roho Maler nokwerogi ni kik giland Wach Maber e piny Asia. ⁷Kane gichopo e tong' piny Musia, ne gidwaro donjo e piny Bithunia, to Roho mar Yesu ne ok oyienigi. Omiyo ne ging'ado ang'ada Musia, mi gilor nyaka dhowath miluongoni Troa. Tich-Joote 16:6-8

- ◆ Bang' kane giselimo kanise man kanyo duto, negichano mondo giter injili ni pinje mokiewo kanyo. Ne nitie ji mang'eny e Asia ma pok ne owinjo injili omiyo Paulo ne ong'ado ni odhi, to kata kamano ma eri ne ok en dwaro mar Ruoth ni mondo odhi.
- ◆ Roho Maler ne oor ni mondo opong' joma oyie duto mondo omiwa nyalo mar tero injili ne pinje duto man e piny. Kata obedo ni Nyasaye osehikowa ni mondo water Wach Maber ni pinje duto, onego wagen mana kuom Roho Maler mondo otelnwa kendo ochikwa, ka oterowa ka oterowa ir jogo mowinjore kendo ni kare oyud Wach e seche makare. Kuom mano, pile dwarore ni wamanye kinde duto mondo mi wang'e dwarone kod chikne.
- ◆ Onego wamany thuolo mar tero Wach Maber niji duto, to kendo mana ka wayiengore ir Roho Maler mondo onyiswa kuma owinjore wadhiyoe. Ang'o momiyo Ruoth notamo Paulo mondo kik odhi kuondegi? Bende Nyasaye nohero jogi? Ee noherogi. Bang'e Wach Maber noter ne jo-Asia .
- ◆ Muma ok oyango maler gima omiyo Roho Maler notamogi dhi kuno e sechego. Nyasaye pile ok nyiswa gima omiyo otimo gik ma otimo. Oluongwa mondo mi wagen kuome, to ok mar penje penjo. Ka waramo ni Nyasaye nyaka lernwa gigo duto motimo to nyisore mana ni geno marwa kuome bende kara onge. Owinjore wagene kende waluor chikene kata ka ok wawinj gima omiyo.
- ◆ Nikech ne gigeno kuom Roho Maler mondo otel nigi, notelo nigi. Kama e kaka nonyisogi:

⁹Otienono Paulo noneno fweny ma ja- Makedonia moro ochung'ie, kahombe niya, "Bi loka Makedonia mondo ikonywa" Tich-Joote 16:9

- ◆ Kinde duto Nyasaye ok ne telne Paulo e yor fweny, bende samoro ok obi miyo kata mana in fweny mondo onyisigo, kata obedo ni onyalo ka odwaro. Nyasaye ok mi kata mana ng'atno mane oyaloni Wach Maber kateri ir Kristo fweny. Samoro Nyasaye teloni nyithinde kuom wuoyo kodgi ka gisomo Wachne, to kaka giwuoyo

kode kuom wachne, Oketo dwarone e chunygi mondo gitim, kata ka gi onge gi ng'eyo nito itime nade kata nang'o.

- ◆ Bang' kane oseneno fweny ne odhi mapiyo Makedonia.

¹⁰Kane Paulo oseneno fwenyno,ne waikore piyo piyo mondo wadhi e piny Makedonia, nikech ne wang'eyo ni Nyasaye oseluongowa mondo waland Wach maber ne jopinyno. ¹¹Ne waa Troa, mi wakwang' tir nyaka Samothraki, to kinyne ne wachopo Neapoli. ¹²Ne waa kanyo mwadhi nyaka Filipi, madala mar gweng' mokwongo e piny Makedonia, to kendo en dala mane omi jo-Rumi mondo odagie. Ne wabet kuno kuom ndalo moko. Tich-Joote 16:10-12

- ◆ Koa e wachni kadhi nyime Luka ndiko ka gima giriwore kod Paulo gi joma moko bende. Bang' kane osedonjo Troa giduto kargi ji ang'wen ne gidhi nyaka Filipi.

D. Tij paulo e Filipi:

Lokruok mar Ludia

¹³Chieng' Sabato ne wawuok e dalano, mi wadhi e bath aora, kuma ne waparo ni nitie kar lemo mar jo-Yahudi.ne wabet piny, mi wawuoyo gi mon mane oyudo ochokore kanyo. ¹⁴Achiel kuom joma ne winjowa ne dhako moro moa Thuatira, ma nyinge Ludia. Ne en dhako moluoro Nyasaye, kendo ne en johand nengni makwar ma nengogi tek. Ruoth noyawo chunye mondo owinj Weche mane Paulo wacho. ¹⁵ Eka ne obatisa kaachiel gi joode. Bang' mano noluongowa e ode, kowacho ni, "Ka useneno ni ayie adier kuom Ruoth, to biuru e oda." Eka nomiyo wadhi e ode. Tich Joote 16:13-15

- ◆ Ok nenre ka gima ne nitie sinagogi (od lemo) e Filipi, kata kamano ka Paulo ne owinjo ni ne nitie kanyakla mar mond jo-Yahudi mane chokore kanyakla e tie aora mondo olam Nyasaye, ne oromo kodgi.
- ◆ Noromo gi dhako mane ja-ohala manyinge Ludia. Nyasaye nomulo chunye e seche mane Paulo wuoyo kendo noyie duto mane owachi kuom Yesu mi noyudo warruok. Ne en gi yie maratiro kendo mogik kare. Kendo mapiyo nogombo mondoNyasaye oti kode kaka gweth ni Paulo, nochiwo dalane gi muolo mondo ochop dwarogi. (Paulo) .En gima duong' mondo wan duto wang'e ni ok odew ni wan kama chal nadi e wuodhwa kaka jo-Kristo wanyalo bedo gi tich maduong' kuom jogo modak kodwa. Ne en Ja-Kristo mapod eka oyie to ne odwaro mondo obed gweth ni jogo ma odakgo, Ludia ne obedo konyruok maduong' ahinya ni Paulo kod kanyakla mar joma ne eka oyie (joma oyie manyien)man Filipi kuom chiwore ni Nyasaye mondo onyis joge herane kokalo kuome.

Paulo ogolo jochiende:

¹⁶Chieng' moro kane oyudo wadhi kar lemo, ne waromo gi nyako moro ma misumba, mane nigi jochiende ¹⁷Nojaluwo bang' Paulo kod Bang'wa kokok niya. "Jogi gin jotich Nyasaye Maduong' Molojo! Gilandonu kaka onego uyud warruok." ¹⁸Ne otimo kamano kuom ndalo mang'eny nyaka chop Paulo nosin, mi owichore owacho ni jachiendno ni, "Awachoni e nying Yesu Kristo ni wuog oko kuom nyakoni!" Eka jachien nowuok kuom nyakono mana gi sano. Tich-Joote 16:116-18

◆ Mokwongo gik moko ne dhi maber Filipi, to bang'e chandruok nobiro. Nyako matin mane misumba jochiendeni nochako kelo chandruok e tij Paulo Filipi. E nying Yesu Paulo nochiko jochiende mondo owuogi kuom nyakoni, manyiso maler ni Yesu ne nigi teko kuom jochiende.

¹⁹ To kane joma nyakono tiyo nigi ofwenyo ni yo ma giyudogo ohala koro orumo, ne gimako Paulo gi Sila, mi giywayo nyaka ir jodongo e laru mar dala. ²⁰ Ne gikelogi e nyim jong'ad bura ma jo-Rumi, mi giwacho niya, "Jogi gin jo-Yahudi, to gikelo koko e dalawa! ²¹ Gipuonjo ji tim ma chikwa ok oyie mondo watim, wan jo-Rumi!" ²² Eka ji duto bende nonywakogi gi wach. Jong'ad bura nolonyo lep Paulo gi Sila ayuka, kendo ne gigolo chik mondo ochwadgi. ²³ Kane osechwadgi malich ahinya, ne gibologi e jela, ka ginyiso jarit mondo olornigi matek. ²⁴ mano omiyo jarit nobologi e ot ma iye, mi otueyo tiendegi e kind lodi mag yien. Tich-ooote 16:19-24 .

◆ Jok mane loso pesa gi nyakoni nobedo mager gi Paulo kuom lal mar kaka gi biro yudo pesa e ndalo mane biro biro. Ne ok gidew chandruok mar nyakoni, to mana ohala mane okelonigi ema nomakogi. Ne gidonjo ni Paulo gi Sila. Jong'ad bura nochwadogi kendo ochiko jorit mondo obigi e od twech ka ritogi mondo kik gi pondi.

◆ Ne nenore ni Satan ne nikod teko maloyo Yesu to Nyasaye ne ong'eyo gima omiyo noweyo ma mondo otimre. Satan dine bedni ong'eyo ma dine oweyogi ma onge kiawa moro mondo giwuog Filipi mapiyo.

Lokruok mar Ja-Filipi ma jarit od jela

◆ Paulo gi Sila nosechwadi kendo koro ng'egi ne oriemo kendo chwer. Iparo ni Paulo gi Sila ne otimo ang'o? Adier chutho chunyi de ool kendo otho kuom tijno. Ere ng'ano ma dine chaagi kane giywak ne Nyasaye kendo bedo mamon gi jogo mane sandogi?

²⁵ Kar odiewuor tir, Paulo gi Sila noyudo lemo kendo wer ni Nyasaye, ka joma otwe mamoko to ochiko itgi winjogi. Tich-Joote 16:25

◆ Chunygi ne ok ool kata matin,to kuom manone gipako Nyasaye kuom thuolo mondo mi giti kendo gichandre nikech En! Ne giye kuom Nyasaye ni nyaka bed ni ne En kod gima omiyo maber mane omiyo oweyo mondo osandgi.Onge gima biro e ngimawa ma onge gi gima omiyo.

◆ Ka ok wawinj gima otimo,Nyasaye dwaro mondo wagen kendo wayie e singo mar hera Mare kendo ni ok nowewa kata jwang'owa.**(Jo-Hibrania 13:5)**

◆ Nyasaye neok oweyo Paulo gi Sila kendo mapiyo ne gineno gima omiyo ne isandogi,mabe ne gikadho.

²⁶ Eka ne gipo ka piny oyiengni matek,mi mise mar jela nondekni.Gi kanyono dhoudi duto noyawore,kendo nyororo mag joma otwe nogonyore²⁷ Eka jarit jela nochiew,kendo kane oneno ka dhout jela oyawore,nogalo ni joma otwe duto osepondo oa,omiyo nowuodho liganglane mondo onegrego.Tich-Joote 16:26-27.

◆ Jarit od jela ne dhi negore kende, nikech ne en tichne mondo orit joma otwe duto kendo nenoni onge mopondo kata achiel.Paulo nong'e gima odhi timo mi noluong ng'atno.

²⁸ To Paulo nokok matek ni, "Kik iketh dendi! Wantie Waduto!"

◆ Kata obedo ni ng'atni ne ritogi e jela, ne pod gihere kendo ne gidwaro neno ni olokore odok ir Kristo.Par gino mane Yesu Owacho kane Ogure ewi musalaba .**Luka 23:34.?**

²⁹ Eka jarit jela noluongo mondo ekelne taya kendo nopodho e tiend Paulo gi Sila kokirni.³⁰ Bang' mano, nogologi oko mopenjogi ni, "Jodongo, ere gima onego atim, eka akwo" Tich-Joote 16:29-30.

◆ Paulo gi Sila nyaka bed ni ne osewuoyo gi ng'atni, kendo Roho Maler noloye giwach kuom dwarone mondo okwo. Paulo nodwoke kama.

³¹ Ne gidwoke ni, "Yie kuom Ruoth Yesu, eka inikwo, kaachiel gi joodi!"

³² Eka ne gi puonje wach Ruoth, kaachiel gi ji duto mane nie ode. Tich-Joote 16:32

◆ Paulo ne ok omiyo ng'atni dwoko machiek.to ne oleroni ng'atni kod joode duto Wach Nyasaye gi rieko

³³ E sanogo gotieno noterogi, mi odhi oluokonigi dendgi kuonde mane oridhore, eka ne obatise kaachiel gi joode duto.³⁴Nokawo Paulo gi Sila, motero e ode,

kendo nomiyogi chiemo mondo gicham, nodoko mamor ahinya kaachiel gi joode duto. Nokawo Paulo gi Sila moterogi e ode, kendo nomiyogi chiemo monde gi cham. Nodoko mamor ahinya, kaachiel gi joode nikech koro noyie kuom Nyasaye. Tich-Joote 16 33,34

- ◆ Be iparo kaka Ludia, kane oseye, ne odwaro mondo onyis Paulo gi Sila muolo mare?Ka eri waneno ranyisi manyisoni adier ng'atni noyie ote mar Paulo gi Sila kuom lwoko kuonde moridhore, koluwe gi batiso mane Yesu ochiko, eka mogik noterogi e ode mi okawo ting'gi.

Paulo gi Sila ogony owuok e jela

³⁵ Kinyne gokinyi, jong'ad bura nooro askechegi gi wach mondo ogony jootego odhi. ³⁶ Jarit jela nonyiso Paulo ni, "Jong'ad bura oseoro wach ni mondo ogonyu. Omiyo koro wuoguru udhi gi kwe" ³⁷ To Paulo nowacho ni askechego niya, "Nyororo gichwadowa e nyim ji, maonge ketho moyudwago, to wan jo-Rumi! Bende nyoro gibolowa e jela,to koro ere gima omiyo gidwaro golowa ling'ling'? Ooyo, gibi abiya mondo gigolwa giwegi!"³⁸ Askechego nodhi onyiso jong'ad bura wechego, mi gidoko maluor ka giwinjo ni Paulo gi Sila gin jo-Rumi.³⁹ omiyo ne gidhi mi giywagorenigi, eka ne gigologi oko, kendo ne gisayogi mondo gia e dalagi.⁴⁰ To Paulo gi Sila ne jowuok e jela, mi odhi e od Ludia, kendo kane gisechokore gi owete kuno, migi tego chunygi, ne giwuok gia. Tich-Joote 16:35-40

A. Chakre Filipi nyaka Athen

¹ Paulo gi Sila noluwo yor Amfipoli gi Apolonia, mi gitundo Thesalonka, kuma ne nitie od lemo mar jo-Yahudi. Tich-Joote 17:1

- ◆ Bang' ka Nyasaye noseholo Paulo gi Sila e jela, ne giwuok Filipi gi Timotheo kod Luka mi gidhi e mier moko mondo gyalie.

² Kendo Paulo nodhi e od lemo kaka ne oja timo. Kuom sabato adek moluwore nowuoyo gi ji kuom weche mondiki e Muma.³ Koelo nigi tiend wehego, kendo onyisogi ni Mesia nyaka ne sandi, mi chier a kuom joma otho. Nopuonjogi ni, "Yesu ma awuoyonu kuomeni e Mesia "⁴omoko kuomgi noyie wachno, modok ni Paulo gi Sila. To bende ji mang'eny maok jo-Yahudi, to nuluoro Nyasaye, kendo noyie kodgi kaachiel gi mon moko buora mong'ere. Tich Joote 17:2-4

- ◆ Kane gichopo ei Thesalonika, Paulo nodhi mondo opuonj ei od lemo.

¹⁰ Gikanyono mane piny oyusoe, owete nonyiso Paulo gi Sila mondo odhi Beria, kendo kane gichopo kuno ne gidhi e od lemo mar jo-Yahudi. ¹¹Jo-Yahudi mane odak kuno nenigi chuny mathuolo molooyo mago mane odak Thesalonika. Ne gichiko itgi migi winjo wach gi chuny moyangore chuth, kendo ne gisomo Muma pile mondo gine ane ka weche Paulo gin adier.¹² Kuom mano ji mathoth kuomgi noyie kuom Kristo, kaachiel gi jomoko buora ma ok jo-Yahudi. Ne gin chwo kaachiel gi mon moko mong'ere. Tich-Joote 17:10-12

- ◆ Kata obedo ni jomoko man Thesalonika noyie, ng'enygi notamore yie hera mar Nyasaye kendo ne gichano mar mako Paulo gi Sila kendo terogi e jela. Ne ginyalo kata man negogi, to joma oyie ne okonyogi mi gitony. (Giringo)

- ◆ Jo-Beria ne nikod chuny mar rwako puonj mar Paulo molooyo jo-Thesalonika. Jo-Beria ne nyalo winjo ote mane Paulo nigo, bende ne gisomo Muma mondo gine ka bende en adier.

¹³ To kane jo-Yahudi man Thesalonika owinjo ni Paulo oselando Wach Nyasaye Beria bende, ne gidhi kuno, mi gikelo koko, kendo giketho chunyji. ¹⁴Gikanyono owete nogolo Paulo mondo odhi e dhonam, Sila gi Timotheo to ne odong' adong'a Beria.¹⁵ Joma nokowo Paulo notere Nyaka Athene, eka Paulo

nowachonigi mondo ginyis Sila gi Timotheo obi ire piyopiyo, mi jogo nodok Beria.Tich-joote 17:13-15

- ◆ Adier chutho jo-Beria ne dwaro mondo giwinji,omiyo ne gipuonjore Muma kendgi mondo gine ka be Yesu ne en Jawar adier.Satan ne ok mor gi chuny ma ne gingo nieri omiyo nochako chwalo jogo mane chunygi tek mondo omonjgi.

B. Ote mar Paulo e Athens

- ◆ Kane pod Paulo rito Sila gi Timotheo e Athens mondo gibi,nowuotho e dalano, chunye nochandore koneno ut lemo kod nyiseche maket mane jogo lamo. Magi ema ne nyiseche mag jo-Athens .Ne gilemo kendo lamo nyiseche man gi itgi to ok nyal winjo,kendo man kod wange to ok nyal neno. **Zaburi 115:4-8.**
- ◆ Paulo neni gichuny ahinya kuom jogi mane owuondi gi Satan kendo ne ok okawo kinde mabor kapok Nyasaye ochiwo thuolo mondo owuo kodgi kuom Nyasaye achiel kende madieri kod chiwo mare mane ochiwo nikech richogi.

¹⁶ Kane pod Paulo rito Sila gi Timotheo Athens, nosin ahinya koneno kaka jodalano oketo chunygi kuom lamo kite mag nyiseche manono.¹⁷ Mano omiyo nowuoyo e od lemo gi jo-Yahudi kod joma ok jo-Yahudi mane oluoro Nyasaye, kendo pilepile nowuoyo kuom Wach Nyasaye gi joma oyudo e laru mar dalano.¹⁸ Jorieko moko mag jo-Epikurio kod jo-Striko bende ne joloso kode. Moko kuomgi nowacho niya, “Jawach thoreni koro dwaro wacho ang’o?” Moko to nowacho ni, onenore jaland wach nyiseche mwakia.”Ne giwacho kamano nikech nolando Wach Maber man kuom Yesu,kendo kuom chir.¹⁹ Omiyo negi luonge mondo odhi kodgi e buch jodonggi machokore e got Areopago,eka ne gipenje niya, “Diyie inyiswae tiend puonj manyien ma iwachoni? ²⁰Wawinjo kiwacho weche moko mayoreyore,omiyo dwaher ng’eyo tiendgi” (1 To ung’eyo ni jo-Athens kod jopinje mamoko mane odak kuno oketo chunygi mana kuom goyo mbaka mar gimoro amora manyien.) ²² Eka Paulo nochung’ e nyim buch jo-Areopago,mowacho niya, “Un jo-Athens, aneno ni un joma oketo chunygi ahinya e wach lemo, ²³nikech kane awuotho e dala ka , mi arango kuondeu mag lemo,to ne aneno kendo mar misango mondikie ni, “**KENDONI OKET NI NYASAYE MA OK ONG’E.**” To Nyasaye mulamo ma ok ung’eyono ema koro anyisou wachne.²⁴,Nyasaye mane ochweyo gik moko duto manie iye, e Ruodh polo gi piny,kendo ok odag e hekalu ma dhano ogero.²⁵ To bende kata obedo ni oyie mondo dhano otine,to onge gima ochando, nikech en owuon ochiwo ngima kod gik moko duto ni ji duto.²⁶ Nochweyo ng’at achiel mi omiyo ogendni duto owuok kuome. En Owuon ema noseketonigi ndalo mag loch, kod tong’ pinje ma gidakie. ²⁷ Ne Otimo kamano mondo ji omanyie eka dipo ka giyude. To chutho,ok en mabor gi ng’ato ka ng’ato kuomwa, ²⁸nikech kuome ema wadakie kendo ema wawuothoe, bende ema wantie,mana kaka jondikou moko nowacho ni, “Wan bende wan nyithinde”²⁹ To koro kaka wan nyithind Nyasaye, ok onego wagal ni kit Nyasaye chal gi kido moro amora

molosgi dhahabu kata gi fedha kata gi kidi ma dhano molony kuom tichne oloso gi riekone.³⁰ Nyasaye ne ok odewo richo ma ji nosebedo katimo e ndalo mane ok ging'eyo dwarone. To koro osegolo chik ni ji duto kuonde duto, mondo olokre owe richogi.³¹ nimar oseketo chieng' ma obiro miyo ng'ato moseyiero ng'adoe bura gadiera. Bende osenyiso ji duto malong'o ni obiro timo kamano, kuom chiero ng'atno a kuom joma otho."Tich-Joote 17:16-31

- ◆ Ang'o mane otimore bang' puonjo mar Paulo? Be joma ok jo-Yahudi noyie Wach Nyasaye?

³² kane giwinjo ka Paulo wuoyo kuom chier mar joma otho, moko kuomgi nojare, to moko nowachne ni, "Yie iwachnwae wachni kendo mondo wawinji."³³ Eka Paulo nowuok oa e bura.³⁴ To jomoko nodokne kendo noyie kuom Kristo. Achiel kuomgi ne Dionusio ma jabuch Areopago, kod dhako moro manyinge Damar, kaachiel gi jomoko bende.

Tich-Joote 17:32-34

C. Oa Athens odhi Korintho

¹ Bang' mano, Paulo noa Athens modhi Korintho. Tich-Joote 18:1

- ◆ Bang kane osewuok Athens, eka Paulo nolor kodhi nyaka Korintho kama nose yaloe injili mokwongo.

⁹ Chieng' moro Ruoth nowacho ni Paulo e fweny gotieno niya, "Kik ibed maluor, to wuo awuoya ma kik iling',¹⁰ nikech an kodi, kendo onge ng'ama nobuki mondo otimni gimoro marach nimar ji mang'eny manie dalani gin joga." Tic-Joote 18:9-10

- ◆ Ruoth Nyasaye ong'eyo gik moko duto kata gimoro pok otimore, ong'eyo ng'at ma biro yie gi ng'at ma ok biyie Wachne wan ok wang'eyo ng'at ma biro tamore yie kod ng'at ma biro yie, omiyo en tichwa nyiso ng'ato ang'ata kawageno kuom Roho Maler mondo otel ni jogo ma chunyi ose iki mondo owinj adierano.
- ◆ Kane Paulo oseng'eyo ni Ruoth ne dwaro ni omed bedo ei Korintho, nokawo kwe kendo ochako puonjo jogo mane nyalo winje.

¹¹ Omiyo Paulo nodak kuno higa achiel gi nus, kopuonjo ji Wach Nyasaye. Tich-Joote 18:11

- ◆ Ma eri ne en wuodhe mar ariyo mane owuothe ka oyalo injili. Paulo nobet Korintho dweche 18 eka nowuok mondo odhi Efeso.

¹⁹ Ne gichopo Efeso, mi owere gi Priskila kod Akula. Eka nodhi e od lemo, mi owuoyo gi jo-Yahudi kuom Wach Naysaye .²⁰ To kane gikwaye mondo omed bedo kodgi mondi, notamore.²¹ Mi ogoyonigi oriti, kowacho nigigi ni, “Nochak oduog iru, ka Nyasaye oyie.” Eka nokwang’ oa Efeso .Tich-Joote18:19-21

◆ Koa Efeso Paulo nodhi nyaka Kaiseria eka nodhi Jerusalem, kendo bang’e nodwogo dala Antokia.

²²Kane ogowo Kaiseria,nodhi Jerussalem, mi omoso kanyakla mar jo-Kristo man kuno. Bang’ mano nochweyo Antokia.Tich-Joote 18:19-21

PUONJ MAN E TICH JOOTE NI JOMA DONGERE E YIE PUONJRUOK MAR 12

A. wuodh Paulo mar Lendo mar adek ochakore

- ◆ Paulo nong'eyo ni Nyasaye ne dwaro mondo ji duto owinj injili, ema omiyo ne ok obet Antokia. Dwaro mare maduong' ne en mondo oter Wach Maber (Injili) ni jogo mane pok owinje. Ma eri ema onego bed dwaro mar ja-Kristo moro amora.
- ◆ Paulo nowuok Antokia kendo, mi ochako wuodhe mar 3.

²³ To bang' bedo kuno bang' ndalo moko noa, mi owuotho e gwenge duto mag Galatia gi Frugia, kotego chuny jopuonjre duto. Tich-Joote 18:23.

- ◆ Kendo Paulo nodok nyaka kuom jo-Kanyakla mag jo-Kristo kama ne ose puonje mokwongo. Wan duto dwarore mondo wasik kiparonwa puonj mag Nyasaye man kuom wachne, mondo, mi yiewa kod geno marwa kuome obi odongi.

B. Tij Paulo ei Efeso.

⁸ Kuom dweche adek, Paulo nodhie od lemo mar jo-Yahudi pile, kendo nowuoyo gichir, kotemo loko ji mondo oyie ni gima onyisogi kuom loch Nyasaye en adier. ⁹To moko kuomgi chunyi ne tek modagi yie kendo oloso marach kuom yor Kristo e nyim chokruok duto. Kuom mano Paulo noweyogi mokawo jopuonjre odhigo, to nowuoyo kodgi pile e od somo mar ng'at moro manyinge Turano ¹⁰ Notimo kamano kuom higni ariyo, omiyo jo-Yahudi gi joma ok jo-Yahudi duto mane odak e piny Asia nowinjo Wach Ruth. Tich-Joote 19:8-10.

- ◆ Bang'ka Paulo nose puonjo Wach Galatia kod Frugia, nobiro Efeso. Kendo Nyasaye nonyiso teko Mare kuom Paulo. Kane ochopo Efeso, Paulo nokwongo odhi puonjo e od lemo mar jo-Yahudi.
- ◆ Kuonde moko Paulo nobede mana kuom kinde matin, to moko nobede kuom kinde mang'eny, kaluwore kod kaka joman kanyo orwako Wach onego wan bende watim kamano kawatero injili kuonde moko. Ka ji odagi yie Wach ma wapuonjogi, to onego wawegi mondo wadhi ir jogo man kod chuny mar rwakowa, kata jok mapok owinjo.

¹¹ Nyasaye nomiyo Paulo otimo honni madongo miwuoro !¹² Kata kamano kitembni mag wich kod lep tich mane ogere kuome ne itero ni joma tuo mi changi, kendo jochiende maricho wuog kuomgi. Tich-Joote 19:11-12.

- ◆ Nyasaye notiyo gi jote mondo ochak gedo mar Kanisa (mondo oket mise mar kanisa) kendo otiek tich ndiko wachne. Nyasaye nonyisogi gima nodwaro mondo gi puonj, kendo notelo nigi ka gindike mondo nobi okony okony tienge mane biro biro.
- ◆ Bende Nyasaye nomiyogi teko mar timo honni, mondo obed ranyisi ni ote margi noa kuom Nyasaye. To kata kamano ndalogi onge jote, kendo Muma osetiek ndiko! Ok wadwar honni mondo osir Wachne! Nyasaye pod ok olokre; pod onyalo timo honni ndalogi mane otimo chon.
- ◆ Kinde mane Paulo neni ei Efeso, ne ondiko barua ni kanyakla mar jo-Kristo man Koritho, nose winjo ni ok giluro wach mane oyalnigi, kendo ne gidwaro mondo gipuonjre. Barua ni eri en achiel kuom buge man e Muma Manyien, kendo wabiro puonjregu bang'e.

Jo-Yahudi moko mane wuotho awuotha ka golo jochiende

¹³ jo-Yahudi moko mane wuotho koni gi koni kagolo jochiende bende notemo luongo nying Ruoth Yesu, ka gigolo jochiende. Ne Giwacho niya, “in jachien marach, agoli enying Yesu ma Paulo lando.” ¹⁴ Jadolo moro Maduong' mar jo-Yahudi manyinge skewa nenigi yawuowi abirio mane timo kamano.¹⁵ To jachien nodwokogi ni, “Ang'eyo Yesu, kendo Paulo bende ang'eyo Un to un ng'a gini?” ¹⁶ Eka ng'at man gi jachienno nopor kuomgi, mohewogi giduto, mine giringo gia e ode duge,ka gihinyore marach¹⁷ jo-Yahudi kod jomaok jo-Yahudi duto mane odak Efeso nowinjo wachno, miluro maduong' omakogi, kendo nying Ruoth Yesu nomedo yudo dung'. Tich-Joote 19:13-17

- ◆ Nyasaye notimo ma eri mondo onyis ng'ato ang'ata, ni Paulo en jatich Yesu madier chutho, kendo ni oseyudo teko kuom Satan kod jochiende.
- ◆ Bende nying Yesu ok en gima itho luongi kata iluongo mayot. Nyinge e nying moloyo nying duto kendo en gima rach moloyo tho luongo nying Yesu (**jo-Filipi 2:10,11**).Mana jogo ma nyithind Nyasaye madiera ema nigi ratiro mar luongo nying Yesu kata wuoye gi teko. Jogi notiyo gi rieke ma ok nikare kendo ka gigalo ni nyingno ne en mana kaka weche kod timbe mag ajuoke kendo ni inyalo tiyo atiya kode mana kaka ng'ano ma wuoyo dwaro maonge paro moro maber. Mapiyo piyo, Nyasaye nopuonjogi adiera ni En e Ruoth maduong' kendo onego luore moloyo gik moko duto.(Zaburi 47:9)

Wang'o buge mag timbe ajuoke.

¹⁸ Ji mang'eny kuom joma oyie nobiro,mi ohulo ratiro kendo onyiso ratiro timbe mag ajuoke mane gisebedo ka gitimo.¹⁹ Jomoko kuom joma nosebedo katimo timbe ajuoke bende nochoko kitepegi mag tich kanyakla achiel, mowang'o e

nyim ji duto. Ne gikwano nengo kitepego mowang'go duto, mi gi nwang'o ni oromo siling aluf mia abich.²⁰ Kuom yore machalo kamago, Wach Ruoth nosiki kalandore alanda, kendo medore giteko.

- ◆ Kendo waneno teko mar Roho Maler katiyo e ngima jogo moyie. Mana kaka Ludia kod jarit od jela ma ja-Filipi nonyiso lokruok mar chunygi kane giseyie kamano bende ekaka jo-Efeso moyie notimo. Joma ng'eny ei Efeso notimo timbe ajuoke kuom chango kendo kuong'o ji, to kane gibedo joma oyie, ne gilokore giweyo gigi mi giwang'o bugegi. En richo kuom nyithind Nyasaye mondo oket geno margi kuom gik moko nono to ok Nyasaye owuon.
- ◆ Kaka nyithind Nyasaye, wan e bwo rit mar Nyasaye kendo ok onego waket geno marwa kuom gik ma nyithind Satan ogenoe.

Koko otimore:

²³ E ndalogo,ne nitie koko maduong' Efeso kuom wach yor Ruoth,²⁴ ng'ato moro manyinge Demetrio mane jatheth fedha ne loso kido mag hekalu mar nyasaye madhako miluongo ni Artemi, kendo tichneno ne kelo ni jotich ohala maduong'. Tich-Joote 19:23,24.

- ◆ E kindeni Paulo nosebedo Efeso kuom higni ariyo gi nus. Honni mang'eny nose tim, kendo ji mang'eny nose lokore kuom Ruoth. Satan ne ok mor kod gima ne timore kanyo, kendo ne otemo mondo okel ni Paulo kod kanyakla mar joma oyie chandruok.

²⁵Omiyo nochoko jotichgo kanyakla,kaachiel gi jomoko mabende tijgi ne chal gi margi, mi owacho niggi niya, jowetewa, ung'eyo ni tijwani ema kelonwa mwandu maber. ²⁶To uneno kendo uwinjo uwegi gima jal ma iluongoni Pauloni timo! Opwonjo ji ni nyiseche ma dhano ema oloso, ok gin nyiseche kata matin, kendo wechenego oseywayo ji mang'eny mi oyie kode. To mano ok timre mana e Efeso kaeri kende, to chiegni landore epiny Asia duto²⁷ Koro en wach marach ni ji biro chayo tijwani, to bende gibiro chayo hekalu mar Artemi ma nyasaye madhako marahumani! kendo mano dimi duong' ma nyasachwa nigo lal nono en enyasaye ma jo-Asia duto kod piny ngima lamo!" ²⁸ Kane jogo owinjo wechenego, mirima mager nomakogi, kendo ne gigoyo koko niya, "Artemi mar jo-Efeso duong'!"²⁹Kokoni nolandore edala duto, kendo ne gimako Gayo gi Aristarko ma jo-Makedonia mane jowuodh Paulo, mi gimwomorego gi duto kar tugo.³⁰ Paulo ne dwaro dhi mondo olos kodgi, to jopuonjre ne ok oyiene. Tich-Joote 19:25-30

- ◆ Jo-Efeso nosegero hekalu maduong' ni nyasachgi madhako manyinge(Diana Demetrio mane en achiel kuom jotheth fedha ne loso kido mag Diana kendo ousogi nikech Paulo nosebedo ka puonjo, mos-mos jima matin kende ema koro

lamoDiana: Demetro kod osiepene ne luar ni ohandgi biro podho. Negi dewo mana pesa moloyo gik mabeyo mane Nyasaye osetimo ni jo-Efeso.

C. Paulo otiyo (opuonjo)makedonia gi Grik

¹ Kane koko orumo, Paulo nochoko jopuonjre kaachiel mi ogoyonigi oriti, kojiwogi gi weche matego chuny. Eka nowuok odhi Makedonia. Tich-Joote 20:1

- ◆ Paulo nodok limo jok man Makedonia mondo ojiw yiegi kod geno ma gin-go kuom Ruoth. Kane pod en kanyo, Paulo nondiko baruwa mar ariyo ni kanyakla mar jo-Kristo man Korintho.
- ◆ Kane Paulo otieko tichne Makedonia,ne odhi nyaka Korintho. Paulo nobedo kanyo kuom dweche (3) kopuonjo kendo ojiwo jogo moyie.
- ◆ Ekinde mane pod en kanyo, ne ondiko baruwa machielo, ni kanyakla mar jo-Kristo man Rumi. Ne ondiko ka ojiwogi, kendo ka odwaro mondo ging'e chenro mare mar limogi bang' ka osedok Jerusalem. Kane pod en Korintho, kendo ne ondiko baruwa machielo, ma eri ne en baruwa mane dhi ne kanyakla mar jowete man Galatia. Paulo nosewinjo ni jopuonj mag miriambo osebiro e kanyakla mar jo-Kristo kendo puonjo ni yie kuom Kristo kende ok mi ng'ato yud warruok, to ni nyaka girit chik kendo tergi nyangu eka Nyasaye nyalo yie rwakogi.
- ◆ Barupegi duto koro gin e Muma Nanyien ni wan mondo wasomgi kendo wapuonjre kuomgi.
- ◆ Paulo nong'ado ni koro obiro wuok Korintho kendo okwang' nyaka Siria to kane owinjo ni jo-Yahudi moko chano make kendo mondo onege, noweyo luwo kuno mi odok gi yor Makedonia.

D. Paulo owuok korintho kendo oyalo Troa

⁶ To bang' sap Makati ma ok oketie thowi, ne wakwang' kwaa Filipi, kendo bang'ndalo abich ne wachopo irgi Trao,mi wabedo kuno kuom ndalo abiriyo⁷ Chieng' mokwongo bang' sabato, tiende ni chieng' ngeso godhiambo, ne wachokore mondo wacham Sap Ruoth. To kaka Paulo no ikore ni kinyne oa, nopuonjo nyaka dier odiewuor Tich-Joote 20:6-7

- ◆ Kanisa mokwongo ne chokore pile ni lamo, lemo,kendo mondo opuonjgi Wach Nyasaye. Kuonde moko to ji ne ok nyal chokore pile, to ne ginyalo chokore moloyo to chieng' jumapil. odiochieng' mokwongo mar juma, nikech ma eri e odiochieng' mar juma mane Yesu ochierie koa kuom joma otho.**(Mariko 16:7)**

⁷Chieng' mokwongo bang' sabato, tiende ni chieng'ngeso godhiambo, ne wachokore mondo wacham Sap Ruoth. To kaka Paulo noikore ni kinyne oa, nopuonjo nyaka dier odiewuor. Tich-jooto 20:7

- ◆ Kane kanyakla mar jo-Kristo man Troa ochokore kaachiel, ne gichamo sawo mar Ruoth mondo giparo ringre Yesu mane ogur nikech gin kod rembe mane ochwer nikech richogi.
- ◆ Bende ne gi iko itgi ni Wach Nyasaye; Onego puonjwa Wach Nyasaye kinde ka kinde. Mana jogo mosetegno eyie onego sik ka puonjore Wach Nyasaye (Muma).Jok moyiegi eri negin kod kech mar dwaro Wach Nyasaye Paulo nopuonjogi nyaka odiewuor! Odiochieng'ni eri gima lich miwuoro ne otimore kane opuonjo:

⁸ To ne nitie teyni mang'eny e ot manie gorofa malo, kama ne wacho kore.⁹ Wuowi moro manyinge Yutiko nobet e dirisa, mi nindo ochako tere mosmos, kendo kaka Paulo nodhi nyime gi puonjo, ekaka Yutiko bende ne nindo omedo tero. Bang'e achien, nindo nokawe chuth , mi opodho piny, koa e gorofa mar adek. Ne gilor mi giting'e kosetho.¹⁰Eka Paulo bende nolor piny, mi oumore kuome mokwake, kendo owachonigi niya, "Weuru ywak! Osedoko mangima."¹¹Eka ne odok malo mi opogonigi Sap Ruoth, kendo kane osechiemo nowuoyo kodgi aming'a nyaka piny oru, eka oa.¹² To ne gikawo wuwino, migidwoko dala kangima, kendo mano nodwoko chunyi ahinya.

- ◆ Nyasaye nomiyo Paulo teko mondo achier wuwino oa kuom joma otho, mondo mi ji duto one ni adier chutho Nyasaye ema ne oore, kendo ni ote mare ne en adier.

A. Paulo noluongo jodong jo-Efeso mondo obi mileto

- ◆ Paulo nowuok Troa kendo owuotho kodhi nyaka Mileto.

¹⁷ To kane Paulo ni Mileto, nooro wach Efeso, moluongo jodong kanyakla mar jo-Kristo man kuno. Tich-Joote 20:17

- ◆ Nenore ni kinde mane Paulo obedo gi kanyakla mar jo-Kristo man Efeso ema ne oyiere jodongo.
- ◆ Kaka Joote, ne en tich Paulo mondo otieg kendo oyie jodongo e kanyakla duto mag jo-Kristo manochako. Endalogi ma eri bende etich jodongo mamoko e kanyakla mondo otieg kendo oyier jodongo mamoko e kanyakla mar jo-Kristo mondo orang, opuonj kendo orit. Ka kanyakla mar jo-Kristo mantie oro ji kaka Paulo gi Sila mondo ochak kanise (kanyakla mar jo-Kristo kuonde moko, en tichgi mondo giyier jogo mopong' gi Roho Maler kaka jodong kanyakla mag kuondego mondo oneni kanise manyien orit kendo opidhi malong'o.

B. Paulo noparo ni jodongo ngima mare gi tich mare e Efeso.

- ◆ Mokwongo Paulo noparonigi kaka ngimane ne chalo kod kaka ne otiyo tije e Efeso.

¹⁸ Kane gibiro ire nowacho nigi niya, “Un uwegi ung'eyo kaka abet kodu ndalo duto, chakre chieng, mane okwongo biro e Asia.¹⁹ Ne atiyo ni Ruoth gi chuny mamuol chutho, ka pi wang'a chwer, kendo ka aneno masiche nikech gik maricho mane jo-Yahudi chano timona. Tich-Joote 20:18-19

- ◆ Jo-Yahudi nosando Paulo kendo Satan notemo ketho tije, to katakamano, Paulo nomedo dak ka ngimane bedo ranyisi ni ji duto ni en ng'at Nyasaye. Ka wadhi mondo wayal injili kuonde moko, onego wabed motang' kendo wadag ka ngimawa ywayo ji kuom Kristo. Kata obedo ni Paulo ne neno chandruok mang'eny nikech yalo injili, e yie pod ne otiyo kendo ogeno Ruoth.
- ◆ Bang' kane oseparonigi kaka nodak e kindgi koro ne oparonigi puonj mare.

²⁰ Bende ung'eyo kaka ne ok aluoro nyisou gimoro amora ma dikonyu. Ka apuonjou e lela kendo e uteu. Tich-Joote 20:20

- ◆ En wach mamit ka Paulo wachoni ne okwongo “omiyogi” ranyisi eka bang’e ‘nopusonjo’gi.
- ◆ Ok en gima yot wacho niji adier seche duto, to kagineno ka wadak e ngima mangi adieri samoro gimedo bedo gi chuny mar rwako adiera. Paulo nonyisogi gik moko duto mane Nyasaye dwaro ni mondo ging’e; ne ok oweyo mak onyisogi gino madine konygi.
- ◆ Neye chiwruok mar Paulo, ne ok opuonjgi mana e chokruoge kende, to ne odhi e miechgi mondo opuonjgi achiel kaachiel.

²¹ Ne ohulo ni jo-Yahudi kod joma ok jo-Yahudi ratiro ni mondo gilokre giwe richogi giduog ir Nyasaye, kendo giye kuom Ruodhwa Yesu. Tich-Joote 20:21

- ◆ Paulo nokawe kaka tichne mondo osiem jo-Yahudi kod jok ma ok jo-Yahudi machalre ni nitiere mana yo achiel kende ma joricho nyalo biro godo ir Nyasaye. Yorno en ni mondo wayie ni wan joricho e wang’ Nyasaye kendo ni nyaka wagen mana tho mar Kristo ni ema nyalo chulo gop richowa.

C. Paulo okoro gima biro timore ne ngimane

Eka Paulo nonyisogi gik mabiro timorene.

²² To koro neuru, adhi Jerusalem ka Roho Maler otelona, to ok ang’eyo gima dhi tima kuno.²³ Mak mana ni Roho Maler osenyisa e dala ka dala ma asedhiye ni twech gi sand ema orita.²⁴ To an ok akwan ngimana ka gimoro kata matin, to adwaro mana ni mondo achop wuodha, kendo atiek tich mane Ruoth Yesu omiya mondo ariti, ma en hulo Wach Maber mar ng’uono mar Nyasaye.²⁵“To koro ung’eyo ni un duto mane awuotho e kindu kalandu Loch Nyasaye, ok unuchak une wang’a kendo. Tich-Joote 20:22-25.

- ◆ Kane en dwaro mar Nyasaye, Paulo neni kod chuny ahinya mondo otho nikech injili. Paulo nogeno Nyasaye, kendo be nong’eyo ni ne ok obi weye. Chuny Paulo noketore, nikech nong’eyo ni onyalo geno kuom Nyasaye.
- ◆ Bende in kod an nyalo yango kueno mane Paulo nigodo, kata obedo ni wang’eyo ni nyaka chieng’ moro bi makwa kendo kanyalore to onegwa nikech yie mawan godo? Ee! Roho achielno mane otimoni Paulo ng’uono mondo okal e chandruok makamano gichir odak eiwa kendo ka oketwa kar chandruok moro nikech nyinge, obiro timonwa ng’uono mare mondo wakadhie gi mor. **Jo-Kolosai 1:11.**

D. Paulo nosiemo kendo ojiwo jodong jo-Efeso

²⁶ Ema omiyo alandonu tinende ni, ka ng'ato kuomu olal, to mano ok nobed wachna. ²⁷ Nimar ne ok aluoro hulonu gik moko duto ma Nyasaye dwaro timo. Tich-Jootte 20:26-27.

- ◆ Paulo nowuoyo kodgi ni ose siemo kendo nopuonjo jo-Efeso. Paro mare ne ler; ma kang'ato atamore yie kuom Kristo mano ok en nikech ne ok oweyo mak osiemogi.
- ◆ Nikech Paulo ne koro weyogi kendo dhiyo kendo ne ok obi duogo, koro ne oweyo tich rito kanyakla mar jo-Kristo e lwet jodongogi eri.

²⁸ To tang'uru, kendo rituru kweth duto ma Roho Maler osemiyou mondo uriti. Beduru jokwath mag kanyakla mar joma oyie kuom Nyasaye mane ong'iewo gi remb wuode owuon. Tich-Joote 20:28

- ◆ E Muma mar Nyasaye, jodong kanyakla ikwano kaka jokwath. Mana kaka wanyalo rango kendo rito jambwa, e yo makamano jodong kanyakla mar jo-Kristo bende nyaka rit kanisa, joge Nyasaye.
- ◆ E kinde machon mar Muma nenitie ondiegi mangemo mane samoro temo mondo oneg kendo ocham rombe. Kane jakwath ok otang' kendo orito E yo ma matindo ondiegi to ondiek nyalo kidho kueth mare matindo. Mana kamano, Paulo nowacho ni jopuonj mag miriambo nobi mi donji e adiergi mana kaka ondiegi mangemo kendo gini temo mondo gimi ji lal. Jodongo nyaka rit kanyakla mar jo-Kristo kuom puonj makamagi, mana kaka jakwath (ochiko, opidho, orito).

²⁹ Ang'eyo ni ka asea, to ondiegi mangemo nodonj e dieru, kendo ok giniwe kueth ngang'! ³⁰ Ndalo biro ma jomoko nowuogie kuomu, mi puonj weche mag miriambo mondo giywago jopuonjre oluwgi. ³¹ Ema omiyo tang'uru, kuparo ni kuom higni adek odiochieng' gotieno, ne ok oweyo mak asiemo ng'ato ka ng'ato kuomu ka pi wang'a chuer. Tich-Joote 20:29-31.

- ◆ Paulo nonyisogi ni mondo gibed ka girito ng'ato moro amora manyalo biro gi puonj mopogore gi puonj mare. Nyaka walem ni Nyasaye biro chiwo jomoko mondo obed jodongo mabiro rito kanyakla mar jo- Kristo e yorni. **1Petro 5:2-3.**

E. Paulo ogoyo oriti

³² To koro aketou elwet Nyasaye, kendo akwayo mondo wach ng'uonone oritu. En ema onyalo dongou, mi omiu mwandu mokaan ni jo Nyasaye duto. Tich-Joote 20:32.

◆ Kata obedo ni Paulo ne koro ok bi medo bet kodgi kendo,ne oparo nigi ni pod gin gi wach Nyasaye,(Muma) kendo ni Roho Maler ne biro tiyo kode kuom puonjo kendo telo nigi e adiera duto. Samoro e ndalo mabiro, wan bende, wanyalo ponono ka wadong' kendwa.Wan gi wach Nyasaye (Muma) kendo nyaka wagen kuom Roho Maler mondo otelnwa kendo ochikwa e adiera duto.

◆ Kendo Paulo paro nigi kaka ngima mare ne chalo kane en e diergi, kendo nojiwogi mondo gi luw ranyisi mare.

³³ Ne ok ogombo fedha kata dhahabu kata law ng'ato. ³⁴Un uwegi ung'eyo kaka asetiyo gi lwetenagi mi ayudo gik moko mane achando, kod mago mane joma nikoda ochando. ³⁵Ne atimo kamano mondo anyisugo ni mano ekaka nyaka wati matek mondo wakonygo joma oyomno, kwaparo wach mane Ruoth Owuon owacho ni, "chiwo kelo gweth molojo kawo." Tich-Joote 20:33-35.

◆ Onge ng'ato mane nyalo donjo ni Paulo ni en ja samuoyo.Nopuonjo Wach kendo bende esanogo notiyo mondo oyud gima okonyorego.**Tich-Joote 18:1-3**

◆ Ok en dwaro mar Nyasaye mondo nyithinde obed josamuoyo.Nyasaye dwaro mondo wan duto wati matek,ok mana ni mondo wayud gik mwadwaro kende,to bende wayud manyalo konyo jok mamoko mochando **(Jo-Rumi 12:11;2Jo-Thesalonika3:6-12;Jo-Efeso 4:28)**

◆ Magi e weche Paulo mogik mano wachonigi kane pok olemo kendo owuok oweyogi.

³⁶ Kane Paulo osetieko wuoyo,ne ogoyo chonge piny,molemo kodgi giduto. ³⁷Ne giywak ahinya giduto migipodho kuome,kendo gigoyone oriti ka ginyodhe. ³⁸ To gima nomiyo chunyiyo odoko malit molojo, en wach mane owachno ni ok ginichak gine wang'e kendo. Bang' mano ne gikowe eyie. Tich-joote 20:36-38

PUONJ MAN ETICH-JOOTE NI JOMA DONGORE E YIE

PUONJRUOK MAR-14

A. Paulo ka en Jerusalem:

- ◆ Puonj mogik ne wapuonjore kaluwore gi weche mane Paulo owacho ni jodong jo-Efeso mogik. Kane otieko loso kodgi, nokwang' gi yie nyaka Kaiseria kama nobetie gi joma oyie odiechieng' achiel eka bang'e nowuok odhi Jerusalem.

¹⁷ Kamano ne wachopo Jerusalem mi owete orwakowa gimor. Tich-Joote 21:17

- ◆ Jogo moyie man Jerusalem ne mor kuom bedo ni Paulo ne ni kodgi, to nobedo mana kanyo mar juma achiel kende to jo-Yahudi ma onge kod yie ofwenye ni en. Ne onwang'o gisewinjo Paulo ka puonjo kuonde ma moko, kendo ne giwacho opuonjo weche ma ok oluwore gi chike jo-Yahudi kendo bende ni ok en gima ochuno rito chik kata dhi e hekalu Jerusalem lamo Nyasaye.
- ◆ Paulo ne nikod osiepane moro ma ok ja-Yahudi ma ja-Kristo Jerusalem manyinge ne Trofimo. Kane jo-Yahudi oneno Trofimo kaachiel gi Paulo, ne ging'ado mana ni nyaka bedni Paulo odonjo kode nyaka ei hekalu ma iye kuma jogo ma jo-Yahudi moter nyangu kende ema oyienegi donjoe. Wasomie

²⁷ Kane ndalo abirio mag puodhruok chiegni rumo, Jo-Yahudi moko moa e piny Asia noneno Paulo e Hekalu. Ne githuwo ji duto kode, mi gimake ²⁸ ka gikok niya, "Jo-Israel konywa uru! Ma eri e ng'at mawuotho kuonde duto kapuonjochi duto mondo obed mamon gi ogandawa mar Israel, gi chik Musa, kod Hekaluni. To koro sani ose kelo koda ka joma ok jo-Yahudi e Hekalu, mi odwanyo kama lerni" ²⁹ Ne giwacho kamano nikech ne giseneno Trofimo ja Efeso ka jonigi Paulo Jerusalem, omiyo ne giparo ni Paulo osekele e Hekalu. ³⁰ Wachno nomiyo koko omuoch e Jerusalem duto, kendo ji noringo kaachiel, mi omako Paulo oywayo oko e Hekalu, kendo gi kanyono dhoranga Hekalu nolor. ³¹ Ne gidwaro nego Paulo, to gie sano jaduong' oganda lweny jo-Rumi noyudo wach ni Jerusalem duto otimo koko. ³² Omiyo nokawo jotend lweny moko gi askeche piyo piyo, mi oringo odhi ir jogo. To kane ji onene gi jolweny ne giweyo goyo Paulo. ³³ Jaduong'no nodhi ir Paulo, mi omake, kendo ogolo chik mondo otweye gi nyoroche ariyo. Eka ne openjo ji ni, "En ng'a? To ang'o ma osetimo?" ³⁴ Jomoko e ogandano nokok kawacho gimoro achiel to moko bende wacho gima chielo. Koko ne ng'eny ahinya, ma jaduong'no ne ok nyal ng'eyo malong'o gima osetimore, omiyo nonyiso jogo mondo oter Paulo kuma askeche odakie. Tich-Joote 21:27-34.

- ◆ Kinyne jaduong'lweny nokelo Paulo e nyim joma nodonjone, jo-Farisai kod jo-Sudikai, to ne ok ginyal winjore kuom wach monego gi donjne go Paulo.

¹⁰ To kaka ne gimedo dhawo ka gidwokore matek,jaduong lweny neluor ni dipo ka giyiecho Paulo matindo tindo,omiyo nogolo chik mondo askeche olor ogole oko gi thvon e bura, kendo odwoke kama askeche odakie.Tich-Joote 23:10

- ◆ To mokwongo, Paulo nosechano mar bet Jerusalem mana mar kinde matin to bang'e odhi Rumi,to koro ne en ng'at motwe,kendo ne ok nenre ni ibiro gonye e saa moro amora mapiyo.Nysaye nong'eyo pach Paulo kendo nohoyo Paulo ka onyise ni kata ma eri bende ne en chenro mar Nyasaye.

¹¹ Otienono, Ruoth Yesu nobiro mochung' but Paulo kendo owachone niya, "Bed gi chir ! kaka isehulo ni ji wach kuoma e Jerusalem ka eri, e kaka ibiro dhi hulo e Rumi bende.Tich-joote 23:11.

- ◆ Nyasaye nomiyo Paulo singoni mondo ojiwe,Winjie gima notimore kinyne.

¹²Kinyne gokinyi,jo-Yahudi moko nochokore kaachiel mochano gima onego gitim. Ne gikwong'ore ni ok ginyal chiemo kata madho gimoro kapok ginego Paulo.Tich-Joote 23:12

- ◆ To wuod nyamin Paulo nowinjo gima gichano timo mi nonyiso Paulo.Eka Paulo noore mondo onyis jaduong' lweny.Kane jaduong' lweny owinjo wachni,noloso chenro mondo oter Paulo Kaiseria mondo oyale e buch ruoth Felix.

²³ Jaduong lweny noluongo jotend askeche,ariyo mi owachonigi niya, "Ik uru askeche mia ariyo gi joidh farese piero abirio kod askeche moko mia ariyo moting'o tong', mondo owuog odhi Kaiseria saa adek mar otieno'²⁴ Bende keluru farese mondo Paulo oidhi, mi utere maber ir Ruoth Felix. Tich –Joote 23:23-24.

B. Paulo Ka En Kaiseria

- ◆ Kane jo-Yahudi owinjo ni Paulo otwe e jela Kaiseria,ne gidhi mondo giwuo gi ruoth Felix mondo ong'adne buth tho.Felix nong'eyo ni Paulo ok owinjore gitwech kata negi dwaro ni monde onege kamano kata mana tho. To kata kamano, ne ok odwar gonye bende, omiyo noketo Paulo e od twech. To kane higni ariyo osekadho, ka ruoth machielo, Festo, nokawo kar Felix, Paulo ne pod ni e od twech.

²⁷ Bang' higni ariyo,Pokio Festo nodoko ruoth kar Felix. To kaka Felix nedwaro mondo jo-Yahudi one ni en ng'ama ber noweyo Paulo e jela.Tich –Joote 24:27

- ◆ Kata obedo ni Nysaye nose nyiso Paulo ni chieng' moro nodhi Rumi, to koro Paulo neni e jela kuom higni ariyo, kendo koro nochako nenore ka gima oonge gi geno. Rito mondo Nyasaye odwokwa samoro en gima tek moloyo ma nyaka watim.Pile ka

watuo, ka wan e chandruok, kata ka wangi dwaro moro, wadwaro mondo Nyasaye okonywa mapiyo. To chutho seche moko Nyasaye ok dwokwa mapiyo, nikech odwaro mondo otem yie marwa. **1Petro 1:6,7**

- ◆ Odwaro ni mondo wagen kuome kata ka gik moko dhi marach, kendo kata ka nenore ni geno bedo ma onge
 - ◆ Mogik, Paulo nokel e nyim Festo, Festo nopenjo Paulo ka bende onyalo dwaro mondo odwoke Jerusalem mondo oyale kuno. Paulo nokwayo mondo otere Rumi, mondo oyal wachne gi Kaiser
- ¹⁰ Paulo nodwoko ni, “Achung’ e nyim kom ng’ado bura mar Kaiser ,omiyo ka eri ema owinjore ng’adnae bura.Onge gima rach masetimo ni jo-Yahudi;Kaka ing’eyo maber chuth!. ¹¹ Kaponi asekeho chik,kendo asetimo gimoro mowinjore gi tho,to ok adagi tho.To ka weche modonj nago gi ok adier, to onge ng’ama nigi teko mar chiwa e lwetgi. Omiyo akwayo mondo otera e nyim Kaiser” ¹² Eka kane Festo osepimo wach gi jong’adne rieko, nowacho ni Paulo niya, “Kaka isekwayo mondo oteri enyim Kaiser ,koro buch Kaiser ema ibiro dhiye.Tich-Joote 25:10-12.

C. Oter Paulo Rumi.

- ◆ Eka ruoth nong’ado wach ni mondo oter Paulo Rumi.

¹ Kane oseng’ad wach ni ber mondo wakwang’ wadhi Italia,ne giketo Paulo gi joma otwe moko e lwet Julio, mane jatend oganda lweny miluongo ni oganda Kaiser Augusto.Tich –Joote 27:1

- ◆ Eka yie mane Paulo kwang’ie kadhi Rumi nodonjo e yamo mager,to Nyasaye noreso Paulo kod ji duto mane ni kode(**Tich-Joote 27:14:44**).Kane yie osebarore ne gigoyo abal nyaka e chula moro kendo gi kudho mach.Paulo noting’o pumbi yien e lwete to thuol nowuokie mi okaye. (**Tich –Joote 28:1-8**).Nyasaye ne ok oweyo mondo Paulo obed matuokata otho.Nyasaye nosewacho ni nyaka Paulo bi dhi Rumi;Nysaye nyaka tim gima owacho .Eka yie moro nobiro e chulano,mi ne gidonjoe kendo ne gikwang’ ka gidhi Rumi.**Tich –Joote 28:11**

D. Paulo Ka En Rumi

¹⁶ Kane wachopo Rumi,Paulo noyudo thuolo mar dak e ode kende gi askari marite.¹⁷ To bang’ ndalo adek,Paulo noluongo jodong jo-Yahudi modak kuno kanyakla kane gise chokore nowacho nigi niya, “Owetena kata obedo ni ne ok atimo gimoro marach ni ogandawa, kendo ne ok aketho chikwa mane kwerewa oweyonwa tone ochiwa e lwet jorumi - Rumi.¹⁸ To kane jo-Rumi osenona,ne gidwaro konya,nikech ne ginwang’o ni onge gima asetimo mowinjore gi buch tho. ¹⁹ to jo-Yahudi nokwer,omiyo ne ochuna mondo akwa oyala e buch Kaiser,kata obedo ni

aonge gi wach moro mane adwaro donjogo ni ogandawa kamano Mano ema omiyo aseluongou mondo alos kodu,nimar otweya gi nyororoni mana nikech ageno kuom Jal ma jo-Israel duto bende ogeno kuome”²¹ To ne gidwoke niya, “Pok wayudoe barua moro moa Judea ma wuoyo kuomi to bende onge owetewa moko mosea kuno mowachonwa wach moro marach kuomi. ²² To dwaher winjo paroni,nikech wang’eyoni kuonde duto ji wuoyoe marach kuom kanyakla maintieno.²³ Kuom mano ne giwinjore gi Paulo ni onego oduog chieng’ machielo,kendo chieng’no ne gibiro mang’eny kama odakie.Ne owuoyo kodgi okinyi nyaka odhiambo, konyisogi malong’o wach Loch Nyasaye. Bende notemo lokogi mondo giyie kuom Yesu, kogolo weche echik Musa, kendo e kitepe mag Jonabi. ²⁴Moko kuomgi noyie gi wechene, to moko ne ok oyie.Tich-Joote 28:16-24

- ◆ Kata obedo ni jo-Yahudi mang’eny nosebedo jo-Kristo,to pod ji mang’eny,kod jodonggi notamore yie ni Yesu ne en Jares.Nene gi paro ni ginyalo bedo malong’o ni Nysaye kuom tichgi giwegi.Nyasaye nose miyo Jonabi mage ondiko piny chon,ni ng’eny jo-Yahudi nodagi rwako Yesu kendo Paulo nonyisogi kamano.

²⁵ Kuom mano ne gipogore e kindgi giwegi.Kane gidwaro a,Paulo nonyisogi wach achiel niya, “Mano kaka Roho Maler nomiyo Janabi Isaye owuoyo maber gi kwereu kowachone ni, “Dhiyo mondo inyis ogandani kama: “Winjo to unuwinji,to wach ok nodonjnu ngang’ kendo ng’icho to unung’ich: to ok unung’e tiend wach.²⁷Nimar chuny ogandani osedoko mapek,kendo gise dino itgi bende gise umo wang’gi.To ka da ni ok kamano,to dikoro gineno,kendo dikoro itgi winjo wach,bende dikoro wach donjonigi:mi gilokore gidwog ira,kendo achanggi”.Tich-Joote 28:25-28.

- ◆ Eka Paulo nodhi nyime kanyisogi ni muma wacho ni joma ok jo-Yahudi mang’eny biro medo yie kuom Yesu moloyo jo-Yahudi.

²⁸ Eka Paulo notieko kawacho ni, “koro nyaka ung’e ni ma teko ma Nyasaye warogo ji osechopo ir joma ok jo-Yahudi, kendo gibiro winjo wach” Tich-Joote 28:28

- ◆ To kata kamano nenitie jo-Yahudi mang’eny mane owuok e pinje mopogore manoyie.To kata obedo ni ne gi yie to chandruok mapek ma ne giyudo,ng’enygi nodok chien kendo oweyo yiegi ratiro. Jogi ne gin mana kaka lwanda ma lowo operore mantie e ngech Jachwoyo.Luka 8:12,13.

- ◆ Koro winji weche mogik mane Luka ondikonwa e buk mar Tich-Joote

²⁹ Kane osewacho kamano,jo-Yahudi noa,kamino wach matek e kindgi giwegi.³⁰ Kuom higni ariyo duto Paulo nodak kuno e ot mochulo,kendo ne orwako ji duto

mane biro nene.³¹ Ne olando Wach Loch Nyasaye, kendo ne opuonjo kuom Yesu Kristo, kowuoyo e lela, ma onge ng'ama otame.

- ◆ Wang'eyo ni kane Paulo pod nie jela, nondiko buge adek kendo ni kanyakla mag jo-Kristo mopogore, Jo-Efeso, Jo-Kolosai, kod jo-Filipi. Giduto koro gin e Muma Manyien, kaka

E. Ogony Paulo, Omake, Kendo Onege.

- ◆ Bang' higni ariyo, nogony Paulo, nodhi nyime gi puonjo Wach Nyasaye nyaka kuom jogo mane pok owinjo.
- ◆ To bende e kindeni Paulo nochako ondiko barupe moko ariyo, moro ni Timotheo, to machielo ni Tito. Magi bende nie Muma Manyien. Bang, e kendo nomake mokete e jela man Rumi ma bende kinde nogo nochako ondiko barua machielo ni Timotheo. Bang, kinde machiek kane Paulo otwe e jela kendo ruodh Rumi Kaiser nong'ado wiye (onege)

Fellowship
BIBLE CHURCH

3217 Middle Road
Winchester, Virginia 22602
540-662-7743
fbc@fbcva.org
www.fbcva.org